

VASTUULLISUUDEN ULOTTUVUUDET VALTIONHALLINNOSSA

Analyysi valtionhallinnon vuoden 2021 vastuullisuusraporteista

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Liiketoiminnan kehittämisen koulutus

Syyslukukausi 2023

Tuomas Timonen

Valtionhallinnon yhtenäisesti ohjeistettu vastuullisuusraportointi alkoi vuonna 2021. Raportointi perustuu Valtiokonttorin ohjeistukseen, jonka mukaisesti ministeriöitä, virastoja ja laitoksia kannustetaan vuosittaiseen vastuullisuusraportointiin. Valtionhallinnon vastuullisuusraportin viitekehys perustuu Yhdistyneiden kansakuntien Agenda2030 -toimintaohjelmaan ja sen kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millä tavalla valtionhallinnon organisaatiot olivat raportoineet vastuullisuudestaan, mitkä Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteista ovat keskeisimpiä tutkimuksen kohdeorganisaatioissa ja oliko organisaatioiden tunnistamalla Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteilla havaittavissa selkeää yhtymää raportoivan organisaation substanssitoimintaan tai -toimialaan. Tutkimusaineistona oli valtionhallinnon kirjanpitoyksiköiden 44 vastuullisuusraporttia vuodelta 2021. Tutkimusaineistossa huomioitiin kaikki hallinnonalat, joilta kyseisenä vuonna oli julkaistu vastuullisuusraportteja.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Sisällönanalyysia käyttäen vastuullisuusraporttien sisältöä havainnollistettiin ja kuvattiin sanallisesti. Apuna käytettiin sisällön erittelyä aineiston kuvaamiseksi määrällisessä muodossa ja tästä muodostettiin määrällisiä tuloksia.

Tutkimuksen havaintoina voitiin todeta, että vastuullisuusraportointi oli vuonna 2021 käynnistynyt valtionhallinnossa hyvin ja lähes kaikilla hallinnonaloilla oli julkaistu vastuullisuusraportteja. Osalla tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköistä oli aikaisempaa kokemusta vastuullisuusustyöstä ja vastuullisuusraportin julkaisemisesta, mutta suurin osa kirjanpitoyksiköistä julkaisi ensimmäisen vastuullisuusraporttinsa vuonna 2021. Tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköt olivat tunnistaneet ja raportoineet eniten kulutus- ja tuotantotapojen kestävyuden varmistamiseen sekä ilmastonmuutoksen ja sen vaikutusten ehkäisemiseen liittyviä Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteita. Havaittavissa oli, että etenkin tehtäviltään ja toiminnoiltaan tarkemmin rajattujen kirjanpitoyksiköiden tunnistamalla kestävän kehityksen tavoitteilla oli löydettävissä yhteys raportoivan kirjanpitoyksikön tehtäviin.

Avainsanat Vastuullisuus, Vastuullisuusraportointi, Valtionhallinto, Kestävä kehitys, Agenda2030

Sivut 96 sivua ja liitteitä 10 sivua

The Finnish central government's commonly instructed sustainability reporting began in 2021. The reporting is based on the instructions the State Treasury gives, according to which ministries, agencies, and institutions are encouraged to report annually. The reference framework of the central government's sustainability report is based on the United Nations Agenda 2030 action program and its sustainable development goals.

The thesis aimed to find out how the central government's organizations had reported on their responsibility, which of the goals of the Agenda2030 action program are the most prominent in the target organizations of the study, and whether the sustainable development goals of the Agenda2030 action program identified by the organizations had a clear connection to the reporting organization's substantive activities or industry. The research material was 44 sustainability reports from the central government's accounting units from 2021. The research material considered all administrative branches from which sustainability reports had been published that year.

The study was conducted as a qualitative study, and content analysis was used as the research method. Using content analysis, the content of the sustainability reports was illustrated and described verbally. As a supportive method, the content breakdown was used to describe the material in quantitative form, and quantitative conclusions were drawn from this.

The study's findings could be stated that in 2021, sustainability reporting had started well in the central government units, and responsibility reports were published in almost all administrative branches. Some accounting units in the research material had previous experience with sustainability development work and publishing a sustainability report. However, most accounting units published their first sustainability reports in 2021. The accounting units in the research material mainly identified and reported on the goals from the Agenda2030 action program related to ensuring the sustainability of consumption and production methods and preventing climate change and its effects. It was noticeable that especially the sustainable development goals identified by the accounting units, whose tasks and functions were more precisely delimited, could be found in connection with the tasks of the reporting accounting unit.

Keywords Sustainability, Sustainability reporting, Central Government, Sustainable development, Agenda2030.

Pages 96 pages and appendices 10 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Vastuullisuuden termit ja ulottuvuudet	6
2.1	Vastuullisuuden muuttuvat käsitteet	7
2.2	Vastuullisuusajattelun historia ja kehitys	11
2.3	Vastuullisuuden ulottuvuudet	16
2.3.1	Taloudellinen vastuu	19
2.3.2	Sosiaalinen vastuu	20
2.3.3	Ekologinen vastuu	21
2.3.4	Vastuullisuuden laajenevat ulottuvuudet	23
3	Vastuullisuuden johtaminen	25
4	Julkisen hallinnon rooli vastuullisuuden edistämässä	29
5	Vastuullisuusraportointi osana toimivaa vastuullisuusviestintää	33
5.1	Vastuullisuusraportoinnin kehitys	35
5.2	Vastuullisuusraportoinnin standardit	38
5.3	Vastuullisuusraportoinnin kehys valtionhallinnossa	41
6	Tutkimuksen aineisto ja tutkimusmenetelmät	45
6.1	Tutkimusaineisto	45
6.2	Laadullinen tutkimusmenetelmä	47
6.3	Aineiston analyysi (sisällönanalyysi)	48
6.4	Laadukkuus ja luotettavuus	49
7	Vastuullisuusraporttien analyysin tulokset ja johtopäätökset	51
7.1	Vastuullisuusraportoinnin toteutus	51
7.2	Vastuullisuuden ulottuvuudet valtionhallinnossa	56
7.2.1	Toiminnan kädenjäljet	56
7.2.2	Tavoitteiden edistymisen mittarit	70
7.2.3	Toiminnan jalanjäljet	72
7.2.4	Raportointiprosessin kuvaus	74
8	Yhteenveto	74
8.1	Johtopäätökset	76
8.2	Pohdinta	78

8.3	Jatkotutkimusmahdollisuudet	81
	Lähteet.....	83

Kuvat

Kuva 1.	Kestävää kehitystä kuvaava kestävyysdonitsi (Kate Raworth)	9
Kuva 2.	Kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteet.....	11
Kuva 3.	Vastuullisuuden kehitysvaiheet Suomessa.....	15
Kuva 4.	Vastuullisuuden ulottuvuudet kolmen pilarin malliin perustuen.....	17
Kuva 5.	Sitran ekologiseen kestävyysperustuva kokonaisvastuullisuuden malli	19
Kuva 6.	Vastuullisuusraportoinnin kokonaisuus valtionhallinnossa	42
Kuva 7.	Kirjanpitoyksiköiden kokemus vastuullisuusraportoinnista	55

Taulukot

Taulukko 1.	Tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköt hallinnonaloittain	46
Taulukko 2.	Kirjanpitoyksiköiden tunnistamat Agenda2030:n tavoitteet	57
Taulukko 3.	Tunnistetut Agenda2030:n tavoitteet hallinnonaloittain.....	62
Taulukko 4.	Tunnistetut Agenda2030:n tavoitteet kirjanpitoyksiköittäin	66
Taulukko 5.	Esimerkkejä raportoiduista jalanjäljistä.....	73

Liitteet

Liite 1	Kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelman päätavoitteet ja alatavoitteet	
---------	---	--

1 Johdanto

Vastuullisuutta tarkastellaan nykyään monipuolisemmin ja kokonaisvaltaisemmin useista eri näkökulmista kuin koskaan aikaisemmin (Hellström ym., 2020, s. 10). Kun vastuullisuutta tarkastellaan erilaisista näkökulmista tai asiayhteyksistä käsin, myös aihealueen termistö on lisääntynyt voimakkaasti. Jeremy L. Caradonna on nostanut esiin teoksessaan *Sustainability: A History*, ettei ennen 1970-luvun loppupuolta ole juurikaan löydettävissä kirjallisuutta, jossa aihetta käsitteleviä sanoja olisi englanninkielisessä kirjallisuudessa teosten otsikoissa tai edes asiasanoina. Sen sijaan 1980-luvun alusta alkaen aihetta käsittelevän kirjallisuuden määrä on kasvanut räjähdysmäisesti. (Caradonna, 2014, s. 2) Nykyisellään kohtaamme esimerkiksi vastuullisuutta, yhteiskuntavastuuta, kestävästä kehitystä tai kestävyyttä – osittain synonyymeina toisilleen tai sitten johdonmukaisesti ja tarkoin harkitusti valittua termiä käyttäen. Vaihtelevan termistön kohta myös valtioneuvoston vuoden 2021 vastuullisuusraportoinnissa, jossa raportoidaan vastuullisuudesta tai yhteiskuntavastuusta kestävästä kehityksen tavoitteita edistäen.

Kestävä kehitys tai vastuullisuus on noussut 2000-luvulla keskeiseksi osaksi yhteiskunnallista ja poliittista agendaa – niin maailmanlaajuisesti, kansallisesti kuin yksilötasollakin.

Vastuullisuusajattelun historia juontaa useita vuosisatoja taaksepäin, mutta parin viimeisen vuosikymmenen aikana aihe on noussut täysin uudella tavalla päätöksenteon ja lähes kaiken tekemisen keskiöön. Tämä perustuu pitkälti useisiin merkittäviin maailmanlaajuisiin haasteisiin, jotka yksittäisinä tai toisiinsa liittyvinä ilmiöinä ovat nousseet jopa ihmiskunnan olemassaoloa uhkaaviksi tekijöiksi ja siten hallinneet keskustelua sekä muodostaneet uusia vastuullisuuskysymyksiä. Tällaisia haasteita ovat olleet esimerkiksi ilmastonmuutos, biologisen monimuotoisuuden häviäminen, rikkaiden sekä köyhien välisen kuilun leveneminen sekä maailman väestöluvun voimakas kasvu. (Koshy, 2018, s. 11)

Viimeisimpänä vastuullisuuskeskusteluun ovat vaikuttaneet maailmanlaajuiset tai vähintään maailmanlaajuisista huomiota saaneet kriisit, kuten esimerkiksi COVID-19 -pandemia ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa. Erilaisilta toimijoilta; yrityksiltä, organisaatioilta, instituutioilta ja myös yksityisiltä henkilöiltä odotetaan yhä voimakkaammin, että edellä mainittuihin ilmiöihin ja tapahtumiin otetaan selkeästi kantaa. Niin ikään nykyään on yhä

vahvempi olettaus, että jokainen yhteiskunnan osallinen osallistuu parhaimpansa mukaan esimerkiksi ilmastonmuutoksen vastaiseen työhön tai auttaa erilaisten kriisien yhteydessä apua tarvitsevia.

Vastuullisuusajattelussa ja vastuullisuustyössä ovat aikojen saatossa painottuneet erilaiset näkökulmat, kuten esimerkiksi organisaatioiden avoimuus, organisaation toiminnasta aiheutuneet vaikutukset ympäristöön ja yhteiskuntaan, sidosryhmien odotukset ja vastuullisuuden johtaminen (Hellström ym., 2020, s. 10). Organisaatioiden paineet yhä vastuullisempaan toimintaan eivät todennäköisesti olisi niin merkittävät, ellei kansalaisten valistuneisuus sekä tietoisuus esimerkiksi kuluttajina tehtävissä valinnoissa ja niiden vaikutuksella ympäröivään yhteiskuntaan tai ympäristöön olisi lisääntynyt (Wilska, 2011, s. 189). Toimivassa demokratiassa kuluttajien mielipiteet heijastuvat ennemmin tai myöhemmin myös poliittiseen päätöksentekoon ja todennäköisesti tietyllä aikaperspektiivillä myös lainsäädäntöön sekä muuhun sääntelyyn (Juutinen, 2016, s. 91).

Vastuullisuustyön voidaan katsoa olevan nykyään välttämätön osa organisaatioiden (yritykset, julkinen hallinto, kolmannen sektorin toimijat) toimintaa. Suuri osa organisaatioista on ottanut käyttöön vastuullisuustyön johtamiseksi ja vastuullisuuden kehittämiseksi erilaisia vastuullisuusohjelmia ja säännöstöjä. Toteutustapa vaihtelee luonnollisesti organisaation toiminnan ja käytettävien resurssien mukaan yleisluontoisista periaatteista hyvinkin yksityiskohtaisiin vastuullisuustyön ohjeistuksiin, jotka on parhaimmillaan jalkautettu kaikille organisaation tasoille. (Joutsenvirta ym., 2011, ss. 13–14) Ilman vastuullisuusajattelun määrätietoista ja tavoitteellista ottamista keskeiseksi strategiseksi ohjenuoraksi pidempiaikainen ja kestävä vastuullisuustyö on haasteellista. Etenkin asiakasriippuvaisessa liiketoiminnassa – mutta myös kaikessa muussa toiminnassa – on tunnistettava laaja joukko sidosryhmiä, jotka omassa toiminnassa on otettava huomioon. Pitkällä aikavälillä avoimien ja toimivien suhteiden luominen sekä tavoite molemminpuolisesta hyötymisestä luo pohjaa menestyvälle toiminnalle lisäten samalla sosiaalista, taloudellista ja ympäristöllistä hyvinvointia niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin. (Savitz, 2013, s. 3) Organisaatioilla on siis useita erilaisia mahdollisuuksia, toteutustapoja ja tarkoitusperiä sitouttaa oma toimintansa kestävä kehityksen tavoitteisiin ja toimia

vastuullisesti. Motivoivina tekijöinä on nykyään yhä enemmän maineenvahvistaminen, erottautuminen sekä riskienhallinta. (Hellström ym., 2020, s. 16)

Vastuullisuuden tai kestävä kehityksen hyväksi tehdystä työstä raportoimisesta on muodostunut olennainen osa organisaatioiden vastuullisuustyötä. Yksi merkittävä tekijä etenkin suurten yritysten vastuullisuusraportoinnin yleistymiselle on vuonna 2017 voimaan tullut Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi yli 500 henkilöä työllistävien yritysten raportointivelvollisuudesta niiden vastuullisuudesta tilinpäätöksen yhteydessä.

Vastuullisuusraportoinnissa käytettävät ohjeistukset ja raportointimallit on alkujaan suunnattu yrityksille, mutta nykyään niitä käyttävät yhä useammin myös julkisen sektorin toimijat, järjestöt ja säätiöt. (Hellström ym., 2020, s. 10) Vaatimukset ja odotukset organisaatioiden vastuullisuuden ja vastuullisuustyön viestimiseksi lisääntyvät jatkuvasti. Yhä useammat kuluttajat tarkastelevat ympäröivää maailmaa ja sen toimijoita eettisesti ja odottavat laadukasta sekä monipuolista viestintää organisaatioiden vastuullisuudesta. (Lahti & Meretniemi, 2022, Vastuullinen viestintä on tärkeää ja merkityksellistä meille kaikille - luku)

Varsin usein organisaatioiden vastuullisuusviestintää pidetään yhä edelleen enemmän tai vähemmän totuutta kaunistelevana valkopesuna. Vastuullisuudesta viestittäessä keskeistä on pyrkiä viestimään organisaation vastuullisuustyöstä avoimesti ja kansantajuisesti mahdollisimman käytännönläheisiä esimerkkejä hyödyntäen. Toisaalta vastuullisuusviestinnän tuloksellisuuden haasteena on se, että jopa 40 prosenttia kuluttajista ei jaksaa tai halua perehtyä vastuullisuuteen ja noin puolet kuluttajista puolestaan kokee, ettei vastuullisuudesta löydy tarpeeksi tietoa. (Lahti & Meretniemi, 2022, Johdanto: Kohti parempaa maailmaa yhdessä -luku) Vastuullisuusviestintään liittyykin entistä enemmän haasteita ja ongelmia, joiden ratkaiseminen vaatii uudenlaisia viestinnällisiä valmiuksia ja keinoja. Myös kaikkien vastuullisuudesta kiinnostuneiden sidosryhmien tavoittaminen viestinnällisesti on haaste; eri viestintäkanavien lisäksi viestien muoto ja sisältö puhuttelevat eri tavoin eri sidosryhmiä. (Halme & Joutsenvirta, 2011, ss. 251–252) Mahdollisimman kattavan ja tuloksellisen vastuullisuusviestinnän toteuttaminen voikin siis vaatia merkittäviä panostuksia asiaan.

Julkisen sektorin vastuullisuustyötä tehdään ensisijaisesti kestäväen kehityksen ajatuksen mukaisesti. Julkisen sektorin vastuullisuustyö perustuu pitkälti Yhdistyneiden kansakuntien (YK) vuonna 2015 sopimaan Agenda2030 -toimintaohjelmaan ja sen 17:ään tavoitteeseen kestäväen yhteiskunnan saavuttamiseksi. Julkisen sektorin organisaatioille (valtionhallinto, kunnat, kaupungit ja yliopistot) kestäväen kehityksen tavoitteiden ja viitekehityksen toteuttaminen luo pohjaa erilaisille yhteistyönmahdollisuuksille, kirittää innovaatiotyötä sekä etenkin vahvistaa ymmärrystämme merkittävästä yhteiskunnallisista haasteista (Hellström ym., 2020, s. 16).

Myös valtionhallinnon vastuullisuustyön ja -raportoinnin perustana on Agenda2030 -toimintaohjelma sekä sen kestäväen kehityksen tavoitteet. Osalla valtionhallinnon organisaatioista on kokemusta tavoitteellisesti johdetusta työtä kestäväen kehityksen tai vastuullisuuden edistämiseksi jo pidempään, kun taas osa on vasta aloittelemassa työtä. Samalla tavalla osa valtionhallinnon organisaatioista on raportoinut vastuullisuudestaan jo pidempään, mutta suurin osa organisaatioista aloitti vastuullisuusraportoinnin vuonna 2021 tai myöhemmin. Perustana valtionhallinnon järjestelmälliselle vastuullisuusraportoinnille on Valtiokonttorin syksyllä 2021 antama ohje valtionhallinnon yhtenäisestä vastuullisuusraportoinnista. Raportointiohjeistuksen keskeinen tavoite on ollut yhtenäistää organisaatioiden vastuullisuusraportoinnin raportointikehystä ja tehdä siten vastuullisuusraporteista paremmin vertailtavia sekä tietosisällöltään helpommin yhteensovittavia. Myös tietoisuuden kasvattaminen valtionhallinnon tekemästä vastuullisuustyöstä on ollut keskeinen lähtökohta yhteiselle raportointiohjeistukselle.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten valtionhallinnon organisaatiot (ministeriöt, virastot ja laitokset) raportoivat vastuullisuudestaan sekä toimenpiteistään kestäväen kehityksen edistämiseksi, mitkä Agenda2030 -toimintaohjelman kestäväen kehityksen tavoitteista ovat keskeisiä tutkimuksen kohteena olevissa organisaatioissa ja onko organisaatioiden valittujen raportoitavien tavoitteiden sekä organisaatioiden substanssitoiminnan tai -toimialan välillä havaittavissa yhteyksiä. Tutkimuksen tavoite voidaan esittää selventävinä ja työtä ohjaavina tutkimuskysymyksinä seuraavasti:

- 1) Millä tavalla valtionhallinnon organisaatiot ovat raportoineet vastuullisuudestaan?

- 2) Mitkä Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteista ovat keskeisimpiä tutkimuksen kohdeorganisaatioissa?
- 3) Onko organisaatioiden valituilla Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteilla havaittavissa selkeää yhtymää raportoivan organisaation substanssitoimintaan tai -toimialaan?

Vastaukset tutkimuskysymyksiin on pyritty löytämään analysoimalla 44 valtionhallinnon organisaatioiden julkaisemaa vastuullisuusraporttia vuodelta 2021. Tutkimusmenetelmänä on käytetty laadullista tutkimusta. Tutkimusaineiston muodostaneita vastuullisuusraportteja on analysoitu sisällönanalyysia hyödyntäen, jolloin aineistoa on ollut mahdollista tarkastella erikseen, tiivistäen ja toisaalta myös mahdollisia yhteneväisyyksiä tai eroavaisuuksia etsien.

Tutkimuksen alkuosassa esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys, joka rakentuu vastuullisuusajattelun ja vastuullisuustyön historian, kehityksen, vastuullisuuden osa-alueiden eli ulottuvuuksien ja vastuullisuuden johtamisen pohjalle. Vastuullisuus on viimeisiä vuosikymmeniä lukuun ottamatta ollut ensisijaisesti yritystoimintaan liitetty aihe, joten teoreettinen viitekehys käsittelee aihetta pitkälti tästä näkökulmasta.

Julkisen sektorin roolia vastuullisuuden tai kestävän kehityksen kokonaisuuden edistämässä on käsitelty neljännessä luvussa. Tämän jälkeen käsitellään vastuullisuusraportoinnin kehitystä ja erilaisia raportointistandardeja. Samassa yhteydessä esitellään Valtiokonttorin ohjeistukseen perustuva valtionhallinnon vastuullisuusraportoinnin kehys.

Tutkimuksen aineisto ja tutkimuksessa käytetyt tutkimusmenetelmät esitellään kuudennessa luvussa. Samassa luvussa arvioidaan työn laadukkuutta ja luotettavuutta. Varsinaisia tutkimustuloksia esitellään seitsemännessä luvussa siten, että analyysiin perustuen nostetaan esiin keskeisimpään tutkimuskysymykseen liittyviä aineistosta löytyviä havaintoja eli mahdollisia yhtäläisyyksiä organisaatioiden tunnistamien kestävän kehityksen tavoitteiden ja organisaatioiden ydintehtävien välillä. Tutkimustulosten yhteydessä esitetään myös mahdollisia taustasyitä tai perusteita tuloksille.

2 Vastuullisuuden termit ja ulottuvuudet

Vastuullisuuden käsitykset muuttuvat jatkuvasti ja muutoksella on huomattava vaikutus myös vastuullisuuskeskustelussa käytettäviin termeihin, käsitteisiin ja niiden käyttöyhteyksiin (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 13). On myös hyvä huomioida, että organisaatioiden vastuullisuus (etenkin yritystoiminnassa) ja suhtautuminen vastuullisuuteen vaihtelevat eri maissa ja kulttuureissa. Niin ikään eri maiden taloudellinen tilanne, yhteiskuntamalli ja teollisen kehittyneisyyden taso vaikuttavat merkittävästi siihen, miten esimerkiksi yritystoiminnalle on kohdistettu vastuullisuuden vaatimuksia. (Tienari & Meriläinen, 2021, s. 405) Vastuullisuutta määrittävät pitkälti kansainväliset sopimukset ja asiakirjat, joista tärkeimpiä ovat Yhdistyneiden kansakuntien (YK) yrityksiä ja ihmisoikeuksia ohjaavat periaatteet (UN Guiding Principles on Business and Human Rights), kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämä perusperiaatteiden ja -oikeuksien julistus, YK:n yrityksiä julkiseen vastuullisuuteen ja läpinäkyvyyteen kannustava Global Compact -aloite sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (Sustainable Development Goals, SDGs) (Koipijärvi & Kuvaja, 2020, ss. 56–57).

Odotukset ja vaatimukset etenkin yritysten vastuullisuudelle ovat muuttuneet ajan kuluessa. Organisaatioilta odotetaan nykyään yhä enemmän yhteiskunnallisten haasteiden ja ongelmien huomioimista sekä työtä niiden ratkaisemiseksi, vaikka ongelmat eivät liittyisikään suoraan organisaation ydintehtävään tai siitä aiheutuviin mahdollisiin haittoihin. (Ristaniemi, 2022a, s. 24) Vastuullisuuden juuret ovat yrityslähtöiset ja nykyisellään vastuullisuus liitetään yhä tiiviimmin yrityksen arvonmuodostukseen sekä sijoittajia kiinnostavana investointina (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 6).

Vastuullisuusajattelu ja vastuullisuusodotukset liitettiin aikaisemmin etupäässä yritystoimintaan kohdistuvaksi asiaksi, mutta yhä enemmän vastuullisuutta tai kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti toimimista odotetaan myös julkisen sektorin organisaatioilta. Julkinen sektori on perinteisesti koettu enemmänkin vastuullisuuden vaatijana ja tietynlaisena valvojana yrityssektorin toimijoita kohtaan. Enenevissä määrin julkiselta sektorilta itseltään odotetaan ja myös edellytetään vastuullista toimintaa, toiminnan läpinäkyvyyttä sekä niistä raportoimista. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 17)

2.1 Vastuullisuuden muuttuvat käsitteet

Ottaen huomioon, että vastuullisuusajattelua on lähestytty aikojen saatossa erilaisista näkökulmista ja tarpeista lähestyen, aiheeseen liittyvät termit kehittyvät edelleen (Jussila, 2010, s. 11). Useat tekijät, kuten esimerkiksi lainsäädäntö, kansalaisaktivismi ja vapaaehtoiset vastuullisuuden tai kestävä kehityksen hyväksi tehdyt toimet ovat vaikuttaneet yhteiskuntavastuun sisällön kehitykseen monin eri tavoin. Monista näkökulmista ja asiayhteyksistä johtuen yhtä kaikkien tietyssä asiayhteydessä ja samaa asiaa tarkoittavaa määritelmää ei ole onnistuttu muodostamaan. (Joutsenvirta ym., 2011, s. 13) Vastuullisuuteen liittyvien käsitteiden ja termien yksiselitteistä määrittelyä on vaikeuttanut myös niiden määrittelyyn liittyvä arvosidonnaisuus (Lautjärvi, 2022, s. 99).

Vastuullisuutta käsittelevässä keskustelussa käytetään useita termejä, käsitteitä ja lyhenteitä. Termejä käytetään varsin yleisesti toistensa synonyymeinä ja yksittäistä termiä saatetaan näin ollen käyttää eri yhteyksissä hieman eri näkökulmasta. Yleisimmin vastuullisuudesta puhuttaessa käytetään termejä vastuullinen toiminta, vastuullinen liiketoiminta, yritysvastuu, yhteiskuntavastuu ja kestävä kehitys. (Bärlund & Sipilä, 2023, s. 47) Yhteiskunnallisessa keskustelussa **vastuullisuus** on noussut terminä tietynlaiseksi yleis- tai kattokäsitteeksi, jota käytetään erilaisten näkökulmien tarkasteluun (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 7). Vaikka useita vastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyviä termejä käytetään nykyään varsin pitkälle toistensa synonyymeinä ja vaihtoehtoisina, ne eivät kuitenkaan pohjimmiltaan ole identtisiä (Koshy, 2018, s. 22).

Yritysten yhteiskuntavastuu tai **yritysvastuu** (Corporate Social Responsibility, CSR ja Corporate Responsibility, CR) on ollut käsitteenä käytössä 1970-luvulta alkaen (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 14). Yritysten yhteiskuntavastuulla tai yritysvastuulla tarkoitetaan yleisimmin osallistumista yhteiskunnan hyvinvoinnin tuottamiseen eli yrityksen tai organisaation vastuullisuutta suhteessa sen ympäristöön sekä sidosryhmiin. Käytännössä tämä tarkoittaa vastuuta sosiaalisista, taloudellisista ja ympäristövaikutuksista. (Järvinen, 2004, s. 140, Hellström & Parkkonen, 2022, s.14). Vastuullinen yritystoiminta edellyttää, että toiminnassa otetaan huomioon ympäröivään yhteiskuntaan kohdistuvat suorat ja epäsuorat eli välilliset vaikutukset (Beal, 2013, s. 4, Hellström & Parkkonen, 2022, s. 14).

Yritystoiminnassa yritysvastuu -termin käyttöä on usein perusteltu sillä, että yritysten ensisijaisena pyrkimyksenä on kantaa vastuu omista toimistaan, mutta olla samanaikaisesti kantamatta yhteiskunnalle kuuluvaa vastuuta. Toisaalta yritykset, joilla on esimerkiksi lakisääteisiä yhteiskunnallisia tehtäviä hoidettavinaan, voivat tehtäviinsä perustuen suosia enemmänkin yhteiskuntavastuu -termiä. (Juutinen, 2016, s. 24–25)

Yritysten vastuullisuuteen liittyen sijoitustoiminnassa vastuullisuudesta ja vastuullisesta sijoittamisesta käytetään yleisesti termiä **ESG**. Termi muodostuu englanninkielisistä sanoista Environment, Social ja Governance. Käytännössä vastuullisessa sijoittamisessa otetaan huomioon, kuinka hyvin mahdollinen sijoituskohde ottaa toiminnassaan huomioon ympäristöön, sosiaalisiin näkökulmiin ja hallintotapa-asioihin liittyvät kysymykset. (Hyrskke ym., 2020, s. 17) Vastuulliseen sijoittamiseen liittyy nykyisellään myös aktiivinen omistajuus ja sijoituskohteisiin vaikuttaminen. Omistajat edellyttävät ja pyrkivät edistämään vastuullisen sijoituspäätöksensä jälkeen omistamiensa yritysten vastuullisuutta ja hyvää hallintoa pyrkimällä aktiiviseen vaikuttamiseen esimerkiksi yhtiökokouksissa tai yleistä keskustelua ylläpitämällä. (Silvola & Landau, 2019, s. 47)

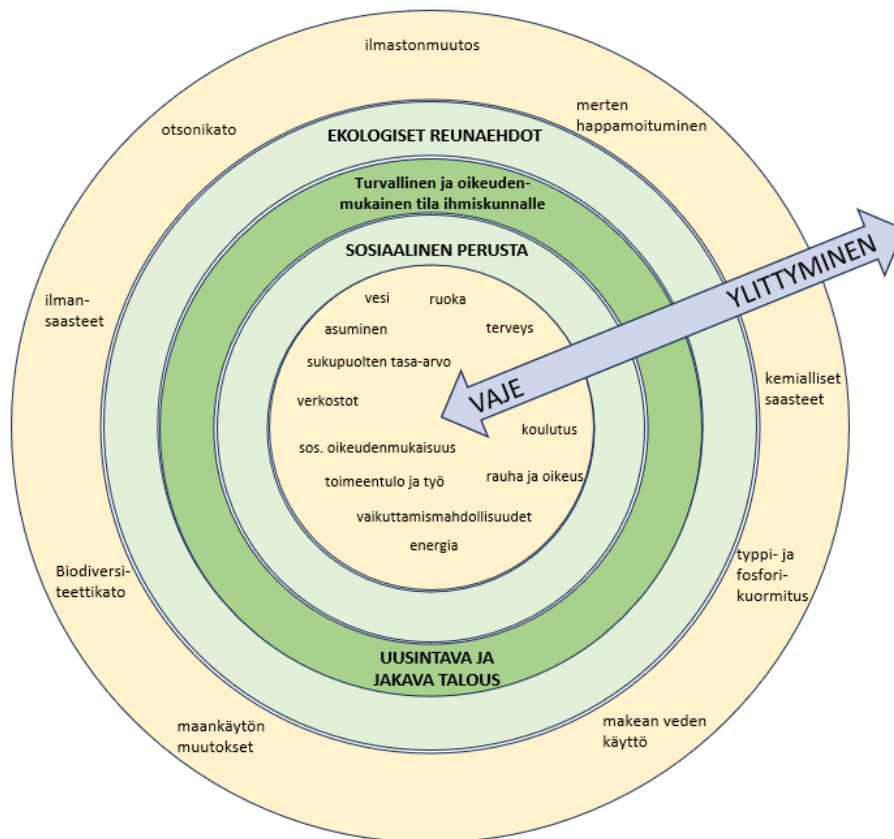
Uusimpia vastuullisuuden termejä on **yrityskansalaisuus** (englanniksi Corporate citizenship), jota on käytetty erityisesti englanninkielisissä maissa ja joka sijoittuu merkitykseltään yritys vastuun lähelle. Yrityskansalaisuus -termin on kuvattu sijoittuvan näkökulmaltaan yhteiskuntavastuun ja yritys vastuun väliin; kansalaisuuden käsitteen perusteella vastuullisuuden aktiivisuuden taso yhteiskunnallisen vastuun kantamisessa on osittain samankaltainen kuin yhteiskuntavastuussa, mutta silti hieman passiivisempi.

Yrityskansalaisuus ei ole Suomessa muodostunut terminä erityisen käytetyksi. (Jussila, 2010, s. 13)

Kestävä kehitys on terminä varsin laajaulotteinen sisältäen niin ympäristölliset, sosiaaliset kuin taloudelliset näkökulmat (Juholin, 2004, s. 13). Kestävästä kehityksestä on muodostunut keskeinen yhteiskunnallinen ja poliittinen tavoite (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 6). Kestävä kehitys liitetään usein valtioiden, hallitusten, julkisen sektorin, kansalaisjärjestöjen tai yritysten kehitystoimiin, joilla on tarkoituksena vastata tämän hetken tarpeiden tyydyttämiseen siten, ettei samalla evättäisi mahdollisuutta tulevilta sukupolvilta vastata

samojen tarpeidensa tyydyttämiseen (Bärlund & Sipilä, 2023, ss. 47–48). Käsitteenä kestävä kehitys nousi ensimmäisen kerran julkisuuteen Gro Harlem Brundtlandin johtaman Yhdistyneiden kansakuntien (YK) komission raportin myötä vuonna 1987 ja YK:n jäsenmaat ovat sitoutuneet kestävän kehityksen tavoitteisiin 1990-luvun alussa (Joutsenvirta ym., 2011, s. 13, Juutinen, 2016, s. 24). Kestävä kehitys on liitetty enimmäkseen julkisen sektorin, erilaisten kansalaisliikkeiden tai poliittisen toimintaympäristön vastuulla olevaksi asiaksi (Jussila, 2010, s. 12). Käytännössä kuitenkin myös yritysten vastuullisuus perustuu kestävän kehityksen periaatteisiin ja vastuullisesti toimiva yritys toimii siten kestävästi edistäen omalta osaltaan kestävää kehitystä. (Juutinen, 2016, 24–25).

Kuva 1. Kestävää kehitystä kuvaava kestävyysdonitsi (Kate Raworth)

(Kestäväkehitys.fi, n.d.b, alkuperäinen kuva Kate Raworth, suomennos ja muokkaus Valtioneuvoston kanslia)

Taloustieteilijä Kate Raworth on kehittänyt kuvassa 1 esitetyn kestävä kehitys mallin, jota on yleisesti kutsuttu kestävyysdonitsiksi. Mallin keskellä ovat esimerkiksi koulutukseen, työhön ja terveyteen liittyvät yhteiskunnalliset asiat, jotka vaikuttavat

ihmisten hyvinvointiin. Mallin ulkokehällä on esitetty maapallon kantokykyyn liittyviä ilmiöitä, kuten luonnon monimuotoisuus, ilmansaasteet ja merien tila. Maapallon kantokyky ylittyy nykyään monilta osin ihmisen aiheuttaman ympäristökuormituksen takia vaikuttaen negatiivisesti ihmisten hyvinvointiin. Yhteiskunnallisten asioiden ja maapallon kantokykyyn liittyvien ilmiöiden väliin jäävät vihreänsävyiset vyöhykkeet kuvaavat puolestaan aluetta, jossa ihmisten hyvinvointi mahdollistuu siten, että myös maapallon kantokyky säilyy. Raworthin kestävyysdonitsi kuvaa samalla kestävän kehityksen yhteydessä usein mainittuja kestävyiden kolmea ulottuvuutta eli ekologista, sosiaalista ja taloudellista kestävyttä sekä näiden suhdetta toisiinsa. (Kestäväkehitys.fi, n.d.b)

Kansainvälisesti eri maiden kestävän kehityksen työtä ohjaa kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda2030. Toimintaohjelma perustuu YK:n jäsenvaltioiden vuonna 2015 sopimiin maailmanlaajuisiin kestävän kehityksen tavoitteisiin (englanniksi Sustainable Development Goals, lyhenne SDG). Kyseessä on tavoitekokonaisuus, jonka perusteella jokainen YK:n jäsenvaltio vastaa omalta osaltaan toimintaohjelman tavoitteiden saavuttamisen edistämisestä siten, että tavoitteet saavutettaisiin vuoteen 2030 mennessä. Kestävän kehityksen tavoitteita on yhteensä 17, jotka on esitetty kuvassa 2. Olennaista sovituisissa tavoitteissa on niiden keskinäisriippuvuus eli käytännössä kaikkien tavoitteiden tulisi täytyä samanaikaisesti, jotta voitaisiin todeta yhteiskunnan olevan kestävä. (Ristaniemi, 2022b, s. 70) Tämä perustuu kestävän kehityksen periaatteeseen, jossa kestävyiden kolme ulottuvuutta (ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen) ovat tasavertaisessa suhteessa toisiinsa (Valtioneuvosto, 2020, s. 9).

Kuva 2. Kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteet

(Valtioneuvosto, 2020)

YK:n kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelma velvoittaa etenkin julkisen sektorin toimijoita huomioimaan toiminnassaan kestävän kehityksen periaatteita ja myös raportoimaan toimistaan (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 6). Suomessa valtionhallinnon vastuullisuusraportoinnin perustana on Agenda2030 -toimintaohjelma ja sen 17 kestävän kehityksen tavoitetta. Omalta osaltaan Agenda2030 -toimintaohjelma on tuonut kestävän kehityksen aikaisempaa tärkeämmäksi vastuullisuustyön motivaattoriksi ja vauhdittajaksi myös yrityssectorilla, vaikka toimintaohjelmalla ei olekaan yrityksiä oikeudellisesti velvoittava rooli. Tämä on saanut aikaan sen, että kestävä kehitys ja sen hyväksi toimiminen nähdään yhä enemmän olennaisena osana yritysten olemassaolon tarkoitusta ja strategisia tavoitteita. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 6)

2.2 Vastuullisuusajattelun historia ja kehitys

Etenkin nuoremmille sukupolville vastuullisuusajattelu tai kestävä kehitys saattavat näyttäytyä pyrkimyksenä ratkaista nykyisiä akuutteja maailmanlaajuisia haasteita. Vastuullisuuden eri ulottuvuuksien tai osa-alueiden kehittyminen on tapahtunut kuitenkin pitkän ajan kuluessa ja vaiheittain. (Koshy, 2018, s. 22) Jotta olisi mahdollista ymmärtää

perusteellisemmin nykyinen vastuullisuusajattelu ja kestävä kehityksen ajattelu, on tunnettava myös aiheen ja ilmiön historiallinen kehitys eri aikakausien tapahtumineen sekä niiden jättämät vaikutukset vastuullisuuden eri ulottuvuuksiin (Caradonna, 2014, s. 6).

Vastuullisuusajattelun kehitys on kulkenut pitkälle yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen mukana (Juholin, 2004, s. 27). Organisaatioiden vastuullisuuteen liittyvää keskustelua on käyty eri muodoissa useiden vuosisatojen ajan – kulloisenkin ajankuvan tai esimerkiksi teknisen kehityksen edetessä ja tietoisuuden lisääntyessä toimintojen vaikutuksesta ympäröivään maailmaan (Cheney ym., 2007, s. 4). Vastuullisuusajattelun kehittyminen yritysten toiminnassa on tapahtunut vaihteittain. Läntisessä maailmassa yritysten vastuullisuusajattelun kehitysprosessin voidaan katsoa tapahtuneen 2010-lukuun mennessä kolmessa laajemmassa vaiheessa: teollistuminen, kansainvälisen kaupankäynnin kasvu ja globalisoituminen. (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 24) Merkittävimpinä ajanjaksoina on ollut 1700-luvun ensimmäinen teollinen vallankumous Englannissa sekä 1900-luvun alun toinen teollinen vallankumous Yhdysvalloissa (Juholin, 2004, s. 27).

Keskustelu vastuusta ja vastuullisuudesta perustaa länsimaiseen arvoajatteluun ja moraalifilosofiaan, joiden katsotaan saaneen alkunsa Kreikassa noin 400 vuotta ennen ajanlaskun alkua. Historiassa vastuullisuuden pohdinta oli lähinnä uskontoon ja filosofiaan liittyvää. Nykytyylisen yritysten ja yhteiskuntien vastuuta korostavan vastuullisuuden voidaan katsoa saaneen alkunsa varsinaisesti teollistumisen kehityksen myötä. (Juholin, 2004, s. 22) Yhtenä merkittävänä ilmiönä vastuullisuusajattelun kehityksessä on ollut siirtomaavallan ja kolonialismin keskeisin aika 1800- ja 1900-luvuilla, jolloin siirtomaiden aineellisia ja inhimillisiä resursseja käytettiin ilman merkittävää ajattelua toiminnan aiheuttamista laaja-alaisista vaikutuksista siirtomaihin. Käytännössä siirtomaita hankittiin edullisen työvoiman ja runsaiden luonnonvarojen takia. Tällä aikakaudella katsotaan yleisesti olevan keskeinen rooli taloudellisen vastuuajattelun muotoutumisessa. Siirtomaavallan aikakaudella on ollut erittäin merkittävä vaikutus myös siirtomaiden kulttuuriin ja kulttuurisen pääoman kehitykseen. Ajanjaksolla on näin ollut myös keskeinen vaikutus sosiaalisen ja kulttuurisen vastuullisuuden ajattelun kehitykseen. (Koshy, 2018, s. 22)

Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa 1900-luvun alkupuoli oli toisaalta taloudellisen kehityksen, koulutustason nousun, mutta myös erilaisten vastoinkäymisten aikakautta. Ajanjaksolle ajoittuivat niin teollisen tuotannon ja sitä seuranneen vaurastumisen lisääntyminen kuin kaksi maailmansotaa ja merkittävät maailmanlaajuiset taloudelliset kriisit. Nopean teollisen kehittymisen ja sitä seuranneen tuotannollisen tehostumisen seurauksena muodostui tarve suurten yritysten syntymisen myötä ammattijohtajille, jotka alkoivat toimia enemmän itsenäisesti suhteessa omistajiin. Yritysten voidaankin katsoa alkaneen mieltää itsensä toimijoina, joilla oli monenlaisia ja moniulotteisia tavoitteita, kuten esimerkiksi yrityksen jatkuvuus, kannattavuus ja kasvun turvaaminen. Tältä pohjalta alkoi muodostua käsitys yrityksistä kansalaisina vastuineen ja velvoitteineen eri sidosryhmiä kohtaan, kun yrityksissä alkoi yleistyä ajattelutapa pohtia oman toimintansa legitimitettä eli oikeutusta sekä mistä ja miten yritykset ovat kaikkienensa vastuullisia. (Juholin, 2004, s. 28)

Läntisissä yhteiskunnissa alkoi 1960-luvulla etenkin nuorempien sukupolvien keskuudessa muuttua ajattelutapa sekä arvomaailma, kun aikaisemmin vallalla olleet perusarvot kyseenalaistettiin. Tämä näkyi niin ikään muutoksena suhtautumisessa taloudelliseen omistajuuteen ja yrityksiin. (Juholin, 2004, ss. 29–30) Myös keskustelu yritystoiminnan vastuista muuttui etenkin 1970-luvulla. Painopiste ja ajattelu siirtyi yritysten toiminnoillaan aiheuttamien seurausten vastuista yritysten reagointikykyyn eli mitä yritykset voisivat tehdä paremmin ja pyrkiä siten ennalta välttämään toimintojensa aiheuttamia seurauksia. (Cheney ym., 2007, s. 5) Samaan aikaan 1970-luvulla alkoi myös kehittyä voimakas ympäristöajattelu, joka voimistui erilaisten ympäristövahinkojen ja -ongelmien myötä. Niin vahingoista tai epäkohdista vastuussa olleet yritykset kuin yritykset laajemminkin kohtasivat yksittäisten kansalaisten kuin ympäristöliikkeiden taholta voimakasta painostusta ympäristöasioihin liittyvän vastuullisuuden lisäämiseksi. Tämä sai aikaan sen, että yritykset alkoivat kiinnittää yhä enemmän huomiota ympäristöasioihin osana omaa toimintaansa. (Juholin, 2003, s. 31)

Suomessa yritysten vastuullisuuden kehitys on seurannut pitkälti muissa läntisissä yhteiskunnissa tapahtunutta vastaavaa kehitystä, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Yritysten vastuullisuuden ensivaiheina voidaan pitää teollistumisen yleistymistä maassamme 1800-luvun puolivälistä alkaen. Käytännössä tämä tarkoitti etenkin huolehtimista tehdastyöläisten työkyvystä ja työntekijöiden sekä heidän perheidensä sitouttamisesta

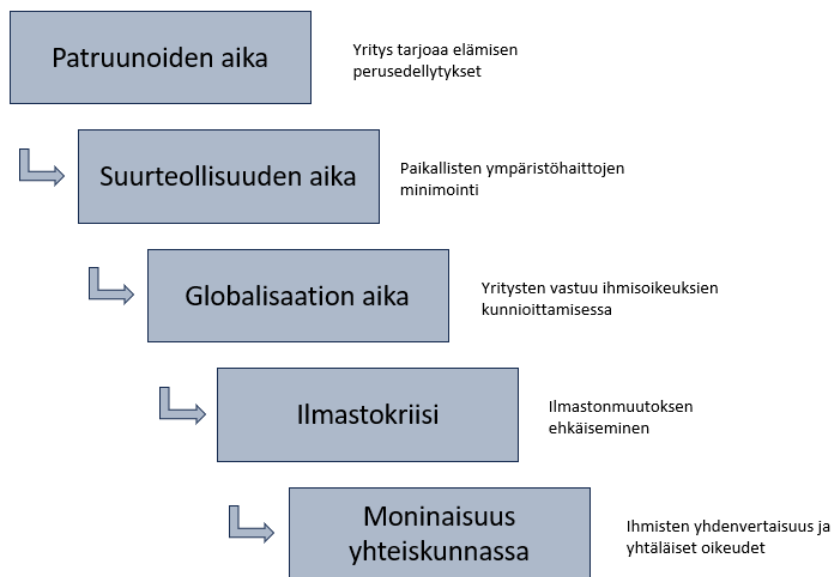
työnantajaan. (Juutinen, 2016, s. 38) Tämä muun muassa patruunoiden aikakaudeksi kutsuttu ajanjakso perustui siihen, että yritysten oli huolehdittava työntekijöistään ja heidän perheistään perustettaessa tehtaita sellaisille paikkakunnille, joilla ei ollut tarjolla minkäänlaisia peruspalveluita. Toisaalta esimerkiksi valtion rooli peruspalvelujen tuottamisessa oli huomattavasti nykyistä heikompi eikä ihmisten perushyvinvoinnin ja toimeentulon turvaamista juurikaan julkisin palveluin turvattuna edes ollut olemassa. (Ristaniemi, 2022a, s. 26)

Yrityslähtöisen vastuullisuuden laaja-alaisempi tarve vähentyi Suomessa 1900-luvun puolivälin tienoilta alkaen, kun suomalainen hyvinvointiyhteiskunta alkoi kehittyä erilaisten julkisten tukijärjestelmien ja hyvinvointipalveluiden myötä. Valtio alkoi omaksua ja tarjota verorahoja vastaan aikaisemmin yritysten sekä patruunoiden huolehtimia tehtäviä enenevässä määrin. (Ristaniemi, 2022a, s. 26; Joutsenvirta ym., 2011, s. 12) Esimerkiksi julkiset terveydenhoito-, vanhustenhoito- ja päivähoitopalvelut yleistyivät ja mahdollistivat muun muassa naisten pääsyn laajemmin työelämään (Joutsenvirta ym., 2011, s. 12). Yhtenä merkittävänä käänteenä suomalaisten yritysten vastuullisuudessa voidaan pitää 1970-luvun lopulla voimaantullutta lakia yhteistoiminnasta (YT-laki). Sen myötä yrityksille tuli yrityksen suunnitelmiin ja muutoksiin liittyvissä kysymyksissä velvollisuus yhteistoimintaan henkilöstön kanssa. (Juholin, 2004, s. 38) Niin ikään 1970-luvulla Suomessa alettiin kiinnittää huomiota myös teollisuuden aiheuttamiin haitallisiin ympäristövaikutuksiin, jotka saattoivat paikallisesti olla hyvinkin mittavia (Joutsenvirta ym., 2011, s. 12). 1980-luvulta alkaen suomalaiset yritykset alkoivat enenevässä määrin nähdä oma-aloitteisen ja vapaaehtoisen vastuullisuuden olevan pehmeämpi tapa vastuullisuuskysymyksissä kuin pelkkä yhteiskunnallinen sääntely. (Juholin, 2004, s. 38)

Merkittävä yritystoiminnan vastuullisuuden vaihe Suomessa oli vuosituhannen vaihteessa, kun yhä enemmän toimintoja ja tuotantoa siirrettiin alemman kustannustason maihin. Kyseisissä maissa myös lainsäädäntö ja valvonta saattoivat olla löyhempää. Tässä yhteydessä heräsi kysymys matalamman kustannustason maiden ihmisoikeuksista ja suomalaisen toimijan vastuusta monikansallisessa tuotantoketjussa. Kuluneen vuosituhannen myötä organisaatioiden vastuullisuuden kehitys on edennyt suurimmaksi osaksi ajallisesti ja myös sisällöllisesti varsin täsmällisesti vastuullisuuden maailmanlaajuisista kehitystä.

Ilmastonmuutokseen ja sen hidastamiseen liittyvä toiminta ja asian huomioiminen yhä kiinteämmin osana organisaation toimintaa on nykyään välttämättömyys. Ihmisten yhdenvertaisuuden ja yhtäläisten oikeuksien kunnioittaminen ja edistäminen ovat tietyllä tapaa ajateltuna viimeisin merkittävä vaihe niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti. (Ristaniemi, 2022a, s. 26–28)

Kuva 3. Vastuullisuuden kehitysvaiheet Suomessa

(mukaillen Ristaniemi, 2022a, s. 28)

Viimeisten parin vuosikymmenen aikana toimintaympäristön muutos on nopeutunut entisestään. Muutos koskettaa niin yksittäisiä ihmisiä kuin erilaisia organisaatioita ja yhteiskunnallisia osa-alueita. Nopeutunut toimintaympäristön sekä arvomaailman muutos, odotukset ja vaatimukset entistä nopeampaan reagointiin ja toisaalta myös tulevien muutosten ennakointi vaativat organisaatioilta entistäkin enemmän. Nopeutunut toimintaympäristön muutos ja muutokseen sopeutuminen vaativat myös jatkuvaa valmiutta muuttaa vastuullisuuden näkökulmia sekä erilaisten organisaatioiden roolia ja näkökulmaa vastuullisuustyössä. (Lehtipuu & Monni, 2007, ss. 24–35)

Yleisen käsityksen perusteella elämme parhaillaan neljännen teollisen vallankumouksen ajanjaksoa, joka perustuu älykkään automaation kytkeytymiseen kyberfyysisiin järjestelmiin. Neljännen teollisen vallankumouksen keskiössä ovat globaaliin verkkoon kytketyt laitteet,

tuotteet ja palvelut, jotka mahdollistavat täysin uudenlaiset datan hyödyntämiseen pohjautuvat liiketoimintamallit. (Collin & Saarelainen, 2016, ss. 39–40; Heikkinen, 2016) Neljännen teollisen vallankumouksen aikakauden tekniset ratkaisut tarjoavat merkittäviä mahdollisuuksia, mutta tuovat toisaalta aivan uudenlaisia näkökulmia ja ulottuvuuksia vastuullisuudelle.

2.3 Vastuullisuuden ulottuvuudet

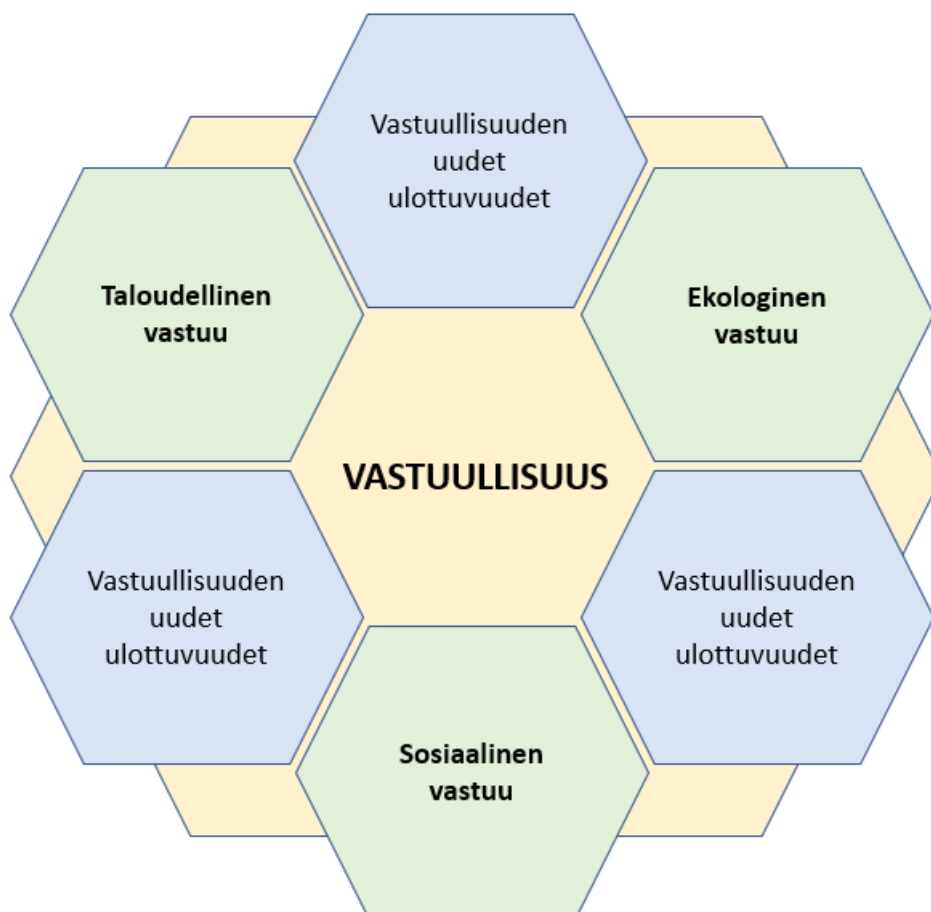
Vastuullisuus on perinteisesti jaettu kolmeen erilliseen osa-alueeseen tai ulottuvuuteen: taloudelliseen, sosiaaliseen ja ekologiseen vastuuseen. Ajattelu perustuu niin sanottuun kolmoistilinpäätöksen tai kolmen pilarin malliin, jossa vastuullisen toimijan tulisi seurata omaa toimintaansa tasapuolisesti kolmen em. osa-alueen tai vastuun pohjalta (Harmaala & Jallinoja, 2012, ss. 16–18, Bärlund & Sipilä, 2023, s. 48) Kolmen pilarin malli pohjautuu John Elkingtonin luomaan niin sanottuun triple bottom line -malliin. Sen perusteella yrityksen tulisi raportoida kolmijaon ”people, planet, profit” pohjalta. (Ristaniemi, 2022a, s. 30) Englanninkielinen triple bottom line -termi on hyvin yleisesti käytössä englanninkielisessä keskustelussa ja aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa jopa siinä määrin, että se on ollut alaa käsittelevässä tutkimuksessa vaihtoehtoisena kattoterminä yhteiskuntavastuulle. Suomen kielelle edellä mainittua termiä ei kuitenkaan ole käännetty. (Jussila, 2010, s. 15)

Nykyisellään kolmen pilarin mallia käytetään usein etenkin silloin, kun tarkoituksena on korostaa taloudellista kestävyttä tai vastuullisuuden taloudellista ulottuvuutta, kuten yritysten kilpailukykyä globaaleilla markkinoilla. Tämä perustuu siihen, että kolmen pilarin mallissa jokainen vastuullisuuden osa-alue on tasa-arvoinen ja kokonaisvastuullisuus edellyttää kaikkien kolmen ulottuvuuden tai osa-alueen samanaikaista täyttymistä. Käytännössä tämä ei kuitenkaan toteudu, koska kolmen pilarin mallin vastuullisuuden osa-alueet eivät todellisuudessa ole samanarvoisia. (Ristaniemi, 2022a, s. 30–31)

Kolmen vastuullisuuden tai kestävyden ulottuvuuden ongelmana on nähty etenkin yritystoiminnan osalta sosiaalisen ja ekologisen ulottuvuuden jääminen liiketoiminnasta irrallisiksi kokonaisuuksiksi. Perinteisesti liiketoimintaa on johdettu talouskeskeisesti keskittyen esimerkiksi myyntiin ja investointeihin. Sosiaalisen ja ekologisen ulottuvuuden

sisältämiin asioihin panostaminen aiheuttaa usein lisäkustannuksia ja niihin liittyvät velvoitteet on varsin pitkään nähty ulkopuolelta tulevina määräyksinä ja painostuksena. Ajattelutapa ja suhtautuminen on kuitenkin kehittymässä vastuullisuuden mieltämiseen kokonaisvaltaisena asiana, vaikka kaikki vastuullisuuden eteen tehtävät panostukset eivät olisikaan mitattavissa yksiselitteisen selkeästi taloudellisilla mittareilla tai tunnusluvuilla. (Lehtipuu & Monni, 2007, s. 68) Sittemmin triple bottom line -mallin kehittäjä John Elkington on myös itse kritisoinut etenkin yritysten keskittyvän liiaksi vain liikevoittoon ja jalostanut kestävyuden lähestymistapaansa. Elkington on todennut, että yritysten tavoitteena tulisi ennemminkin olla parhaita planeetalle eikä parhaita maailmassa. (Koipijärvi & Kuvaja, 2020, s. 24)

Kuva 4. Vastuullisuuden ulottuvuudet kolmen pilarin malliin perustuen

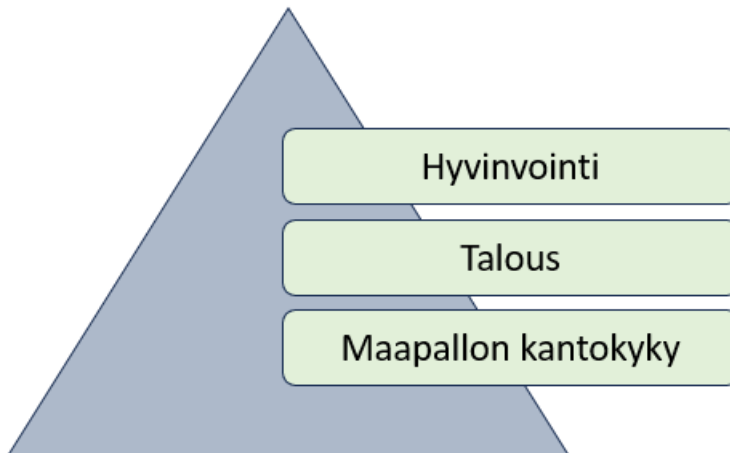
(mukaillen Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 17, Koipijärvi & Kuvaja, 2020, s. 23)

Vastuullisuuden osa-alueet kehittyvät jatkuvasti. Koska erilaiset toimijat ja organisaatiot toimivat eri aloilla, erilaisissa toimintaympäristöissä ja lähtökohdat vastuullisuuden määrittämiselle ovat erilaiset, myös vastuullisuuden eri ulottuvuuksien painotus ja ulottuvuuksien sisällöt vaihtelevat. Vastuullisuuden vaikutukset sekä näkökulmat liittyvät ja johtuvat suoraan tai välillisesti organisaation tai yrityksen toiminnasta. Myös toiminnan vaikutukset on tarkasteltavissa niin organisaatiotason kuin kansantalouden näkökulmasta. (Niskala & Tarna, 2003, ss. 20–21) Vastuullisuuden eri ulottuvuuksien voidaankin katsoa nykyään olevan monilta osin päällekkäisiä ja niillä on useita yhtymäkohtia toisiinsa (Juholin, 2004, s. 15). Vastuullisuuden ulottuvuudet ovat tärkeitä kokonaisuutena eikä yhden vastuullisuuden ulottuvuuden puutteita voida korvata toisen ulottuvuuden korostamisella – ainakaan loputtomiin (Lehtipuu & Monni, 2007, ss. 71–72).

Perinteisten kolmen vastuullisuuden ulottuvuuden rinnalle tai niiden alle on ajan kuluessa muodostunut uusia tai aikaisempia ulottuvuuksia täydentäviä vastuullisuuden ulottuvuuksia. Esimerkiksi edellä esitettyä kolmoistilinpäätöksen tai kolmen pilarin mallia on myöhemmin muokattu eri tavoilla vastaamaan paremmin muun muassa yhteiskunnallisen tai teknisen kehityksen mukaisesti. Perinteisten kolmen vastuullisuuden ulottuvuuden oheen on lisätty ulottuvuuksia tai osa-alueita, jotka täydentävät tai täsmentävät perinteisten kolmen pilarin jaottelua.

Kolmen pilarin mallille vaihtoehtoisen ajan haasteita ja ilmiöitä mahdollisesti paremmin huomioivan mallin on laatinut esimerkiksi Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra. Kyseisessä mallissa on huomioitu nykyinen ekologisen kestävyuden merkityksen korostuminen ja sen dominoiva vaikutus kokonaisvastuullisuuteen tai kestävyYTEEN. (Ristaniemi, 2022a, s. 31)

Kuva 5. Sitran ekologiseen kestävyys perustuva kokonaisvastuullisuuden malli

(Hellström ym., 2022, ss. 33–35; Ristaniemi, 2022a, s. 31)

Sitran kolmen pilarin mallista jalostamassa pyramidimallissa kokonaisuus perustuu ekologiselle kestävyydelle eli maapallon kantokyvylle ja korostaa näin nykyistä ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjumisen sekä vaikutusten minimoimisen merkitystä. Talous ei Sitran ajanmukaistamassa mallissa ole John Elkingtonin luoman kolmen pilarin mallista poiketen kaiken perustana vaan se on keino luoda hyvinvointia – maapallon kantokyky huomioiden. (Ristaniemi, 2022a, s. 31)

Vastuullisuuden muuttuvista ulottuvuuksista esimerkiksi yhteiskunnallisen ja teknisen kehityksen mukana kerrotaan tarkemmin alaluvussa 2.3.4 *Vastuullisuuden laajenevat osa-alueet*.

2.3.1 Taloudellinen vastuu

Taloudellinen vastuu perustuu lainsäädäntöön ja taloudellisen vastuun noudattamisen vähimmäistasoksi katsotaankin lakien ja säädösten noudattaminen. On kuitenkin syytä huomioida, että lainsäädännöllisesti tai muutoin määritetyt vähimmäisvelvoitteet vaihtelevat maittain. (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 19) Taloudellista vastuuta on mahdollista tarkastella joko kapeammin tai laueammin. Kapeimmillaan esimerkiksi yrityksen

taloudellisen vastuullisuuden voidaan katsoa olevan sitä, että yritys on vastuullinen ainoastaan omistajilleen voiton tuottamiseksi lainsäädännön mahdollistamissa rajoissa. Näkökulmaa laentaen yrityksen taloudellinen vaikutus ulottuu myös muihin sidosryhmiin, kuten palkkaa saaviin työntekijöihin, rahoittajiin heidän tuottovaatimuksineen tai verotusoikeudellisiin julkisyhteisöihin. (Knuutinen, 2014, ss. 99–100). Yritysvastuun edellytysten perusteena ovat yrityksen kilpailukyky ja taloudellinen suorituskyky. Yrityksen kannattavuus on lähtökohta sille, että yrityksen on mahdollista tuottaa taloudellista hyvinvointia ja toimia vastuullisesti. (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 18) Keskeisenä tavoitteena on mahdollistaa taloudelliset toimintaedellytykset ja hyvä toiminta myös tulevaisuudessa unohtamatta, kuinka voidaan hyödyttää myös sidosryhmiä ja ympärillä olevia tahoja (Jussila, 2010, s. 60).

Vastuullisuuden taloudellisen ulottuvuuden merkitys kokonaisvastuullisuudelle on merkittävä. Taloudellisesti huonokuntoinen yritys ei lähtökohtaisesti pysty tai ole kiinnostunut huolehtimaan myöskään sosiaalisen ja ekologisen vastuun velvoitteistaan. (Lehtipuu & Monni, 2007, s. 66) Tähän liittyen on pohdittu, voiko yritys olla vastuullinen vasta siinä tilanteessa, kun taloudelliset edellytykset sen mahdollistavat vai tuleeko taloudellinen menestys sen myötä, kun yritys toimii vastuullisesti (Juholin, 2004, s. 17).

Taloudellisen vastuullisuuden mittaaminen yksiselitteisesti on haastavaa. Lopputulos ja sen arvio riippuu lähtökohtaisesti niin arvioijasta kuin tarkasteltavasta aikajaksostakin. Lyhyellä aikaperspektiivillä tehty päätös saattaa näyttäytyä vastuullisuutensa osalta hyvinkin erilaisena pitkällä aikajaksolla tarkasteltuna. (Juholin, 2004, s. 93)

2.3.2 Sosiaalinen vastuu

Sosiaalisen vastuun kohteena ovat ihmiset (Jussila, 2010, s. 16). Ensisijaisesti toiminnan vaikutuksen kohteena on katsottu olevan etenkin työntekijät (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 20). Sosiaaliseen vastuuseen sisältyy paljon asioita, jotka Suomessa ja useissa muissa läntisissä hyvinvointivaltioissa katsotaan yleisesti kuuluvan lainsäädännöllisesti säänneltyihin asioihin, mutta jotka eivät kaikkialla ole läheskään itsestään selviä. Tällaisia asioita ovat

esimerkiksi tasa-arvoon, työntekijöiden järjestäytymisoikeuteen sekä työterveyteen ja -turvallisuuteen liittyvät asiat. (Lehtipuu & Monni, 2007, ss. 68–69)

Etenkin läntisissä yhteiskunnissa odotetaan organisaatioiden panostavan työntekijöidensä hyvinvoinnin, työturvallisuuden ja osaamisen edistämisestä vapaaehtoisesti enemmän kuin paikallinen lainsäädäntö tai työehtosopimus velvoittaisi. Yhteiskunnallisesti sosiaaliseen vastuuseen voidaan katsoa kuuluvan työllistämisen edistämisen sekä esimerkiksi mahdollisissa työvoiman vähentämisen tilanteissa inhimillisten vaikutusten helpottamisen. (Harmaala & Jallinoja, 2012, ss. 20–21) Länsimaissa tärkeimpiä sosiaalisen vastuun kehittämiseen liittyviä ongelmia eivät ole perustavanlaiset ongelmat, kuten lapsityövoiman käyttö tai epäinhimilliset työolosuhteet vaan enemmänkin johtamisen asenteet (Lehtipuu & Monni, 2007, s. 70).

Sosiaalinen vastuu on ajan kuluessa laajentunut omien työntekijöiden lisäksi myös muihin sidosryhmiin (Jussila, 2010, s. 16). Tämä tarkoittaa, että vastuullisuuden tarkastelussa huomioidaan myös toiminnan välilliset vaikutukset muun muassa yhteistyötahojen ja mahdollisten alihankintatoimijoiden työntekijöihin sekä materiaalityöntekijöihin. On hyvä huomioida, että kansainvälisellä toimijalla lakisääteiset velvoitteet vaihtelevat toimintamaittain ja -alueittain, jolloin lakisääteisten velvoitteiden lisäksi saattaa olla hyvinkin erilaisia paikalliseen kulttuuriin sidonnaisia odotuksia. Kuluttajan näkökulmasta esimerkiksi valmistettujen tuotteiden turvallisuus ja kuluttajan oikeuksien edistäminen on merkittävä osa sosiaalista vastuuta. (Harmaala & Jallinoja, 2012, ss. 20–21) Tuotevastuusta katsotaankin muodostuneen selkeä taloudellisen vastuun kokonaisuus tuotteiden suorien ja myös välillisten vaikutusten tarkastelemiseksi. (Jussila, 2010, s. 17).

2.3.3 Ekologinen vastuu

Ekologinen eli ympäristövastuu tarkoittaa tavoitteellista toimintaa ympäristön näkökulmasta parhaalla mahdollisella tavalla esimerkiksi materiaalien, energian ja veden vastuullisella käytöllä sekä ympäristönsuojelulla (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 22, Knuutinen, 2014, s. 98). Omasta toiminnasta aiheutuvien negatiivisten ympäristövaikutusten minimoimisen lisäksi keskeinen osa ympäristövastuuta on nykyään myös paikallisiin ja maailmanlaajuisiin

ympäristömuutoksiin varautuminen osana riskienhallintaa (Lehtipuu & Monni, 2007, s. 66). Pelkästään tuotteen valmistuksen aikaisesta ympäristönsuojelusta ja siihen liittyvistä toimenpiteistä on edetty valmistettavan tuotteen koko elinkaaren aikana muodostuvien ympäristövaikutusten huomioimiseen, hallintaan sekä vähentämiseen. Toisaalta myös tuotteiden valmistusketju on voitu hajauttaa useammalle toimijalle, jolloin välillinen ympäristövastuu tulee ulottaa myös yhteistyötoimijoiden ja alihankkijoiden ympäristövaikutusten huomioimiseen ja hallintaan. (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 22).

Ekologisen vastuun katsotaan usein olevan vastuullisuuden osa-alueista kaikista selkein ja konkreettisin kokonaisuus (Jussila, 2010, s. 15). Samalla suhtautuminen ekologiseen vastuuseen ja etenkin siihen liittyvään ulkopuoliseen sääntelyyn on ollut kautta aikojen ristiriitaista. Perinteisesti varsinkin yrityksiensä taholta ympäristövastuuseen liittyvää sääntelyä on kritisoitu kilpailukykyä heikentävänä ja kilpailua vääristävänä tekijänä. (Lehtipuu & Monni, 2007, s. 67)

Ekologisen vastuun korostamiseen ja yritystoiminnan ympäristövaikutusten huomioimiseen on tullut viimeisten vuosien aikana myös uusi näkökulma, kun yhä useammat rahoittajat vaativat investointikohteiltaan selkeitä ja päämäärätietoisia toimia esimerkiksi rahoitettavan toiminnan hiilijalanjäljen suhteen. Sekä julkiset rahoittajat että yksityiset sijoittajat ovat alkaneet enenevässä määrin kohdistaa sijoituksiaan vastuullisiin toimijoihin. Osa yksityisistä sijoittajista keskittyy vain sijoituskohteen hiilijalanjälkeen. Tämä on toisaalta aiheuttanut lisääntyviä haasteita esimerkiksi kasvuyritysten rahoituksen saamiseen, kun alkuvaiheen liikeidean kehittämisen lisäksi tulee entistä enemmän panostaa myös vastuullisuustavoitteiden huomioimiseen. (Puurunen, 2023)

Nykyisellään ekologisen vastuun sekä kestävä kehityksen mukaisesti toimimisesta esimerkiksi tuotekehittelyssä on aikaisemman kustannusajattelun sijaan tullut liiketoimintaa kehittävä ja uusia myyntimahdollisuuksia mahdollistava tekijä. Ilmastonmuutoksen torjumisen myötä uusiutuvan energian tuotantomuodot ja niihin liittyvät tekniset ratkaisut voivat olla ratkaisevia mahdollisuuksia niin yhteiskunnallisella kuin globaalillakin tasolla. Tässä kohdassa ekologinen vastuu yhdistyy selkeästi niin taloudelliseen kuin sosiaaliseenkin vastuullisuuteen taloudellisten toimintaedellytysten, työpaikkojen ja hyvinvoinnin

tuottamisessa. Näiltä osin ekologisesta vastuusta voidaan katsoa muodostuneen jopa keskeinen markkinoita ohjaava tekijä eikä ympäristöystävällisyys tai tietynlainen vihreä ajattelu ole enää irrallinen lisäarvoa tuova markkinointikeino (Juholin, 2004, s. 16).

2.3.4 Vastuullisuuden laajenevat ulottuvuudet

Yrityksiin ja organisaatioihin kohdistuvat vastuullisuuden odotukset muuttuvat ja lisääntyvät (Marjamäki & Vuorio, 2021, s. 122). Perinteisesti tunnistettujen vastuullisuuden kolmen osa-alueen rinnalle kehittyi kokonaan uusia vastuullisuuden osa-alueita tai ulottuvuuksia. Toisaalta olemassa olevat osa-alueet myös muuttuvat esimerkiksi yhteiskunnallisen ja teknisen kehityksen myötä sisältäen uusia näkökulmia ja vaatimuksia. Myös yritystoiminnan globalisoituminen ja esimerkiksi tuotantoketjujen venyminen moniin maihin ja kulttuureihin tuovat uusia näkökulmia vastuullisen toiminnan kokonaisuudelle.

Kolmen osa-alueen malliin on lisätty usein kulttuurinen kestävyys (mm. Koipijärvi & Kuvaja, 2020, s. 22 ja Juholin, 2004, s. 14). Kulttuurisella kestävyydellä tarkoitetaan lähinnä kulttuurisen ja luovuuden moninaisuuden kunnioittamista sekä kulttuurien sisäisten että kulttuurien välistä vuorovaikutusta (Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura, 2012, s. 3). Kulttuuristen normien ja erilaisten tapojen huomioon ottaminen organisaatioiden toiminnassa on noussut yhä merkittävämpään rooliin globalisaation myötä, kun organisaatiot tekevät kansainvälistä yhteistyötä yhä enemmän. Arvot ovat kuitenkin erittäin kulttuurisidonnaisia ja erilaiset arvot sekä niiden merkitys vaihtelevat maittain ja alueittain. Käytännössä esimerkiksi taloudellisesti niukan toimeentulon yhteiskunnissa ihmiset keskittyvät perustoimentulonsa turvaamiseen ja perinteiset arvot, kuten turvallisuus, perhekeskeisyys tai isänmaallisuus ovat kantavia arvoja. Puolestaan kehittyneissä ja vauraammissa yhteiskunnissa ihmisten perustarpeiden varmistamisen sijaan useilla ihmisillä keskeisiä arvoja ovat esimerkiksi tasa-arvoon, itsensä toteuttamiseen tai riippumattomuuteen liittyvät asiat. Erilaiset kulttuurisidonnaiset arvot ovatkin olennainen asia kansainvälisesti toimivien organisaatioiden arjessa, jossa globaalien arvoketjun ja erilaisten kulttuurien normit ja tavat on otettava huomioon. (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 51–52).

Digitalisaation kehityksen myötä on esitetty myös digitaalisen vastuun nostamista selkeästi erilliseksi vastuullisuuden osa-alueeksi. Datasta on tullut taloudellisesti merkittävä resurssi ja monissa tapauksissa koko liiketoiminnan peruste. Tästä syystä datan kerääminen, käyttö ja säilyttäminen vaatii vastuullisuutta. (Bärlund & Sipilä, 2023, s.209) Digitaalinen vastuu perustuu niiden haasteiden ja mahdollisuuksien tunnistamiseen, joita digitaalisuus ja digitalisaatio ovat tuoneet mukanaan sekä eettisiä kysymyksiä ja kuluttajien oikeuksia, joita digitalisaation kehitys on tuonut mukanaan. Digitaalisen vastuun keskeinen kysymys liittyy etenkin yksityisyyden suojaan, jonka rajoittamiseen digitalisaation kehitys on tarjonnut uusia teknisiä mahdollisuuksia ja toteutustapoja. (Marjamäki & Vuorio, 2021, s. 124)

Kuluttajille tarkoitetuissa digitaalisissa palveluissa asiakkaat odottavat ja vaativat yhä enemmän läpinäkyvyyttä sekä myös mahdollisuuksia vaikuttaa omien tietojensa käyttöön. Nykyään yksittäiseen henkilöön liittyvän ns. henkilödatan käyttöä ohjeistetaan lainsäädännöllisin vaatimuksin ja esimerkiksi vuonna 2018 tullut Euroopan Unionin henkilötietojen käsittelyä sääntelevä tietosuoja-asetus eli GDPR (*General Data Protection Regulation*) muodostaa selkeän vähimmäisvaateen vastuulliselle henkilödatan käytölle ottaen huomioon yksilön oikeudet vaikuttaa omien tietojensa keräämiseen ja käyttöön. (Bärlund & Sipilä, 2023, s. 210, Tietosuojavaltuutetun toimisto, n.d.)

Työelämään liittyen työhyvinvointi sekä henkilöstövoimavarojen johtaminen ja vastuullinen johtamistyö ovat nousseet keskeisiksi aiheiksi. Organisaation harjoittaman henkilöstöpolitiikan ja henkilöstön työhyvinvointiin panostamisen perinteisestikin ajateltu olevan olennainen osa vastuullisuutta, mutta sittemmin niillä on mielletty olevan yhteys laajemminkin organisaation suhtautumiseen sidosryhmiin ja toimintaympäristöön. (Jussila, 2010, s. 16)

Julkishallinnon avoimuus ja läpinäkyvyys on yksi keskeisimpiä vaatimuksia julkiselle hallinnolle ja sen voidaankin katsoa olevan yksi keskeinen osa-alue tai ulottuvuus julkishallinnon vastuullisuudessa. Avoimella hallinnolla tarkoitetaan hallinnon toimien läpinäkyvyyttä, eettisyyttä, tilivelvollisuutta sekä tiedon ja palvelujen saatavuutta. Toisaalta sillä tarkoitetaan myös kansalaisten mahdollisuutta vaikuttaa päätöksenteon ja esimerkiksi palvelujen valmistelussa sekä suunnittelussa. (Avoin hallinto, 2019) Suomi on liittynyt

vuonna 2013 kansainväliseen avoimen hallinnon hankkeeseen, jossa jokaisen maan tavoitteena on edistää julkishallinnon avoimuutta kaksivuotisiin toimintaohjelmiin perustuen (Valtiovarainministeriö, 2019).

3 Vastuullisuuden johtaminen

Vastuullisuustyön johtaminen on toimivan vastuullisuustyön onnistumisen perusedellytys. Vastuullisuus ja vastuullisuustyön johtaminen ovat edelleen suuressa osassa organisaatioita kehittyvä osa-alue, joka vaatii selkeää johtamista ja johon on panostettava. Vastuullisuuden johtamiseen alettiin kiinnittää erityistä huomiota 2000-luvun alussa, kun havaittiin yksittäisten toimenpiteiden riittämättömyys ja toisaalta alettiin ymmärtää toimivan vastuullisuustyön olevan selkeä toiminnallinen kokonaisuus. (Jussila, 2010, s. 43)

Vastuullisuustoiminnan johtamisen keskeinen tavoite etenkin yritystoiminnassa on tukea liiketoiminnan strategian toteuttamista kehittämällä selkeät rakenteet ja normit, joihin perustuen vastuullisuustyön toteuttaminen sekä kehittäminen ovat mahdollisia (Harmaala & Jallinoja, 2012, s. 89)

Tavoitteena on kytkeä vastuullisuus ja vastuullisuuden johtaminen mahdollisimman kiinteäksi osaksi organisaation jokapäiväistä johtamista, toimintaa sekä prosesseja (Jussila, 2010, s. 43; Juholin, 2004, s. 96). Ilman vastuullisuuden määrätietoista sekä kokonaisvaltaista johtamista, vastuullisuusasiat päätyvät johdon tietoon todennäköisemmin yksittäisinä tapauksina. Tällöin kokonaiskuvan hahmottaminen hankaloituu ja vastuullisuuden johtaminen perustuu yksittäisiin havaintoihin. Tämä puolestaan hankaloittaa pitkäjänteisen ja strategisesti tavoitteellisen vastuullisuusjohtamisen toteuttamista. (Koipijärvi & Kuvaja, 2020, s. 26)

Mikäli vastuullisuuden johtamisesta ei huolehdita eikä siihen panosteta riittävästi, organisaation mahdollisia vastuullisuustoimenpiteitä ei todennäköisesti arvosteta myöskään ulkopuolisten vastuullisuutta analysoivien tahojen toimesta (Jussila, 2010, s. 43). Tällöin kasvaa riski erilaisille organisaation vastuullisuuteen liittyville yllättäville ja epämieluisille kohuille, joilla voi olla merkittäväkin vaikutus organisaation maineelle. Kestävällä ja

vastuullisella johtamisella on mahdollisuus luoda hyvinvointia, vaikuttavuutta sekä tuottavuutta (Bärlund & Sipilä, 2023, s. 171).

Vastuullisuuden toimiva ja tuloksellinen johtaminen muodostuu useasta osa-alueesta ja vaatii niiden kaikkien huomioimista. Lähtökohtaisesti toimivan vastuullisuusjohtamisen kokonaisuudesta on eroteltavissa seuraavat kokonaisuudet, jotka ovat sovellettavissa etenkin suuriin tai keskikokoisiin organisaatioihin:

- **Vastuullisuuden kokonaisvastuu** tulee olla organisaatiossa korkealla. Parhaimmillaan organisaation ylimmässä johdossa tulee olla henkilö, joka vastaa organisaation vastuullisuuden johtamisesta. Kokonaisvastuussa painottuvat strategia ja viestintä.
- **Vastuullisuuden yleinen johtaminen** kuuluu etenkin isommissa tai keskikokoisissa organisaatioissa jonkinlaisen vastuullisuusjohtoryhmän tai muun kokoonpanon vastuulle. Vastuullisuuden yleiseen johtamiseen kuuluu esimerkiksi vastuullisuustyön peruslinjausten ja olennaisten ohjeistusten laadinta.
- **Vastuullisuuden osa-alueiden tai ulottuvuuksien johtaminen** on sananmukaisesti merkittävimpien vastuullisuuden osa-alueiden erillistä johtamista. Yleisimmin erillinen johtaja tai johtoryhmä on esimerkiksi ympäristövastuulle ja henkilövastuulle. Vastuullisuuden yleisen johtamisen huolehtiessa keskeisimmistä tavoitteista ja linjauksista erillisten osa-alueiden vastuulla on tarkempien linjausten sekä ohjeistusten laadinta, toimenpiteiden määrittäminen ja toimenpiteiden seuranta.
- **Tuotteiden tai palvelujen vastuullisuuden johtaminen** on parhaimmillaan integroitu osaksi tuote- ja palvelukehitystä erilleen vastuullisuuden yleisen tason johtamisesta. Tällöin vastuullisuuden näkökulmia saadaan tarkasteltua selkeämmin ja kiinteämmin osana tuotteiden tai palvelujen kehitystä ja esimerkiksi liiketoiminnan osa-alueita, jotka ovat lähimpänä asiakkaita. (Jussila, 2010, ss. 43–55)

Pienemmissä organisaatioissa (etenkin pienissä tai keskisuurissa yrityksissä) vastuullisuuden johtaminen voidaan kokea haastavaksi ja resursseja vaativaksi toiminnaksi. Yksistään vastuullisuuden käsittely tai käytänteet saattavat olla joissakin tapauksissa vaikeasti hahmotettavia ja asia saatetaan pyrkiä edelleen mieltämään marginaaliseksi ilmiöksi. Kuitenkin organisaatioiden verkostoituessa ja kansainvälistyessä vastuullisuuteen liittyvät

kysymykset nousevat nykyisellään vääjäämättä käsittelyyn. Tällöin niihin on kyettävä ottamaan kantaa ja oman organisaation vastuullisuudesta on pystyttävä keskustelemaan. (Juholin, 2004, s. 99)

Vastuullisuuden yleisen johtamisen avuksi on joitakin laajasti käytettyjä johtamisjärjestelmiä ja standardeja. Osa järjestelmistä ja standardeista on enemmän epämuodollisia ohjeistuksia, kun taas osa standardeista on virallisia ja niiden käyttö esimerkiksi organisaation viestinnässä edellyttää erillistä käyttöoikeutta tai -lupaa. Keskeisimmät vastuullisuuden johtamisessa käytettävät järjestelmät ja standardit ovat AccountAbility -yhteisön kehittämä AA1000 -standardi, kansainvälinen vastuullisuusstandardi ISO 26000 ja etenkin vastuullisuusraportoinnista tunnettu ja sittemmin laaja-alaisemminkin vastuullisuuden toteutuksen ja kehittämisen tueksi laajentunut GRI (Global Reporting Initiative). (Jussila, 2010, s. 47, Knuutinen, 2014, ss. 121–127)

Organisaation maine voi nykyään tahriutua hyvin helposti ja nopeasti, vaikka toiminta muutoin täyttäisikin lainsäädännölliset vähimmäisvaatimukset. Toiminnalle asetetut läpinäkyvyyden vaatimukset sekä esimerkiksi sosiaalisen teknologian nykyaikaiset mahdollisuudet ovat muodostaneet organisaatioille tilanteen, jossa niiden on pohdittava aikaisempaakin huolellisemmin tekojen ja puheiden keskinäistä linjaa sekä sitä, miten organisaation teot näyttäytyvät ulospäin. Aikaisemman lainmukaisen toiminnan sijaan organisaatioiden toiminnan odotetaan nykyään olevan hyväksyttävää ja vastata myös ulkopuolisten tahojen asettamiin moraalisiin ja eettisiin vaatimuksiin. (Bärlund & Perko, 2013, s. 29; Ratsula, 2016, Mitkä ovat eettiset riskit ja compliance-riskit? -luku)

Toisaalta on syytä huomioida sekin, että teknologian kehittyessä vauhdikkaasti ja sen mahdollistaessa uudenlaisia liiketoimintamahdollisuuksia ja -ratkaisuja voimassa oleva lainsäädäntökään ei kaikissa tilanteissa määritä vähimmäisvaatimuksia. Myös kansainvälisesti toimivilla organisaatioilla tulee ratkaistavaksi tilanteita, joissa joko organisaatio itse tai alihankkija toimii kotimaan ulkopuolella maassa, jonka lainsäädännölliset vaatimukset eivät ole yhtä tiukat kuin kotimaassa. Tällöin on tehtävä vastuullisuuden kannalta olennainen päätös, mikä on vastuullisuuden osalta

vähimmäisvaatimus ja ylitetäänkö esimerkiksi löyhemmän lainsäädännön vähimmäisvaatimukset. (Juholin, 2004, s. 51)

Suomalaiset yritykset mieltävät vastuullisuustyön pitkälle riskienhallintana ja tietynlaisena tulevaisuuden toimintamahdollisuuksia turvaavana asiana. Vastuullisuudesta tai vastuullisuustyöstä turhan äänekkäästi tai näkyvästi ilmoittaminen ei ole aikaisemmin ollut suomalaisten organisaatioiden vahvuuksia. Tämä selittynee pitkälti suomalaisella kulttuurilla ja mentaliteetilla. Toisaalta vastuullisuuden korostaminen liian äänekkäästi tai näkyvästi saatetaan mieltää riskialttiiksi ja varovaisuus vastuullisuuden viestimisessä tai markkinoinnissa on tietynlaista maineriskinhallintaa. Näin pyritään välttämään tilanteita, joissa jouduttaisiin selittämään totuuden olevan toista kuin kerrottu tarina. (Juholin, 2004, s. 103)

Vastuullisuudesta viestiminen on keskeinen osa organisaation vastuullisuusjohtamisen kokonaisuutta. (Halme & Joutsenvirta, 2011, s. 251) Organisaatioiden ja yritysten vastuullisuutta koskeva viestintä on lisääntynyt niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti viimeisten vuosikymmenten aikana. Vastuullisuusviestintä voidaan määrittää viestinnäksi, jonka avulla organisaatio toisaalta viestii ja toisaalta myös neuvottelee sidosryhmiensä sekä laajemmin koko yhteiskunnan kanssa vastuistaan ja velvollisuuksistaan sekä organisoii vastuullisuuteensa liittyviä toimintojaan. (Penttilä & Eräranta, 2021, ss. 13–15) Vastuullisuusviestintä on nykyään vaativa viestinnän kokonaisuus, johon sisältyy yhä enemmän haasteita ja ongelmia (Halme & Joutsenvirta, 2011, s. 251).

Sosiaalisen median ollessa yhä keskeisempi tiedonvälityksen, vaikuttamisen ja mielipiteiden muotoutumiseen vaikuttamisen väline organisaatioiden on yhä vaikeampaa pyrkiä itse määrittelemään, onko organisaation toiminta hyväksyttävää ja mielletäänkö se vastuulliseksi. Voidaankin pitää vähintään vanhanaikaisena näkemyksenä sitä, että organisaation yksisuuntaisella viestinnällä olisi mahdollista muodostaa kuva vastuullisesta toiminnasta tai että välitetty viesti hyväksyttäisiin esimerkiksi eri sidosryhmien taholta ilman vastakommentteja tai lisäkysymyksiä. (Bärlund & Perko, 2013, s. 30)

4 Julkisen hallinnon rooli vastuullisuuden edistämisessä

Vastuullisuuden huomioiminen ja sen edistäminen on yhä enemmän oletusarvo niin yksityisten kuin julkisten organisaatioiden toiminnassa (Valtiokonttori, 2021b). Julkisten yhteisöjen vastuullisuutta voidaan lähestyä pitkälti samojen vastuullisuuden ulottuvuuksien tai osa-alueiden kautta kuin yrityssektorilla. Julkisen hallinnon rooli vastuullisuuden toteuttajana on kuitenkin erityinen, koska julkisen hallinnon voidaan katsoa olevan tietyllä tapaa muiden vastuullisuutta määrittävä. (Anttiroiko, 2004, ss. 39–45)

Vastuullisuusodotus julkiselle hallinnolle on erityisen korostunut, koska toiminta on rahoitettu verovaroilla, osittain kansalaisten valtuutuksella ja kansalaisten eduksi esimerkiksi julkisten palvelujen muodossa. Julkinen hallinto on yhteiskuntaan ja yksittäiseen kansalaiseen nähden myös julkista valtaa käyttävä toimija, jolloin toiminnan avoimuudelle, puolueettomuudelle ja tasapuolisuudelle on vahvemmat odotukset. (Valtiovarainministeriö, n.d.) Julkisen hallinnon eri tasojen (mm. valtio, kunnat, hyvinvointialueet) organisaatioiden toteuttamalla sääntelyllä sekä niiden tekemillä päätöksillä on usein merkittävimpiä ja laaja-alaisempia vaikutuksia kuin yksittäisen yrityksen toimenpiteillä. Julkisen sektorin päätöksillä on myös merkittäviä kerrannaisvaikutuksia, kun julkisen hallinnon päätöksiä noudattavat useat yritykset ja kansalaiset. (Jussila, 2010, s. 12, Anttiroiko, 2004, s. 45)

Julkisen hallinnon vastuullisuudesta käytetään lähtökohtaisesti kestävän kehityksen termiä ja vastuullisuustyötä tehdään pitkälti kestävän kehityksen tavoitteisiin perustuen. Kestävä kehitys on ollut julkisessa hallinnossa jo varsin pitkään keskeinen yhteiskunnallinen ja poliittinen tavoite. Ensimmäinen kansallisen tason kestävän kehityksen strategia julkaistiin Suomessa vuonna 1998 ja sitä seuraava vuonna 2006 (Berg ym., 2019, s. 16). YK:n Agenda2030 -toimintaohjelma on vauhdittanut julkisen sektorin panostusta kestävän kehityksen eteen tehtävässä työssä ja erilaiset kestävyystavoitteet on otettu viimeisten vuosien aikana kiinteästi julkisen sektorin strategiseen ohjaukseen. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 18)

Agenda2030 -toimintaohjelman toimeenpano sekä seuranta on Suomessa valtioneuvoston vastuulla (Berg ym., 2019, s. 17). Toimintaohjelman mukaisten kestävän kehityksen

tavoitteiden saavuttaminen vaatii kuitenkin koko yhteiskunnan panosta ja osallistumista työhön. Strategisten tavoitteiden juurruttamisesta osaksi kansallista politiikkaa, hallintoa sekä yhteiskunnallisia käytäntöjä ja koko yhteiskunnan mahdollisimman kattavasti osallistuttamisesta kestävän kehityksen työhön huolehtii Kestävän kehityksen toimikunta. (Valtioneuvosto, 2022, s. 7) Toimikunta kokoaa yhteiskunnallisesti merkittäviä toimijoita ja vaikuttajia mahdollisimman laajasti eri aloilta (Kestäväkehitys.fi, n.d.). Kestävän kehityksen toimikunnan osallistujien mahdollisimman monipuolisella ja yhteiskunnallisesti kattavalla edustuksella on merkittävä rooli Agenda2030 -toimintaohjelman saavuttelussa. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää käytännön toimien lisäksi olennaisia ajattelutapojen ja yhteiskunnallisen järjestelmätason muutoksia, jotka puolestaan vaativat kokonaisvaltaista näkemystä sekä ymmärrystä yhteiskunnallisten toimintojen ja vuorovaikutussuhteiden välisistä vaikutteista. (Valtioneuvosto, 2022, s. 8)

Agenda2030 -toimintaohjelmalla katsotaan olleen merkittävä rooli kestävän kehityksen nousemisessa näkyvämmäksi niin poliittisessa päätöksenteossa kuin esimerkiksi valtionhallinnon eri tason organisaatioiden strategioissa ja käytännön toiminnoissa. Kestävän kehityksen näkökulma on vasta viimeisimpien vuosien aikana noussut osaksi kaikkien ministeriöiden toimintaympäristöä. Kestävä kehitys nähdään nykyisellään perinteisten kehitys- ja ulkopoliittisten kysymysten lisäksi merkittävästi laajemmin koko yhteiskuntaan liittyväksi asiaksi ja aihe on nostettu keskeisesti myös ympäristöön sekä talouteen liittyvään poliittiseen päätöksentekoon. (Berg ym., 2019, s. 33)

Julkisen hallinnon toimijat ja organisaatiot voivat monilla erilaisilla tavoilla ja motivaatioperusteilla kehittää toimintaansa edistääkseen paremmin kestävän kehityksen tavoitteita. Esimerkiksi valtionhallinnossa, kunnissa ja hyvinvointialueilla kestävän kehityksen tavoitteiden ja viitekehityksen toteuttaminen luovat erilaisia yhteistyömahdollisuuksia, vauhdittavat innovaatiotoimintaa sekä vahvistavat ymmärrystä organisaatioiden toiminnan vaikutuksista ympäröivään maailmaan. (Hellström ym., 2020, s. 16)

Julkinen hallinto on kokonaisuudessaan ratkaisevassa asemassa kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisessa. Merkittävä osa julkisen hallinnon kestävän kehityksen eteen tekemästä työstä perustuu lakisääteisiin tehtäviin, mutta organisaatioilla on lukuisia

muitakin mahdollisuuksia vaikuttaa vastuullisuuteen ja kestäväan kehitykseen.

Valtionhallinnon rooli on varsin pitkälle poliittisen ja strategisen ohjauksen kautta tapahtuvaa koordinointi- ja lainsäädäntötyötä. Sekä valtionhallinnolla että kuntasektorilla on molemmilla lainsäädännön valvontatehtäviä, joilla on merkittävä rooli vastuullisuuden ja kestäväan kehityksen tavoitteiden edistämässä.

Kuntien vastuulla oli ennen niiden tiettyjen tehtäväkokonaisuuksien siirtoa hyvinvointialueiden vastuulle yli 60 prosenttia YK:n Agenda2030 -toimintaohjelman mukaisten kestäväan kehityksen tavoitteiden toimeenpanosta (Kuntaliitto, 2022). Kuntien tehtäväkenttä kuitenkin kutistui vuoden 2023 alussa, kun esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen lakisääteiset tehtävät siirrettiin hyvinvointialueille. Sitä myöten osa suorista vaikutusmahdollisuuksista siirtyi toimintojen siirtymisen mukana kunnilta uusien hyvinvointialueiden vastuulle. Tämä ei kuitenkaan vähentänyt, saati poistanut kuntasektorin roolia vastuullisuuden ja kestäväan kehityksen eteen tehtävässä työssä. Kuntien tehtävissä on edelleen lukuisia mahdollisuuksia vaikuttaa kestäväan kehityksen edistämiseen esimerkiksi koulutuksen, puhtaan veden, energian, jätehuollon ja liikenteen järjestämiseen liittyen. Suomen Kuntaliitto on laatinut kestäväan kehityksen toimintaohjelman ja sitä täydentäviä linjauksia, joiden perusteella luodaan suuntaviivoja kuntien kestäväan kehityksen työlle. (Kuntaliitto, 2021)

Tiivistetysti kestäväan kehityksen mukaisesti toimivan kunnan katsotaan huolehtivan kuntalaisten hyvinvointipalveluista, vaikutusmahdollisuuksista sekä sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta. Edellisten lisäksi kestäväan kehityksen mukaisesti toimiva kunta toimii aktiivisesti ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Taloudellisesta näkökulmasta kestävästi toimiva kunta pyrkii välttämään liiallista velkaantumista pitkällä aikavälillä sekä sopeuttamaan taloudellisen toimintansa luonnon reunaehtojen mukaisesti. Myös digitalisaation tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen on määritelty kestäväan kunnan ominaisuuksiin. Nykyisellään kunnissa kestävyys painottuu enemmän ekologiseen ja taloudelliseen kestävyYTEEN, mutta yhä enemmän huomiota halutaan kiinnittää myös sosiaaliseen kestävyYTEEN. Käytännössä sosiaalisesti kestävässä kunnassa kuntalaisilla on mahdollisimman hyvä vaikutusmahdollisuus omaan hyvään elämään kuntayhteisössä. Lisäksi panostetaan

sukupuolten tasa-arvoon, eriarvoisuuden vähentämiseen sekä kuntalaisten osallisuuteen ja toisaalta pyritään ehkäisemään ylisukupolvista huono-osaisuutta. (Kuntaliitto, 2022)

Käytännön toimintaan liittyvissä tilanteissa julkishallinnolla ja sen eri tasoilla on keskeinen rooli vastuullisuuden ja kestäväen kehityksen edistämässä. Julkinen hallinto on muun muassa merkittävä hankintojen tekijä ja julkisilta hankinnoilta odotetaan, että niitä tehtäessä otetaan huomioon vaikutukset ympäröivään yhteiskuntaan niin paikallisesti, kansallisesti kuin maailmanlaajuisesti. Julkisilla hankinnoilla voidaan osoittaa esimerkkiä yksityisille organisaatioille sekä yksityishenkilöille vastuullisista hankinnoista ja sitä kautta pyrkiä vaikuttamaan markkinoihin ja yksityiskulutukseen. Vaade julkisen hallinnon hankintojen vastuullisuudelle kannustaa myös yrityksiä ja palveluntarjoajia oman toimintansa vastuullisuuden kehittämiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2017, ss. 4–7)

Julkinen hallinto pystyy edistämään vastuullisuutta ja kestäväää kehitystä myös omistajaohjauksen kautta. Suomen valtio on suuromistajan asemassa useissa yhtiöissä. Niin ikään kuntasektorilla on lukuisia kunnallisia yhtiöitä ja yhteisöjä, jotka tuottavat kuntalaisille palveluita. Valtioneuvoston omistajapolitiittisen periaatepäätöksen (2020, s. 5) mukaisesti kansantaloudellisen kokonaisedun sekä omistettujen yhtiöiden toiminnan ja arvon kehittämisen ohella kunkin omistettavan yhtiön perusarvona on oltava yhteiskuntavastuu. Periaatepäätöksessä todetaan, että omistettavien yhtiöiden päätöksenteossa on huomioitava taloudellisten tekijöiden lisäksi myös toiminnasta aiheutuvat sosiaaliset, alueelliset ja ympäristölliset vaikutukset. Kuntaliitto on laatinut kunnallisen konserni- ja omistajaohjauksen osalta suositukset, joiden perusteella myös kunnallisen omistajapolitiikan yhtenä osa-alueena ja tavoitteena on toiminnan vastuullisuus (Kuntaliitto, 2015, s. 24).

Valtionhallinto on niin ikään merkittävä yksityisten yritysten julkinen rahoittaja. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) periaatteiden mukaisesti valtioiden tulisi huomioida ihmisoikeudet yritysten julkisessa rahoituksessa ja Suomessa on hanketyönä pyritty vahvistamaan ihmisoikeuksiin liittyvää osaamista yrityksissä, jotka käyttävät julkisia rahoitusinstrumentteja. (Shift Project Ltd, 2022)

Työnantajan roolissa julkisen sektorin toimijat vastaavat huomattavan suuren henkilömäärän työllistämisestä. Julkinen sektori eri valtionhallinto, yliopistot, Kansaneläkelaitos, valtion liikelaitokset, kunnat ja kuntayhtymät työllisti vuonna 2022 noin 640 000 henkilöä (Tilastokeskus, 2023). Hyvinvointialueet aloittivat vuoden 2023 alusta, jolloin edelliseen lukuun sisältyviä kuntien ja kuntayhtymien työntekijöitä siirtyi hyvinvointialueiden palvelukseen. Julkisella hallinnolla ja sen eri toimijoilla on merkittävä henkilöstövastuu, jonka osa-alueina on muun muassa työhyvinvointi, työntekijöiden työehdot ja oikeudet, työturvallisuus, osaamisen kehittäminen sekä monimuotoisuuden ja tasa-arvon edistäminen (Jussila, 2010, s. 98).

Suomessa kestävän kehityksen tilaa seurataan kahta indikaattorikonaisuutta käyttäen. Globaalin Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteiden edistymistä seurataan siihen liittyvien YK:n indikaattoreiden avulla, jota varten tiedot kerää Suomessa Tilastokeskus. Edistymistä kuvaavat indikaattoritiedot ovat julkisia ja niitä voi seurata Tilastokeskuksen verkkosivuilla. Kansallisesti kestävän kehityksen tilannetta ja edistymistä seurataan kansallisilla indikaattoreilla, joita on yli 40 kappaletta. Kansalliset indikaattorit on sovittu kansallisessa kestävän kehityksen seurantaverkostossa. Verkoston muodostaa laaja joukko yhteiskunnan eri osa-alueiden toimijoita. Tämän lisäksi kansallista kestävän kehityksen tilaa on vuosittain tarkastellut kestävän kehityksen kansalaisraati: noin 500 suomalaista arvioi kansallisten indikaattoreiden mukaisesti maamme nykyistä tilannetta ja kehitystä. (Valtioneuvosto, 2020, s. 109)

5 Vastuullisuusraportointi osana toimivaa vastuullisuusviestintää

Vastuullisuusviestinnän merkityksen ja tarpeellisuuden lisääntymiselle on useita syitä. Lähtökohtana voidaan pitää avoimuuden ja läpinäkyvyyden nousua kaiken viestinnän perusvaatimukseksi nopeatempoisessa informaatioyhteiskunnassa. Toisekseen organisaatioiden viestinnällinen ympäristö on nykyään huomattavasti aikaisempaa haastavampi ja viestinnän toivotunlainen toteutuminen on hankalaa nykyisessä varsin monimutkaisessa viestintätulvassa. Merkittävä syy vastuullisuusviestinnälle on myös tarve lisätä luottamusta organisaatioiden toimintaan myös muilta osin kuin vain vastuullisuuteen liittyen. (Penttilä & Eräranta, 2021, s. 13, Juholin, 2004, s. 229)

Kiistatta näkyvin ja keskeisin osa vastuullisuusviestintää on suoritetuista vastuullisuuteen tai kestäväen kehityksen edistämiseen liittyvistä toimenpiteistä ja saavutuksista raportointi.

Vastuullisuuden ollessa organisaation selkeä strateginen valinta, on tarkoituksenmukaista viestiä asiasta niin sisäisesti omalle henkilökunnalle kuin ulkoisesti esimerkiksi asiakkaille, sidosryhmille sekä muille asiasta kiinnostuneille (Bärlund & Sipilä, 2023, s. 200).

Vastuullisuuden perustana oleva mitattavuuden ja avoimuuden periaate ei käytännössä toteutuisi ilman, että suoritetuista vastuullisuustoimenpiteistä ja saavutetuista yhteiskunnallisista vaikutuksista sekä tuloksista raportoitaisi ja asiaa tällä tavoin konkretisoitaisi. (Jussila, 2010, s. 144) Vastuullisuusraportoinnilla on osana tavoitteellisesti johdettua vastuullisuustyötä myös vaikutus organisaation vastuullisuustyön kehittämiseen (Törnroos, 2011, s.38).

Raportoinnin korostuneesta merkityksestä huolimatta raportointi ei välttämättä ole riittävä ratkaisu vastuullisuusviestinnän hoitamiseksi. Vaikka organisaatioiden vastuullisuusraportit ovat yleistyneet, ne eivät silti välttämättä tavoita kaikkia vastuullisuudesta kiinnostuneita tahoja. (Kuisma & Temmes, 2011, s. 252, Juholin, 2004, s. 219) Vastuullisuusraporttien lisäksi aktiivinen ja toimiva vastuullisuusviestintä tarvitsee tuekseen organisaatioiden verkkosivuja, sosiaalista mediaa, markkinointia sekä organisaatiosta riippuen mahdollisia asiakas- tai sidosryhmäjulkaisuja (Penttilä & Eräranta, 2021, s. 13).

Vastuullisuusviestintään ei kuitenkaan ole yhtä ja samaa ratkaisua kaikille organisaatioille, vaan se on rakennettava jokaisen organisaation lähtökohtien ja tarpeiden mukaisesti. Vastuullisuusviestinnän tulee niin ikään olla ajassa elävää ja niin vastuullisuusviestintää kokonaisuutena kuin esimerkiksi vastuullisuusraportointia tulee tilanteen mukaan muuttaa organisaation omien tai ulkopuolelta kohdistuvien tarpeiden perusteella. (Juholin, 2004, s. 229)

Nykyään organisaatioiden vastuullisuusviestinnässä korostuu vuorovaikutteisuus (Jussila, 2010, s. 138). Siitä huolimatta varsin harvat organisaatiot viestivät vastuullisuustyöstään avoimesti keskustellen. Sosiaalisen median kanavissa keskustelu voi helposti muuttua hallitsemattomaksi ja viestinnällisiin harha-askeleista tai puutteista alkunsa saavat negatiiviset tilanteet voivat olla organisaation imagolle merkittäviä. (Lahti & Meretniemi,

2022, Erilaisia yrityksiä, erilaisia katsontakantoja -luku). Aikaisemmin laajemman yleisön tavoittaminen oli mahdollista perinteisten tiedotusvälineiden tai maksetun mainonnan avulla. Nykyään sen sijaan kenellä tahansa on mahdollisuus julkaista ja välittää niin oikeaa kuin väärääkin tietoa, joka tavoittaa hetkessä hyvinkin suuria määriä ihmisiä. Verkossa virheellinen tieto leviää totuudenmukaiseen tietoon verrattuna kuusi kertaa nopeammin. (Lahti & Meretniemi, 2022, Somevaikuttajat ja faktat -luku)

5.1 Vastuullisuusraportoinnin kehitys

Vastuullisuusraportointi on kehittynyt vastuullisuusajattelun ja vastuullisuuden merkityksen kehittymisen myötä (Jussila, 2010, s. 145). Vastuullisuusraportoinnin voidaan katsoa perustuvan ympäristöraportointiin, joka alkoi 1980-luvulla yritysten tarpeesta kehittää etenkin niiden ympäristöviestinnän uskottavuutta. Avoimuuden vaatimusten lisääntyessä pelkät väitteet ympäristöasioiden positiivisesta kehityksestä eivät enää riittäneet vaan väitteiden todisteeksi tarvittiin dokumentoitua aineistoa. (Kuisma & Temmes, 2011, s. 267)

Ympäristöasioihin keskittynyt raportointi jatkui aina 2000-luvun taitteeseen saakka. Tuolloin organisaatiot alkoivat pelkän ympäristönäkökulman sijaan raportoida vastuullisuudesta laajemmin. Raporteissa käsiteltiin ympäristövastuun lisäksi myös sosiaalisen ja taloudellisen vastuun näkökulmia. Myös kestävä kehitys nousi raporteissa esiin ja osa organisaatioista alkoikin painottaa vastuullisuusraporteissaan kestävän kehityksen lähestymistapaa. (Kuisma & Temmes, 2011, s. 267, Juholin, 2004, s. 228)

Raportoinnin toteutuksessa 2000-luvun alkupuolella alkoi tapahtua merkittäviä muutoksia, kun tietotekninen kehitys alkoi mahdollistaa raportoinnin toteutuksen perinteisen painetun paperisen raportin sijaan myös sähköisesti (Kuisma & Temmes, 2011, s. 267). Raportoinnin siirtyminen sähköiseen muotoon on mahdollistanut myös raportoitavan tiedon määrän kasvun, esitystapojen laajemmat toteutusmahdollisuudet sekä tietojen muokkaamismahdollisuuden (Jussila, 2010, s. 147). Sähköisten viestintäratkaisujen kehittyminen tarjoaa myös teknisiä mahdollisuuksia yhden samansisältöisen raportin jakamisen sijaan kohdentaa vastuullisuusraporttien ja -viestinnän sisältöä eri sidosryhmille sisältöä tai painotuksia muutellen (Kuisma & Temmes, 2011, ss. 267–268).

Vastuullisuusraportoinnin yleistymisestä huolimatta, lakisääteisiä vaatimuksia vastuullisuusraportoinnille on toistaiseksi varsin vähän ja raportointi perustuu yhä edelleen pitkälle vapaaehtoisuuteen. Vastuullisuusraporttien ei pääsääntöisesti edellytetä olevan tietyn standardin mukaisia eivätkä raportointiohjeistukset ole velvoittavia. Käytännössä raportoivien organisaatioiden on itse päätettävä, minkä viitekehyksen tai raportointistandardin mukaisesti vastuullisuudesta raportoidaan. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 16)

Lainsäädännölliset vaatimukset organisaatioiden vastuullisuusraportoinnille ovat alkaneet yleistyä vasta viimeisten vuosien aikana (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 16). Suomessa vastuullisuusraportoinnista on lainsäädännöllä säädetty kirjanpitolaissa muuna kuin taloudellisista tiedoista annettavana selvityksenä. Kyseisen kirjanpitolain säädöksen perusteella noin 200 suomalaista suurinta yritystä on veloitettu vastuullisuusraportointiin. Rahoituslaitosten ja vakuutusyhtiöiden lisäksi vaade koskee pörssin päälistan yhtiöitä, jotka työllistävät keskimäärin yli 500 työntekijää. Kyseinen kirjanpitolakiin kirjattu säädös perustuu Euroopan unionin direktiiviin. (Suomen Taloushallintoliitto, n.d.)

Kansainvälisesti tarkasteltuna esimerkiksi yritysten ihmisoikeusvastuuseen ja sen tarkasteluun liittyvää lainsäädäntöä on käytössä tai vireillä muun muassa Britanniassa (Modern Slavery Act), Yhdysvalloissa (Dodd Frank -laki) ja Ranskassa (Duty of Vigilance -laki). Myös Suomessa on tehty aloite yritysvastuulaista, joka keskittyisi erityisesti ihmisoikeusvastuuseen. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 16)

Organisaatioiden vapaaehtoisuuteen perustuva itsesääntely on enenevässä määrin kehittymässä etenkin yrityksiä velvoittavaksi sääntelyksi joko Euroopan unionin tasolla tai kansallisesti. On odotettavissa, että yritysten vastuullisuuden oikeudellinen luonne tulee tulevaisuudessa tarkentumaan ja toisaalta oikeudellinen ulottuvuus laajenemaan. (Lautjärvi, 2022, s. 99) Kuluva vuosikymmen (2020-luku) aikana etenkin yritysten vastuullisuusraportoinnin odotetaan kehittyvän merkittävästi lainsäädäntöön perustuen. Tavoitteena on myös rakentaa kansainvälinen vastuullisuuden raportointistandardi, kuten tilinpäätösstandardien osalta jo on tehty. (Kallunki, 2022, s. 224). Esimerkiksi Euroopan

komissio aikoo vahvistaa yritysten vastuullisuusraportointiin liittyvää sääntelyään (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 16).

Julkisella sektorilla omaan toimintaan kohdistuvia raportteja vastuullisuudesta tai kestävän kehityksen mukaisesta toiminnasta ei ole tehty samassa mittakaavassa kuin yritystoiminnassa. Yksittäiseen organisaatioon kohdistuvien raporttien sijaan julkisella sektorilla on toteutettu aikaisemmin kansallisen tai alueellisen tarkastelutason raportteja. Suomi on ollut kansallisen tason raporttien toteuttajana yksi ensimmäisistä kansakunnista raportoiden esimerkiksi vuonna 2016 kansallisista suunnitelmista YK:n Agenda2030 -toimintaohjelman kansallisen tason toimeenpanoksi. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 18)

Valtionhallinnon osalta Valtiokonttori käynnisti yhtenäisen valtionhallinnon laajuisen vastuullisuusraportoinnin kehittämisen vuonna 2020. Tavoitteena oli vastuullisuusraportointia laajentaen ja kehittäen lisätä valtionhallinnon eri toimintojen vastuullisuustyön läpinäkyvyyttä sekä julkisuutta. Valtiokonttorin ohjeistuksella oli tarkoituksena tukea valtionhallinnon toimijoita vastuullisuusraportoinnin käynnistämässä ja kehittämisessä tavoitteena kestävän kehityksen tavoitteiden laadukas kansallinen seuranta ja raportointi. Yhdenmukaisella raportointikehyksellä pyritään myös valtionhallinnon toiminnan johtamisen parantamiseen ja sitä kautta edistämään kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista. (Valtiokonttori, 2020)

Valtionhallinnon vastuullisuusraportoinnin yhtenäistämistä perustellaan esimerkiksi yleisen maailmanlaajuisten kestävän kehityksen haasteita koskevan tietoisuuden lisääntymisellä sekä valtionhallinnon organisaatioiden vaikutusmahdollisuuksista kyseisten ongelmien ratkaisemiseksi. Valtionhallinto on kokonaisuudessaan merkittävä toimija ja valtionhallinnon organisaatioilla on niin mahdollisuus kuin velvollisuus edistää kestävää kehitystä. Raportointia yhtenäistämällä pyritään myös parantamaan sekä helpottamaan kansalaisten ja muiden sidosryhmien mahdollisuuksia tarkastella kokonaisvaltaisemmin valtionhallinnon toimenpiteitä vastuullisuuden ja kestävän kehityksen edistämiseksi. Vastuullisuusraportoinnin avulla on niin ikään mahdollisuus lisätä organisaation sisäistä tietoutta vastuullisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista kestävän kehityksen tavoitteiden

hyväksi tehtävistä toimista sekä kehittämään näitä toimenpiteitä tukevia prosesseja. (Valtiokonttori, 2021b)

Valtiokonttori täsmensi vuoden 2020 ohjettaan julkaisemalla syyskuussa 2021 ohjeen, jolla suositeltiin valtion ministeriöitä, virastoja ja laitoksia tekemään kalenterivuositaisen vastuullisuusraportin toiminnastaan. Ohjeen perusteella vastuullisuusraportti tulee jatkossa laatia hallinnonala-, virasto- tai kirjanpitoyksikkötasolla. Valtionhallinnon vastuullisuusraporttien avulla saatavaa tietoa pyritään hyödyntämään myös Suomen YK:lle antamissa maaraporteissa vapaaehtoisista kansallisista toimenpiteistä. (Valtiokonttori, 2021b)

5.2 Vastuullisuusraportoinnin standardit

Vastuullisuusraportointiin on lukuisia erilaisia standardeja sekä viitekehyksiä (Bärlund & Sipilä, 2023, s. 187). Raportoinnissa käytettävien toimintamallien ja standardien määrän reiluun kasvuun on vaikuttanut vastuullisuustyössä hyödynnettävien viitekehysten monipuolistuminen ja näkökulmien laajeneminen (Hellström ym., 2020, s. 11). Erilaisten raportointiohjeistusten ja -standardien runsas määrä ja erilainen lähestymis- tai painotustapa ovat aiheuttaneet vastuullisuusraporttien osalta hankaluuden vertailla raportteja ja niiden tietoja keskenään. Tämä mahdollistaa pahimmillaan myös tietynlaisen keinottelun, jopa vastuullisuustilanteen vääristelyn ja liioitellun positiivisen tilannekuvan muodostamisen raportoinnissa. (Mähönen, 2022, s. 153)

Käytännössä vastuullisuusraportteihin valitut suoritusmittarit ja niiden käytötapa ovat yleensä organisaation itsensä valitsemia. Niin ikään raportoitavat tiedot ja tulokset ovat raportoivan organisaation itse koostamia sekä usein ulkopuolisen valvojan tarkistamattomia. (Pellinen, 2017, s. 151) Myös näkökulmat ja lähestymistapa vastuullisuuteen vaihtelevat. Organisaatiot saattavat esimerkiksi raportoida sekä vastuullisuudestaan että kestävästä kehityksestä sekä toimista niiden edistämiseksi ilman johdonmukaista valintaa käytettävästä termistöstä. Myös raporteista käytettävä nimi vaihtelee: raportteja voidaan kutsua vastuullisuusraportin lisäksi esimerkiksi kestävyysraporteiksi, yritysvastuuraporteiksi tai yhteiskuntavastuuraporteiksi. (Hellström ym., 2020, s. 11)

Organisaatioiden vastuullisuusraportointia varten useat kansainväliset toimijat ovat kehittäneet raportointistandardeja käytettäväksi vastuullisuusraportoinnin viitekehyksinä. Standardien tavoitteena on pyrkiä yhdenmukaistamaan toteutettavaa vastuullisuusraportointia. (Kallunki, 2022, s. 235) Vastuullisuusraportointistandardeja asettavien viiden suuren toimijan ryhmä eli ns. group of five on alkanut tehdä yhä enemmän keskenään yhteistyötä ja yhteistyön pohjalta eri standardimalleille on muodostunut selkeämmin oma roolinsa ja käyttökohteensa (Niskala, 2020; Kallunki, 2022, s. 235).

Etenkin Euroopan unionissa on alettu vaatia yhä enemmän määrämuotoista vastuullisuusraportointia esimerkiksi EU:n kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseksi sekä tiettyjen toimialojen säätelyhankkeiden vaatimien tietojen saamiseksi. Yleisenä tavoitteena on pyrkiä varmistamaan, että tulevaisuudessa etenkin yritysten vastuullisuudesta sekä niiden toiminnan vaikutuksesta kestäväälle kehitykselle olisi saatavilla riittävästi luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa. (Niskala, 2020) Yhtenä edistysaskeleena on pidetty muun muassa Euroopan vihreän kehityksen ohjelman (taksonomia-asetus) yleisen edun näkökulmasta keskeisille yrityksille tuomaa raportointivelvollisuutta vuodesta 2022 alkaen. Tähän perustuen yrityksillä on mahdollisuus saada sitä edullisempaa rahoitusta mitä kestävämpää niiden liiketoiminta on. Sijoittajien rahoituspäätösten perusteeksi halutaan siis tuoda selkeämmin ilmastovaikuttamiseen liittyvät asiat. (Kallunki, 2022, s. 237)

Tunnetuin ja todennäköisesti eniten sovelletuin vastuullisuusraportointia varten kehitetyistä standardeista on organisaation yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten raportointia varten kehitetty GRI-standardi (Global Reporting Initiative). Kyseisen standardin taustalla on standardin nimen mukainen Global Reporting Initiative -järjestö. GRI:n perustana on kaksinkertainen olennaisuus. Käytännössä siis tavoitteena on ottaa huomioon niin yhteiskunnan ja ympäristön vaikutukset raportoivaan organisaatioon kuin vastaavasti raportoivan organisaation vaikutukset yhteiskuntaan ja ympäristöön. Periaatteessa GRI on käytettävissä laajasti erilaisten ja erikokoisten yritysten, julkisen sektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden raportointiin. (Bärlund & Sipilä, 2023, s. 187)

GRI:n mukainen ohjeistus on saavuttanut laajasti hyväksytyn aseman vastuullisuusraportoinnissa (Niskala & Tarna, 2003, s. 89). GRI:n mukaista

raportointiohjeistusta voi käyttää joko tarkasti ohjeistuksen mukaisesti tai tarvittaessa soveltaa organisaation toimintaa paremmin vastaavaksi ja raportoida kyseisen organisaation kannalta olennaisista asioista (Kurittu, 2018, s. 9). GRI on sittemmin saanut osakseen myös arvostelua. Alkuperäisen kansalaisyhteiskunnan tarpeisiin keskittymisen sijaan GRI:n painopisteen ja huomion on kritisoitu siirtyneen enemmän etenkin yritysten vastuullisuussuorituskyvyn mittaamiseen. Tämä puolestaan palvelisi enemmän yritysjohdon kuin ympäröivän yhteiskunnan ja muiden sidosryhmien tarpeita. (Mähönen, 2022, s. 138)

Muita viiden keskeisen raportoinnin viitekehyksen joukkoon lukeutuvia ovat integroituun raportointiin painottava International Integrated Reporting Councilin (IIRC) raportointikehys, joka perinteisen organisaation toimintaa taaksepäin tarkastelevan näkökulman sijaan tarkastelee myös tulevaisuutta sekä erityisesti arvonluomista. Viitekehyksen keskeisenä ajatuksena on vastuullisuuden yhteys taloudellisen tuloksen kanssa ja se painottaa liiketoiminnan tulosten esittämistä kattavammin. Tähän perustuen se asemoituu enemmän esimerkiksi sijoittajien mielenkiinnon kohteena olevan tiedon esittämiseen. (Niskala ym., 2013, s. 264–265, Niskala, 2020) Toinen vastuullisuutta taloudellisten tunnuslukujen kautta tarkasteleva taloudelliseen olennaisuuteen ja erityisesti sijoittajien tarvitsemaan tietoon painottava raportoinnin viitekehys on yhdysvaltalaisen Sustainability Accounting Standards Board (SASB) -järjestön kehittämä raportointistandardi. (SASB, n.d.; Niskala, 2020)

Ympäristöön ja ilmastoon liittyviä kysymyksiä ja näkökulmia viiden suuren vastuullisuusraportoinnin viitekehyksistä painottavat puolestaan Climate Disclosure Standards Boardin (CDSB) viitekehys, jonka kehittämä viitekehys keskittyy erityisesti ympäristöön ja sosiaaliseen vastuuseen liittyvään tietoon sijoittajille tarkoitetusta näkökulmasta. CDSB:n viitekehyksessä painotetaan ilmastonmuutoksen torjumisen eteen tehtäviä toimia ja sitä päivitetään säännöllisesti sen mukaan kuin ilmastoon liittyvä tutkimus ja tieto edistyvät. (Climate Disclosure Standards Board, 2022)

Toinen selkeästi ympäristövaikutuksiin raportoinnissa keskittyvä viitekehys on Carbon Disclosure Project -järjestön (CDP) 2000-luvun alussa kehittämä standardi. Sen perusteella niin yritykset kuin julkishallinnon organisaatiot voivat määrittää ja raportoida ympäristövaikutuksensa. Järjestö järjestää vuosittain kyselyn, johon vastaavat organisaatiot

ilmoittavat toimintansa vaikutukset ympäristöön ja ilmastoon sekä vaikutuksia minimoivia toimenpiteitään. Vastausten perusteella järjestö pisteyttää vastanneet tahot ja tuloksia hyödyntävät niin sijoittajat kuin muut aiheesta kiinnostuneet tahot. (CDP, n.d.; Niskala, 2020)

5.3 Vastuullisuusraportoinnin kehys valtionhallinnossa

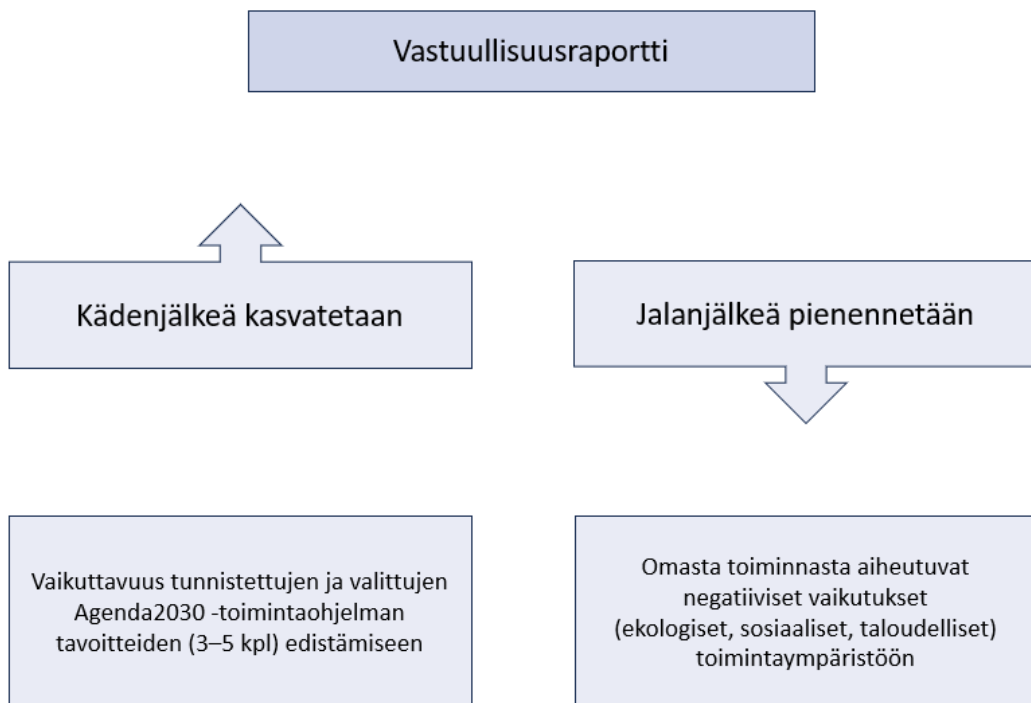
Suomessa valtionhallinnon vastuullisuusraportoinnin perustana ja viitekehyksenä käytetään Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelmaa ja sen 17 kestävän kehityksen tavoitetta (englanniksi *Sustainable Development Goals*, lyhenne SDG). Kunkin organisaation tulee tarkastella toimintaansa Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteiden valossa ja raportoida, kuinka he omalla toiminnallaan edesauttavat kolmesta viiteen organisaation itsensä tunnistaman ja valitseman kestävän kehityksen tavoitteen toteutumista. Raportoitavat tavoitteet tulee ohjeistuksen perusteella pyrkiä valikoimaan siten, että niihin voidaan käytännössä vaikuttaa omassa toiminnassa ja joihin löytyy yhtymäkohtia kyseisen hallinnonalan tai organisaation strategiasta. Valtiokonttori suosittelee, että organisaatioiden on hyvä käsitellä tunnistetut tavoitteet myös tulosohjauksesta vastaavien ministeriöiden kanssa. (Valtiokonttori, 2021b)

Raportoinnissa tulee pitää keskeisenä asiana organisaation omalla toiminnalla mahdollistetut ja aikaansaadut vaikutukset valikoituihin tavoitteisiin joko negatiivisten vaikutusten vähenemisenä tai vastaavasti positiivisten vaikutusten kasvuna. Tästä muodostuu organisaation toiminnan kädenjälki. Tämän lisäksi vastuullisuusraportissa tulee esittää organisaation olemassaolosta ja toiminnasta aiheutuvia negatiivisia ekologisia, sosiaalisia sekä taloudellisia vaikutuksista toimintaympäristöön. Tästä muodostuu puolestaan organisaation jalanjälki. Valtiokonttorin ohjeistuksessa korostetaan, että vastuullisuusraportissa tulee tuoda esiin kuvaus kunkin organisaation kädenjäljestä ja jalanjäljestä sekä esittää mahdollisimman konkreettisia keinoja ja toiminnallisia käytänteitä lakisääteisten tehtävien toteuttamisessa. (Valtiokonttori, 2021b)

Raportointiohjeistuksessa muistutetaan, että vastuullisuusraporttien tarkoitus, kohderyhmät sekä sisältö poikkeavat kunkin raportoivan organisaation vuosittaisesta

toimintakertomuksesta, vaikka niiden sisällöt tietyiltä osin ovatkin samankaltaisia esimerkiksi organisaation toiminnan ja sen vaikutusten sekä vaikuttavuuden näkökulmasta. Sen sijaan vastuullisuusraportin julkaisevat organisaatiot voivat jättää toimintakertomuksestaan vähemmälle tai jopa kokonaan pois vastuullisuuteen liittyvät osa-alueet, mikä toisaalta helpottaa raporttien laatimisesta aiheutuvaa kokonaisresurssitarvetta. Valtionhallinnon organisaatioiden vastuullisuusraportteja ei tarkasteta tilintarkastuksen yhteydessä. (Valtiokonttori, 2021b)

Kuva 6. Vastuullisuusraportoinnin kokonaisuus valtionhallinnossa

(Valtiokonttori, 2021b)

Valtionhallinnon organisaatioiden tulee valita Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteista (17 kpl) kolmesta viiteen oman toimintansa kannalta merkittävintä tavoitetta ja tarkastella näitä vastuullisuusraportissaan. Jokaisella 17 tavoitteella on edistymistä kuvaavia indikaattoreita (6–28 kpl), jotka on kohdistettu alatavoitteiden perusteella. Indikaattoreiden alkuperäinen tarkoitus on kuvata Agenda2030 -toimintaohjelman maailmanlaajuisia edistymistä eivätkä ne todennäköisesti sovellu yksittäisen organisaation vastuullistuksen kuvaajina. Osa indikaattoreista on varsin

yleisluontoisia tai niiden kohdistaminen globaalia tasoa yksityiskohtaisemmaksi on vaikeaa tai jopa mahdotonta. Toisaalta osa indikaattoreista on niin moniulotteisia, ettei läheskään kaikkien organisaatioiden substanssitoiminta ja niiden vastuullisuustyö käy ilmi mitatuissa tiedoissa mahdollisesta menestyksekkäästä vastuullisuustyöstä huolimatta. (Valtiokonttori, 2021b)

Mikäli valitun tavoitteen hyväksi tehdystä työstä ei ole mahdollista määrällisen mittarin avulla kuvailla, tavoitteen eteen tapahtunutta edistymistä voi kuvailla laadullisesti. Jotta vastuullisuustyön ja tavoitteiden eteen tapahtuva edistyminen käyvät paremmin ilmi, tulee pystyä muodostamaan mahdollisimman kattava aikasarja. Tähän kuuluu luonnollisesti useampi vuosi, jotta tehtyjen toimien vaikutusta ja kehitystä on mahdollista tarkemmin aikasarjojen avulla vertailla ja vastuullisuusraportin lukijat saisivat käsityksen organisaatioiden vastuullisuustyön edistymisestä. (Valtiokonttori, 2021b)

Organisaatioita ohjeistettiin keskittymään vain oman toimintansa kannalta keskeisiin YK:n kestävä kehityksen tavoitteisiin. Näin vastuullisuusraportissa kuvattaisiin organisaation toiminnan olennaisista kädenjälkeä ja raportti pysyisi laajuudeltaan maltillisena. Mikäli raportoivassa organisaatiossa tunnistettaisiin, että sen toiminnalla olisi vaikutusmahdollisuuksia myös muihin kuin tärkeimmiksi nostettujen tavoitteiden alatavoitteisiin, ne voi ottaa mukaan raportointiin. Mikäli kyseinen alatavoite liittyy selkeästi jonkin tunnistetun päätavoitteen eteen tehtäviin toimenpiteisiin, sen voi käsitellä päätavoitteen yhteydessä. (Valtiokonttori, 2021b) Agenda2030 -toimintaohjelman 17 tavoitetta ja niiden alatavoitteet ovat tämän raportin liitteenä (liite 1).

Valtiokonttori muistuttaa syksyllä 2021 antamassaan vastuullisuusraportoinnin ohjeistuksessaan valtionhallinnon organisaatioita johdon roolista: kunkin organisaation ylimmän johdon tulee luonnollisesti sitoutua organisaation vastuullisuustyöhön ja toimia asian näkyvänä edistäjänä ja puolestapuhujana. Lisäksi organisaatioita ohjeistetaan huolehtimaan riittävästä resursseista vastuullisuusraportoinnin toteuttamiselle ja varmistamaan mahdollisimman laaja-alainen edustus vastuullisuusraportoinnin työstämisessä. (Valtiokonttori, 2021b)

Valtionhallinnon organisaatioiden vastuullisuusraporteille on ohjeistettu rakenteellinen kokonaisuus, jota voi täydentää jokaisen organisaation toiminnan kannalta olennaisilla elementeillä ja aihekokonaisuuksilla. Vastuullisuusraportin ohjeistettu rakenne sisältää seuraavat osiot (Valtiokonttori, 2021b):

1. Johdon vahvistus laaditulle raportille ja mahdollinen esipuhe
2. Kuvaus raportoivasta organisaatiosta
  - a. Vastuullisuuden hallintotapa
  - b. Vastuullisuuden tavoitteet
3. Kädenjälki ensimmäiseen merkittäväksi tunnistettuun YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen
4. Kädenjälki toiseen merkittäväksi tunnistettuun YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen
5. Kädenjälki kolmanteen merkittäväksi tunnistettuun YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen
6. (TARVITTAESSA: Kädenjälki neljänteen merkittäväksi tunnistettuun YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen)
7. (TARVITTAESSA: Kädenjälki viidenteen merkittäväksi tunnistettuun YK:n kestävän kehityksen tavoitteeseen)
8. Jalanjälki eli toiminnan negatiiviset vaikutukset toimintaympäristöön
9. Kuvaus raportin laadintatavasta.

Edellä mainituille osioille ei ole määritetty ehdotonta pituutta, mutta Valtiokonttorin ohjeistuksessa esitetään ohjeelliseksi vastuullisuusraportin kokonaispituudeksi 10–30 sivua. Tärkeintä on, että osiot sisältävät mahdollisimman kattavasti keskeiset aiheeseen liittyvät tiedot ja vastuullisuusraportti on helposti luettava. Organisaatioiden työn helpottamiseksi ja vastuullisuusraporttien rakenteellisen samankaltaisuuden sekä vertailtavuuden varmistamiseksi Valtiokonttorin raportointiohjeistuksen liitteenä on esimerkkipohja, jossa on esimerkkiotsikot, sisältöohjeita ja ohjaavia kysymyksiä kunkin osion sisällöksi. Kukin organisaatio voi itsenäisesti päättää, minkälaisessa teknisessä muodossa vastuullisuusraportti julkaistaan. Olennaista julkaisumuotoa valittaessa on huomioida, että valittu julkaisumuoto palvelee kunkin organisaation keskeisiä sidosryhmiä ja täyttää

saavutettavuusdirektiivin (2016/2102) mukaiset saavutettavuuden vaatimukset. (Valtiokonttori, 2021b)

6 Tutkimuksen aineisto ja tutkimusmenetelmät

6.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen aineistona käytettiin valtionhallinnon organisaatioiden julkaisemia vastuullisuusraportteja kalenterivuoden 2021 vastuullisuustoiminnasta. Yhteensä 53 ministeriötä, virastoa ja laitosta julkaisi oman vastuullisuusraporttinsa vuodelta 2021. Huomattava osa vuonna 2021 julkaistuista vastuullisuusraporteista oli organisaation ensimmäinen kerta, kun vastuullisuusraportti laadittiin ja julkaistiin. Kyseisten raporttien laatimisessa oli pääosin sovellettu Valtiokonttorin raportointiohjeistusta valtionhallinnon vastuullisuusraporttien laatimisesta. (Valtiokonttori, 2022).

Tutkimuksen aineisto rajautuu Valtiokonttorin ylläpitämän valtionhallinnon kirjanpitoyksiköiden vuoden 2021 kirjanpitoyksikkölistauksen mukaisten organisaatioiden (kirjanpitoyksiköiden) julkaisemiin vastuullisuusraportteihin vuodelta 2021. Kirjanpitoyksiköitä ovat käytännössä Tasavallan presidentin kanslia, ministeriöt sekä toiminnallisesti ja taloudellisesti tarkoituksenmukaiset virastot, laitokset ja muut toimielimet, joiden kirjanpitoliedot kerätään valtion keskuskirjanpitoon valtion tilinpäätöksen laatimiseksi. (Valtiokonttori, 2021a)

Valtiokonttorin vuoden 2021 kirjanpitoyksikkölistauksen 64 kirjanpitoyksiköstä 47 kirjanpitoyksikköä julkaisi vastuullisuusraportin. Näistä kirjanpitoyksiköistä kaksi kirjanpitoyksikköä laati yhteisen vastuullisuusraportin (puolustusministeriö ja Puolustusvoimat), joten käytännössä vuoden 2021 kirjanpitoyksiköiltä julkaistiin yhteensä siis 46 vastuullisuusraporttia. Tässä tutkimuksessa on huomioitu kahta lukuun ottamatta kaikki Valtiokonttorin kirjanpitoyksikkölistauksen mukaisten kirjanpitoyksiköiden julkaisemat vastuullisuusraportit vuodelta 2021 eli myös sellaiset vastuullisuusraportit, jotka on julkaistu Valtiokonttorin ohjeistaman alkuperäisen ajallisen julkaisutakarajan heinäkuun 2022 jälkeen. Poikkeuksen muodostivat Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea sekä

Kansallisarkisto, joiden vuoden 2021 vastuullisuusraporttia ei ollut tutkimusaineistoa kerätessä saatavilla organisaation verkkosivuilla vaan se oli korvattu myöhemmällä, vuoden 2022 vastuullisuusraportilla. Näin ollen lopulliseksi tutkimusaineistoksi muodostui yhteensä 44 vastuullisuusraporttia.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköt hallinnonaloittain

Hallinnonala	Kirjanpitoyksikkö
Eduskunta	<ul style="list-style-type: none"> Eduskunta
Valtioneuvoston kanslia	<ul style="list-style-type: none"> Valtioneuvoston kanslia
Ulkoasiainministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Ulkoministeriö
Oikeusministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Oikeusministeriö Rikosseuraamuslaitos Syyttäjälaitos Tuomioistuinelaitos
Sisäministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Sisäministeriö Rajavartiolaitos Suojelupoliisi Poliisihallitus Hätäkeskuslaitos
Puolustusministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Puolustusministeriö Puolustusvoimat
Valtiovarainministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Valtiokonttori Tulli Verohallinto Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus Rahoitusvakausvirasto Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori Tilastokeskus
Opetus- ja kulttuuriministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Opetus- ja kulttuuriministeriö Suomen Akatemia Museovirasto Suomenlinnan hoitokunta Opetushallitus
Maa- ja metsätalousministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Maanmittauslaitos Luonnonvarakeskus Ruokavirasto
Liikenne- ja viestintäministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Liikenne- ja viestintäministeriö Väylävirasto Liikenne- ja viestintävirasto (Traficom) Ilmatieteen laitos
Työ- ja elinkeinoministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Geologian tutkimuskeskus Patentti- ja rekisterihallitus Innovaatorahoituskeskus Business Finland Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Energia- ja elinkeinoministeriö Työ- ja elinkeinoministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Sosiaali- ja terveysministeriö Säteilyturvakeskus Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Ympäristöministeriö	<ul style="list-style-type: none"> Ympäristöministeriö Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) Suomen ympäristökeskus

6.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Tässä tutkimuksessa on käytetty laadullista tutkimusmenetelmää. Yksinkertaistettuna laadullisella eli kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä tarkoitetaan aineiston ei-numeraalista kuvaamista. Yleensä laadullisen tutkimuksen aineistoina ovat haastattelut (yksilö tai ryhmä), dokumentoitu aineisto tai erilaiset havainnointimenetelmät. Laadulliselle tutkimukselle on ominaista myös yhdistellä useampia menetelmiä aineiston keräämiseksi. (Juuti & Pusa, 2020, Millaisia vaiheita laadulliseen tutkimukseen sisältyy? -luku)

Tuomi ja Sarajärvi (2018, Tutkimukseen osallistuvien määrä -luku, ensimmäinen kappale) nostavat esiin laadullisen tutkimuksen yhteydessä varsin usein pohdittavan, kuinka laajaan aineistoon tutkimuksen tulee perustua eli kuinka paljon aineistoa tulee tutkimusta varten kerätä tieteellisen näkökulman, edustavuuden sekä yleistettävyyden takaamiseksi. Tutkittavan aineiston koko on sinänsä relevantti kysymys niin laadullista kuin määrällistäkin tutkimusta tehtäessä, mutta yleisesti etenkin laadullista tutkimusta tehtäessä asia koetaan usein epämääräisemmäksi. Lähtökohtaisesti laadullisten tutkimusten aineistot ovat pienempiä verrattuna määrällisen tutkimuksen aineistoihin, koska laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä ei ole päästä tilastollisiin yleistyksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, Tutkimukseen osallistuvien määrä -luku, toinen ja kolmas kappale)

Keskeisenä pyrkimyksenä on tutkimusaineistoa käyttäen ymmärtää tutkittavaa asiaa tai muodostaa tulkintoja aineistosta. Numeraalisten tai tilastollisten yleisyyksien sijaan laadullisessa tutkimuksessa haetaan olemassa olevien teorioiden ja ajatusmallien haastamista tai tietyn ilmiön pukemista helpommin ymmärrettävään muotoon. (Vilka, 2021, Tutkimusaineiston määrä: koolla ei ole väliä -luku) Yhtenä mahdollisena keinona määrittää laadullisen tutkimuksen aineiston riittävyys on tarkkailla kerättävän aineiston saturaatiota eli kylläntymistä. Käytännössä tämä tarkoittaa aineiston itsensä toistamista eli esimerkiksi haastateltavat tai muu data ei enää tuota tutkittavan aiheen tiimoilta uutta tietoa. Tällaisessa tilanteessa voidaan todeta, että on saavutettu riittävä aineisto muodostamaan tutkittavasta kohteesta saatavilla olevan kuvan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, Saturaatio -luku, ensimmäinen kappale)

6.3 Aineiston analyysi (sisällönanalyysi)

Sisällönanalyysi on laadullisessa tutkimuksessa laajasti ja monissa erilaisissa tutkimuksissa käytettävä analyysimenetelmä. Useisiin tutkimuksiin soveltuvana analyysimenetelmänä sisällönanalyysia voidaan luonnehtia itsenäisenä metodina sekä väljänä teoreettisena kehyksenä, jota voidaan hyödyntää myös osana analyysikokonaisuuksia. Sisällönanalyysi on tietynlainen perusta useille laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmille ja laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmien lisäksi myös määrällisessä tutkimuksessa käytetään sisällönanalyysia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, Laadullisen aineiston analyysi: sisällönanalyysi - luku, ensimmäinen kappale)

Sisällönanalyysin avulla aineistoa voidaan tarkastella monipuolisesti (Aaltio & Puusa, 2020, Luotettavuustarkastelu tutkimusprosessin eri vaiheissa -luku, 11. kappale). Sisällönanalyysi on mahdollista tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti.

Aineistolähtöisesti tehtävässä sisällönanalyysissa pyritään muodostamaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Tällöin tutkittavaan asiaan tai ilmiöön liittyvillä aikaisemmillä havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla ei tulisi olla tekemistä analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen, koska analyysin odotetaan olevan aineistolähtöistä. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria voi toimia apuna, mutta analyysi ei kuitenkaan perustu suoraan teoriaan. Tällöin analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa analyysia. Teorialähtöinen analyysi on perinteinen analyysimalli. Malli perustuu johonkin tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. Tutkittava asia määritellään siis jo jonkin aikaisemmin tunnetun perusteella. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, Laadullisen analyysin muodot -luku)

Sisällönanalyysia käytettäessä on mahdollista analysoida erilaisia dokumentteja sekä systemaattisesti että objektiivisesti. Dokumentti voi käytännössä olla lähes mikä tahansa materiaali: kirja, artikkeli, kirje, haastattelu, puhe, raportti tai päiväkirja. Aineisto voi olla myös jäsentelemätöntä. Tavoitteena on tuottaa aineiston perusteella tiivistetty ja selkeä selonteko tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysin tietynlainen haaste ja kritiikin aihe on kuitenkin se, ettei sen avulla saada muodostettua tutkimusaineistosta varsinaisesti johtopäätöksiä vaan analyysin perusteella järjestetty aineisto esitetään tutkimuksen

tuloksina. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, Sisällönanalyysi -luku, ensimmäinen kappale)
Sisällönanalyysissä analysoitavia dokumentteja ja niiden sisältöä kuvataan sanallisesti. Apuna voidaan hyödyntää myös sisällön erittelyä, jossa analysoitavien dokumenttien aineistoa kuvataan kvantitatiivisesti eli kuvataan sanallisia dokumentteja määrällisesti. Tässä yhteydessä analysoitavasta aineistosta voidaan tuottaa myös määrällisiä tuloksia. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, Sisällönanalyysi ja sisällön erittely -luku)

Sisällönanalyysin tavoitteena on muodostaa analysoitava aineisto tiiviisti ja selkeästi ilman, että aineiston sisältämä informaatio katoaa. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, Yleisesti sisällönanalyysin tekemisestä -luku, kolmas kappale) Käytännössä sisällönanalyysia tehtäessä analysoitava aineisto tiivistetään tai vaihtoehtoisesti ryhmitellään pienempiin osiin, ryhmitellään, käsitteellistetään ja viimeisessä vaiheessa yhdistetään kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysin ensimmäisessä vaiheessa alkuperäisdataa pelkistetään eli redusoidaan, jotta aineistosta saadaan karsittua pois tutkimuksen kannalta epäolennainen. Toisessa vaiheessa aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että aineistosta etsitään samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia ja niiden perusteella jaetaan aineisto ryhmiin ja sitä myöten yhdistetään erilaisiksi luokiksi. Kolmannessa vaiheessa aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan, jolloin tutkimuksen kannalta olennainen tieto erotetaan. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteitä yhdistetään ja pyritään saamaan sitä kautta vastaus asetettuun tutkimuskysymykseen tai -kysymyksiin. (Tuomi ja Sarajärvi, 2018, Aineistolähtöinen sisällönanalyysi -luku)

6.4 Laadukkuus ja luotettavuus

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen tekijän on jatkuvasti pohdittava työn aikana tehtyjä ratkaisuja ja arvioitava analyysin kattavuutta sekä työn luotettavuutta (Eskola & Suoranta, 1998, Laadullisen tutkimuksen arviointi -luku, kolmas kappale). Laadullisen tutkimuksen keskeisin kriteeri luotettavuudelle kulminoituu tutkimuksen tekijään ja koko tutkimusprosessiin sen eri vaiheineen tutkimussuunnitelmasta aineiston keräämisen kautta aina raportointiin saakka (Eskola & Suoranta, 1998, Arviointi luotettavuutena -luku, toinen kappale).

Laadullisen tutkimuksen aineisto voi olla usein varsin suppea, jota pyritään puolestaan analysoimaan mahdollisimman kattavasti ja perusteellisesti. Tällöin tieteellisyyden kriteerinä on ensisijaisesti laatu eikä niinkään määrä. (Eskola & Suoranta, 1998, Harkinnanvarainen otanta -luku, ensimmäinen kappale) Johtuen sisällönanalyysin melko väljästä viitekehysten tyylisestä ominaisuudesta sekä sen sovellettavuudesta useisiin erilaisiin tutkimuskohteisiin sisällönanalyysin yhteydessä on pyrittävä mahdollisimman tarkkaan analyysin raportointiin luotettavuuden lisäämiseksi (Kyngäs ym., 2011, s. 140).

Tämän tutkimuksen aineisto perustui valtionhallinnon organisaatioiden vastuullisuusraportteihin, jotka oli Valtiokonttorin ohjeistuksella ohjattu toteuttamaan vertailtavuuden ja analysoinnin näkökulmasta mahdollisimman samankaltaisiksi. Vastuullisuusraporttien yhteneväinen raportointikehys ja -rakenne varmistivat omalta osaltaan luotettavuusnäkökulmaa niin aineiston keräämisen, sen käsittelyn ja analysoinnin kuin myös raportoinnin yhteydessä. Toisaalta rakenteeltaan ja vertailtavuudeltaan mahdollisimman yhteneväinen tutkimusaineisto mahdollistaa myös tutkittavan aineiston määrän lisäämisen, joka luo pohjaa tulosten ja johtopäätösten yleistettävyydelle sekä luotettavuudelle. Aineiston mahdollisimman laadukasta analysointia pohjustettiin kattavalla tutustumisella aihealueeseen eri näkökulmista lähestyen ja tämän kautta teorian rakentaminen laajaan lähdemateriaaliin pohjaten.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa myös yhdistämällä erilaisia tutkimusmetodeja. Käytännössä esimerkiksi laadullisen ja määrällisen tutkimuksen menetelmiä yhdistämällä (ns. mixed methods research) voidaan ainakin joidenkin näkemysten perusteella saada parempi käsitys tutkimusongelmaan. Lähestymistapa perustuu siihen, että yhdistämällä määrällisen ja laadullisen tutkimusmenetelmän keinoja toinen tutkimusmenetelmä paikkaa toisen tutkimusmenetelmän heikkouksia tai puutteita. Menetelmien yhdistämisellä on myös mahdollista määrittää tutkimusongelmia ilman estettä sen suhteen, ettei jompikumpi laadullisesta tai määrällisestä tutkimusmenetelmästä pystyisi vastaamaan tutkimusongelmaan. Kiistatonta tieteellistä hyväksyntää laadullisen sekä määrällisen tutkimusmenetelmien yhdistäminen ei kuitenkaan ole saavuttanut ja tietyissä tutkimusongelmissa pelkästään jommankumman tutkimuksellisen lähestymistavan käyttö on

perusteltua. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, Mixed methods -luku ja Luotettavuuden parantamiseen liittyviä tekijöitä -luku)

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistona olleiden vastuullisuusraporttien tietojen käsittelyyn käytettiin myös määrällisen tutkimuksen menetelmiä esimerkiksi taulukoiden. Tällä tavalla pyrittiin saamaan käsitys raportoineiden organisaatioiden valitsemien tavoitteiden yleisyydestä ja saamaan tieto vertailtavaan muotoon. Toisaalta taulukoinnilla haettiin myös raportointiin selkeyttä ja tiettyjen asioiden parempaa havainnollistamista.

7 Vastuullisuusraporttien analyysin tulokset ja johtopäätökset

Tässä osiossa käydään tarkemmin läpi tutkimuksen kohteena olevaa aineistoa sekä vastataan tutkimukselle asetettuihin tutkimuskysymyksiin, millä tavalla valtionhallinnon organisaatiot ovat raportoineet vastuullisuudestaan vuodelta 2021, mitkä Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteista ovat keskeisimpiä tutkimuksen kohdeorganisaatioissa ja onko organisaatioiden valituilla Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteilla havaittavissa selkeää yhtymää raportoivan organisaation substanssitoimintaan tai -toimialaan. Aluksi esitellään vastuullisuusraportoinnin yleiset käytänteet tutkimuksen kohdeorganisaatioissa eli tässä yhteydessä kirjanpitoyksiköissä ja sen jälkeen analysoidaan tarkemmin niiden sisältöä sekä valittuja tavoitteita.

7.1 Vastuullisuusraportoinnin toteutus

Yhteensä 53 valtionhallinnon organisaatiota julkaisi vastuullisuusraportin vuodelta 2021, joista kaikki eivät kuitenkaan olleet erillisiä Valtiokonttorin ylläpitämän kirjanpitoyksikkölistauksen mukaisia kirjanpitoyksiköitä (Valtiokonttori, 2022). Tämän tutkimuksen lopullinen tutkimusaineisto koostui 45 kirjanpitoyksikön julkaisemista 44 vastuullisuusraportista, kun kaksi kirjanpitoyksikköä julkaisi yhteisen vastuullisuusraportin ja kahden kirjanpitoyksikön vuoden 2021 vastuullisuusraportti ei ollut saatavissa tutkimusaineistoa kerätessä organisaation verkkosivuilla. Vastuullisuudesta raportoivien organisaatioiden olisikin hyvä huomioida, että julkaistessaan uuden vastuullisuusraportin, olisi suotavaa säilyttää aiheesta kiinnostuneille mahdollisuus löytää myös aikaisemmat

vastuullisuusraportit. Tällöin myös vastuullisuusraporttien kertyessä useammalta vuodelta, olisi mahdollista seurata tiettyjen aiheiden tai tavoitteiden saavuttamisten edistymistä.

Kuten todettu, puolustusministeriön hallinnonalalla erilliset kirjanpitoyksiköt puolustusministeriö ja Puolustusvoimat julkaisivat yhden yhteisen vastuullisuusraportin. Tästä johtuen nämä kaksi kirjanpitoyksikköä on tutkimuksessa käsitelty yhtenä kirjanpitoyksikkönä. Sisäministeriön hallinnonalan seitsemästä (7) kirjanpitoyksiköstä kuusi julkaisi vastuullisuusraportin. Näistä yksi raportin julkaissut organisaatio ei ollut Valtiokonttorin vuoden 2021 kirjanpitoyksikkölistauksen mukaisesti oma kirjanpitoyksikkö (Kriisinhallintakeskus CMC Finland). Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan vuoden 2021 kuudesta (6) kirjanpitoyksiköstä huolimatta kyseiseltä hallinnonalalta julkaistiin puolestaan yhteensä kahdeksan (8) vastuullisuusraporttia: Näkövammaisten kirjasto Celia ja Taiteen edistämiskeskus Taike julkaisivat omat vastuullisuusraporttinsa, vaikka nämä eivät olekaan erillisiä kirjanpitoyksiköitä Valtiokonttorin vuoden 2021 kirjanpitoyksikkölistauksen mukaisesti. Myös sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla oli kirjanpitoyksikköperusteinen poikkeus, kun Valtiokonttorin kirjanpitoyksikkölistauksesta poiketen Niuvanniemen sairaala julkaisi oman erillisen vastuullisuusraporttinsa. (Valtiokonttori, 2021a; Valtiokonttori, 2022) Valtiokonttorin listaamien kirjanpitoyksiköiden ulkopuolelle jäävistä valtionhallinnon muista organisaatioista oman vastuullisuusraporttinsa vuodelta 2021 julkaisivat Kansaneläkelaitos, Senaatti-kiinteistöt ja Työterveyslaitos soveltaen vastuullisuusraportoinnissaan Valtiokonttorin antamaa ohjeistusta (Valtiokonttori, 2022).

Valtiokonttorin vuoden 2021 kirjanpitoyksikkölistaukseen verrattuna vastuullisuusraportti vuodelta 2021 jäi julkaisematta Tasavallan presidentin kanslialta, Valtiontalouden tarkastusvirastolta, Ulkopoliittiselta instituutilta, Ulosottolaitokselta, Oikeusrekisterikeskukselta, Pelastusopistolta, Maahanmuuttovirastolta, Ahvenanmaan valtionvirastolta, valtiovarainministeriöltä, Valtion taloudelliselta tutkimuskeskukselta, Digi- ja väestötietovirastolta, Etelä-Suomen aluehallintovirastolta (kaikki kuusi aluehallintovirastoa muodostavat yhden yhteisen kirjanpitoyksikön eli Etelä-Suomen aluehallintoviraston), maa- ja metsätalousministeriöltä, ELY-keskusten ja TE-toimistojen kehittämis- ja hallintokeskukselta, Kilpailu- ja kuluttajavirastolta, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta sekä Sosiaaliturva-asioiden muutoksenhakulautakunnalta. Tieto

perustuu kirjanpitoyksiköiden vuoden 2021 vastuullisuusraportteihin, jotka on toimitettu raportoivan kirjanpitoyksikön toimesta julkaistavaksi Valtiokonttorin verkkosivuilla ja Valtiokonttorin vuoden 2021 kirjanpitoyksikköluettelon. (Valtiokonttori, 2022; Valtiokonttori, 2021a)

Mahdollinen tarve poiketa kirjanpitoyksikkötasoisesta vastuullisuusraportoinnista on otettu huomioon jo Valtiokonttorin vuonna 2021 antamassa valtionhallinnon raportoinnin ohjeistuksessa. Ohjeistuksessa on todettu, että mikäli raportointi on organisaation tai toiminnan näkökulmasta tarpeen tai tarkoituksenmukaisempaa toteuttaa muutoin kuin kirjanpitoyksikkötasoisesti, tälle ei ole estettä. (Valtiokonttori, 2021b) Muiden kuin kirjanpitoyksikkötasoisien organisaatioiden kohdalla on selkeästi havaittavissa tarkoituksenmukaisuus sen osalta, että tietyt selkeästi erillistä toimintaa harjoittavat yksittäiset organisaatiot ovat laatineet omasta vastuullisuustyöstään erillisen kirjanpitoyksikkötasosta erillisen vastuullisuusraportin.

Valtiokonttorin raportoiville valtionhallinnon organisaatioille antamassa ohjeistuksessa ei ollut tarkkaan määritetty vastuullisuusraporttien toteutustapaa tai esitysmuotoa. Tästä syystä ainakin vuoden 2021 vastuullisuusraporttien toteutustavat ja esitysmuodot olivat erilaisia. Suurimmaksi osaksi raportoivat organisaatiot olivat noudattaneet Valtiokonttorin ohjeistamaa sisältörakennetta. Vastuullisuusraporteista on havaittavissa, että organisaation koolla ja sitä kautta todennäköisesti vastuullisuus- ja viestintätöihin käytettävillä resursseilla ei suoraan ole vaikutusta toteutetun vastuullisuusraportin laajuuteen. Osa vastuullisuusraportin julkaisseista kirjanpitoyksiköistä oli käyttänyt ulkopuolista toimijaa esimerkiksi raportin visuaalisen ilmeen suunnittelussa tai raportin taitossa.

Huomioitavaa tutkimuksen aineistona olevien vastuullisuusraporttien osalta on se, että osa vastuullisuusraporteista on otsikoitu vuoden 2021 ja osa vuoden 2022 vastuullisuusraportiksi, julkaisuajankohdan mukaisesti. Tutkimusaineiston vastuullisuusraporttien osalta on kuitenkin varmistettu, että kukin tutkimukseen huomioitu raportti on kohdistunut vuodelle 2021. Tähän liittyy kuitenkin selkeä haaste ja väärinymmärtämisen mahdollisuus vastuullisuusraporteista kiinnostuneiden ja niihin

tutustuvien kannalta, kun saman kalenterivuoden raportteja nimetään tai etsiköidään erilaisin käytäntein.

Tutkimusaineiston vastuullisuusraporteista vajaat 16 prosenttia (7 kpl) oli toteutettu verkkosivuna ja vastaavasti reilut 84 prosenttia (37 kpl) ladattavana pdf-muotoisena raporttina. Näin selkeä ero perinteisemmän tekstinkäsittelyohjelmalla tuotetun raportoinnin eduksi selittynee vakiintuneella tavalla tuottaa kirjallisia raportteja ja toisaalta myös verkkosivutoteutuksen vaatimalla teknisellä osaamisella ja käytettävissä olevilla resursseilla. Myös verkkosivutoteutuksena tehdyissä raportoinneissa oli pitkälti noudatettu Valtiokonttorin sisällöllistä raportointiohjeistusta. Verkkosivujen ohjaus tapahtui käytännössä kaikissa tapauksina valikko-ohjauksena, jolloin kokonaisuus oli selkeästi hahmotettavissa ja toisaalta vastuullisuusraporttikokonaisuuden eri osioihin oli vaivatonta navigoida. Verkkototeutuksen raportoinnin toteutustavaksi valinneita kirjanpitoyksiköitä oli useilla eri hallinnonaloilla. Muutoinkaan ei ollut havaittavissa, että tietynlainen substanssitoimialalla olisi ollut suora vaikutus siihen, minkälaisen toteutustavan kirjanpitoyksikkö oli valinnut.

Ladattavien pdf-muotoisten raporttien laajuudessa oli huomattavia eroja. Tässäkin yhteydessä on hyvä huomioda, että myös raporttien laajuuden osalta Valtiokonttorin raportointiohjeistus antoi varsin väljät raamit: vastuullisuusraporttien laajuudeksi ohjeistettiin 10–30 sivua (Valtiokonttori, 2021b). Käytännössä tutkimusaineiston muodostaneiden pdf-muotoisten raporttien laajuus vaihteli sosiaali- ja terveysministeriön kolmisivuisesta (3) raportista Innovaatorahoituskeskus Business Finlandin 77-sivuisen raporttiin. Suurin osa pdf-muotoisista raporteista oli laajuudeltaan 20–25 sivua sivumäärän keskiarvon ollessa 23,8 sivua.

Tutkimusaineiston vastuullisuusraporteista 38 oli raportoivan kirjanpitoyksikön ensimmäinen vastuullisuusraportti ja neljä kirjanpitoyksikköä oli julkaissut jonkinlaisen vastuullisuusraportin jo aikaisemmin. Kahden kirjanpitoyksikön vastuullisuusraportin sisällön perusteella ei ollut pääteltävissä, oliko kirjanpitoyksikkö julkaissut aikaisemmin vastuullisuusraporttia vai oliko vuoden 2021 raportti ensimmäinen.

Kuva 7. Kirjanpitoyksiköiden kokemus vastuullisuusraportoinnista

Osa tutkimuksen kohteena olleista kirjanpitoyksiköistä on aloittanut tavoitteellisesti johdetun vastuullisuustyön ja siitä raportoinnin jo ennen vuoden 2021 Valtiokonttorin ohjeistusta. Tämä näkyy myös vuodelta 2021 julkaistuissa vastuullisuusraporteissa. Osassa raporteja on pyritty sovittamaan aikaisemmin aloitetun kirjanpitoyksikön oman vastuullisuusohjelman sisältöä ja tavoitteita Valtiokonttorin ohjeistamaan raporttisisältöön ja Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteisiin.

On luonnollisesti ymmärrettävää, että kirjanpitoyksikön itsensä suunnitteleman ja aloittaman vastuullisuustyön sekä siihen liittyvien tavoitteiden nopea muuttaminen ei ole tarkoituksenmukaista eikä Valtiokonttorin vuoden 2021 ohjeistuksen perusteella sinänsä välttämätöntäkään. Yksittäisten kirjanpitoyksiköiden omien vastuullisuusohjelmien ja niihin liittyvien omien tavoitteiden sovittaminen toisiin kestävän kehityksen tavoitteisiin saattaa kuitenkin aiheuttaa hämmennystä vastuullisuusraportin lukijalle, jos tarkoituksena on pyrkiä muodostamaan yhtenäistä kuvaa laajemman kirjanpitoyksikköryhmän vastuullisuustyöstä.

Tutkimusaineiston vastuullisuusraporteissa on käytetty erilaisia vastuullisuutta kuvaavia termejä, kuten esimerkiksi vastuullisuus, yhteiskuntavastuu, kestävä kehitys ja yksittäisissä yhteyksissä myös yritysvastuu. Pääsääntöisesti termejä on käytetty toistensa synonyymeinä. Valtiokonttori ei ottanut kantaa vastuullisuusraportoinnin ohjeistuksessaan käytettäviin

termeihin (Valtiokonttori, 2021b). Näin ollen on ymmärrettävää, että varsinkin ensimmäisiä vastuullisuusraportteja julkaisevilla kirjanpitoyksiköillä ei ole välttämättä muodostunut vakiintunutta termiä.

7.2 Vastuullisuuden ulottuvuudet valtionhallinnossa

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään tarkemmin tutkimuksen kohteena olleiden 44 vastuullisuusraporttien sisältöä. Alaluvut on jaettu mukailen Valtiokonttorin antamaa ohjeistusta vuoden 2021 vastuullisuusraporttien laatimiseksi: aluksi käsitellään tutkimuskohteena olleiden kirjanpitoyksiköiden kädenjäljet eli tunnistetut ja raportoidut kestävän kehityksen tavoitteet, sitten tavoitteiden edistymistä kuvaavat mittarit ja lopuksi kirjanpitoyksiköiden raportoimat toiminnasta muodostuvat jalanjäljet.

7.2.1 Toiminnan kädenjäljet

Valtiokonttorin ohjeistuksessa raportoivia organisaatioita ohjeistettiin tuomaan esiin vastuullisuusraporteissaan kunkin raportoivan organisaation kädenjäljestä eli organisaation omalla ydintoiminnalla sekä siihen liittyvillä valinnoilla aikaansaatuja myönteisiä vaikutuksia organisaation tunnistamiin Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteisiin. Raportointiohjeistuksessa korostettiin, että raportoivan organisaation tulisi tunnistaa ja valita kolmesta viiteen Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitetta, joita organisaatio voisi omassa toiminnassaan keskeisimmin edistää. Tarkoituksena ei ollut raportoida, kuinka organisaatio voisi edistää kaikkia Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteita. (Valtiokonttori, 2021b) Agenda2030 -toimintaohjelman 17 kestävän kehityksen tavoitetta alatavoitteineen on raportin liitteenä (liite 1).

Tutkimuksen kohteena olevat kirjanpitoyksiköt olivat tunnistaneet eniten mahdollisuuksia vaikuttaa Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteista vastuulliseen kuluttamiseen (26 kirjanpitoyksikköä), ilmastotekoihin (23 kirjanpitoyksikköä), rauhan ja oikeudenmukaisuuden (21 kirjanpitoyksikköä) sekä ihmisarvoisen työn ja talouskasvun (19 kirjanpitoyksikköä) tavoitteisiin.

Raportoineet kirjanpitoyksiköt olivat tunnistaneet vähiten mahdollisuuksia vaikuttaa puhtaan veden sekä sanitaation (kolme kirjanpitoyksikköä), nälänhädän poistamisen (kaksi kirjanpitoyksikköä) ja maailmanlaajuisesti köyhyyden poistamisen (yksi kirjanpitoyksikkö) tavoitteisiin.

Taulukko 2. Kirjanpitoyksiköiden tunnistamat Agenda2030:n tavoitteet

Kestävän kehityksen tavoite	Kirjanpitoyksiköiden lukumäärä, jotka tunnistaneet ja valinneet tavoitteen
Tavoite 12 Vastuullista kuluttamista	26
Tavoite 13 Ilmastotekoja	23
Tavoite 16 Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta	21
Tavoite 8 Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua	19
Tavoite 9 Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja	16
Tavoite 5 Sukupuolten tasa-arvo	15
Tavoite 3 Terveyttä ja hyvinvointia	12
Tavoite 10 Eriarvoisuuden vähentäminen	12
Tavoite 11 Kestävät kaupungit ja yhteisöt	11
Tavoite 4 Hyvä koulutus	7
Tavoite 17 Yhteistyö ja kumppanuus	7
Tavoite 7 Edullista ja puhdasta energiaa	5
Tavoite 14 Vedenalainen elämä	5
Tavoite 15 Maanpäällinen elämä	5
Tavoite 6 Puhdas vesi ja sanitaatio	3
Tavoite 2 Ei nälkää	2
Tavoite 1 Ei köyhyyttä	1

Tutkimuksen kohteena olleiden kirjanpitoyksiköiden valitsemista kestävä kehityksen tavoitteista (taulukko 2) on havaittavissa, että käytännössä kaikki 17 tavoitetta tuli tunnistetuiksi ja valituiksi. Huomionarvoista kuitenkin on, että päätavoitteiden kesken on varsin voimakas jako sen perusteella, kuinka moni raportoineista kirjanpitoyksiköistä tunnisti

ja valitsi kutakin päätavoitteita – osan päätavoitteista tunnisti merkittävä osa kirjanpitoyksiköistä, kun puolestaan osan päätavoitteista tunnisti joko yksittäinen tai muutama kirjanpitoyksikkö. Omalta osaltaan tämä kuvastanee valtionhallinnon organisaatioiden kuin tässä tapauksessa myös tutkimuksen kohteena olleiden kirjanpitoyksiköiden toiminnan laaja-alaisuutta ja tiettyjen organisaatioiden ja kirjanpitoyksiköiden selkeää substanssikytköstä omaan toimialaansa ja toimintaympäristöönsä liittyviin kestävän kehityksen tavoitteisiin. Toisaalta kirjanpitoyksiköiden tunnistamien tavoitteiden painottuminen voimakkaammin tiettyihin päätavoitteisiin voi johtua myös päätavoitteita selkeyttävien alatavoitteiden runsaasta lukumäärästä, alatavoitteiden monipuolisuudesta ja niiden laajoista näkökulmista. Tämä puolestaan mahdollistaa sen, että tietyillä tavoitteilla on runsaasti tunnistettavia yhtymäkohtia useidenkin organisaatioiden toimintaan joko substanssitasolla tai yleisellä tasolla.

Eniten tunnistetun ja raportoitavaksi valitun vastuullisen kuluttamisen tavoitteen (tavoite 12) oli valinnut noin 57 prosenttia tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköistä. Kyseisellä tavoitteella on yhteensä 11 tarkentavaa alatavoitetta, jotka liittyvät esimerkiksi luonnonvarojen kestävän ja tehokkaan käytön saavuttamiseen (alatavoite 12.2), jätteiden syntymisen merkittävään ennaltaehkäisyyn kierrättämällä ja uudelleenkäyttämällä (alatavoite 12.5), kestävien julkisten hankintakäytäntöjen edistämiseen (alatavoite 12.7) sekä kestävän kehityksen ja luontoa suosivien elämäntapojen tietoisuuden varmistamiseen (alatavoite 12.8) (Valtiokonttori, 2021b).

Kirjanpitoyksiköt olivat tunnistaneet vastuullisen kuluttamisen tavoitteen (tavoite 12) omassa toiminnassa tehtävien valintojen, kuten esimerkiksi hankintoihin, toimitilojen ekologisemman toimintatavan kehittämisen tai jätemäärän vähentämiseen kautta. Toinen keskeinen peruste tavoitteen tunnistamiselle oli kirjanpitoyksikön substanssitehtävän kautta tapahtuva yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja tietouden lisääminen. Esimerkiksi Eduskunnan kanslia on päätenyt valitsemaan vastuullisen kuluttamisen tavoitteen (tavoite 12) oman strategiansa perusteella, jossa korostetaan vastuullista ja kestävän kehityksen periaatteisiin perustuvaa toimintaa. Käytännön esimerkkeinä nostetaan esiin Eduskuntatalon peruskorjauksen myötä saavutettu energiatehokkuuden kasvu, jätehuollon kehittäminen

sekä hankintojen hankintasäännön ja -strategian uusimisen siten, että hankinnoissa korostuvat muun muassa vaikuttavuus- ja kestävyysnäkökulmat. (Eduskunnan kanslia, 2022) Poliisihallituksen vastuullisuusraportissa nostetaan esiin vastuullisen kuluttamisen tavoitteen (tavoite 12) perusteeksi sitoutuminen sisäministeriön hallinnonalan tavoitteeseen pienentää hallinnonalan hiilijalanjälkeä 75 prosenttia vuoteen 2035 mennessä. Poliisihallitus on tunnistanut keskeisimmiksi päästölähteikseen ajoneuvot, energian, jätteet, virkamatkustuksen ja hankinnat. Poliisihallitus on laatinut hiilijalanjäljen pienentämiseksi oman tiekartan vuosille 2020–2027, jonka tavoitteisiin pyritään pääsemään ilman ydintoiminnan vaarantumista. (Poliisihallitus, 2022)

Kirjanpitoyksiköiden toiseksi eniten tunnistaman ilmastotekoihin liittyvän tavoitteen (tavoite 13) oli raportoinut 23 kirjanpitoyksikköä. Kyseisen tavoitteen tunnistamista esimerkiksi ulkoministeriö on perustellut vaikuttamisella kansainväliseen ilmasto- ja kauppapolitiikkaan aktiivisesti niin Euroopan unionissa, Maailman kauppajärjestö WTO-kontekstissa (World Trade Organization) kuin muutenkin kansainvälisessä diplomatiassa. Ulkoministeriö korostaa myös Suomen ilmasto ja turvallisuus -osaamista erityisesti veteen liittyen ja tämän osaamisen jakamista kansainvälisesti. (Ulkoministeriö, 2022) Luonnonvarakeskus on raportoinut tavoitteen 13 perustuen kirjanpitoyksikön tehtävään tuottaa yhteiskuntaa ja luonnonvarojen käyttöön liittyviä toimialoja auttavaa tutkimustietoa ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi sekä sen torjumiseksi. Luonnonvarakeskus on tunnistanut myös alatavoitteen 13.1, jonka tarkoituksena on pyrkiä parantamaan kaikkien maiden sopeutumista ilmastoon liittyviin riskitekijöihin ja luonnonkatastrofeihin. Alatavoitetta on perusteltu muun muassa Luonnonvarakeskuksen osallistumisella vuonna 2021 uudistetun metsätuholain uudistamistyöhön sekä metsätalouden vesistövaikutusten tutkimushankkeeseen. Ilmastonmuutosta koskevien toimenpiteiden integroimista kansalliseen politiikkaan, strategioihin ja suunnitteluun tavoittelevan alatavoitteen 13.2 tunnistamiseen Luonnonvarakeskus on päätenyt tuottamiensa päästölaskelmien sekä maa- ja metsätalouden kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen tähtäävään hankkeeseen osallistumisella. (Luonnonvarakeskus, 2022)

Edellä mainitut esimerkit etenkin tavoitteiden 12 ja 13 tavoitteista sekä alatavoitteista havainnollistavat, kuinka organisaation toimialasta tai substanssitehtävästä riippumatta on

varsin helppoa tunnistaa tavoitteen sisältöjä ja edistää omassa toiminnassa. Merkittävä osa eniten tunnistetuista ja raportoitaviksi valituista päätavoitteista on todennäköisesti päädytty valitsemaan myös siitä syystä, että valtionhallinnon organisaatioissa ja raportoivissa kirjanpitoyksiköissä on jo pidempään tehty työtä esimerkiksi energian- ja vedenkulutuksen, tulostuspaperin sekä jätemäärän vähentämiseksi. Tällöin muun muassa kestävä kehityksen tavoite 12 kulutus- ja tuotantotapojen kestävyuden varmistamiseksi jätteiden syntymisen ennaltaehkäisyn, kierrätyksen ja uudelleenkäytön alatavoitteen kautta on luonnollinen ja helppo tunnistaa sekä valita raportoitavaksi tavoitteeksi (Valtiokonttori, 2021b).

Samoin kirjanpitoyksiköiden toiseksi eniten tunnistamaa tavoitetta 13 ilmastonmuutoksen ja sen vaikutuksia vastaan kiireellisesti toimimiseksi on nykytilanteessa varsin helppo lähestyä kirjanpitoyksikön substanssitoimialasta riippumatta esimerkiksi alatavoitteen 13.3 kautta. Kyseisen alatavoitteen tarkoituksena on pyrkiä parantamaan koulutusta liittyen ilmastonmuutoksen hidastamiseen, sopeutumiseen sekä vaikutusten lievittämiseen ja lisätä tietämystä sekä parantaa kansalaisten ja instituutioiden valmiuksia (Valtiokonttori, 2021b). Käytännössä varmasti kaikkien kansalaisten tai muiden tahojen kanssa toimivien kirjanpitoyksiköiden toiminnoissa on mahdollisuus tuoda esiin esimerkiksi paperisen asioinnin vähentämisen mahdollisuuksia, erilaisia ekologisempia vaihtoehtoja eri yhteyksissä tai muutoin pyrkiä informoimaan ilmastonmuutokseen liittyvistä asioista. Tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköiden ydintehtävät ovat usein lakisääteisiä, jolloin niiden mahdollisuus vaikuttaa omalla toiminnallaan kestävä kehityksen tavoitteisiin on myös rajattu. Tämä tehtäväkentän ja vaikutusmahdollisuuksien rajallisuus tukevat niin ikään helposti tunnistamaan ja valitsemaan eniten tunnistettuja tavoitteita.

Vähiten tunnistetun ja raportoitavaksi valittu köyhyyden poistamisen tavoite (tavoite 1) on alatavoitteineen todennäköisesti vähemmän konkreettinen eikä sillä ole samalla tavalla selkeää yhteyttä tunnistettavana kirjanpitoyksiköiden ydintehtäviin. Köyhyyden poistamisen alatavoitteina on muun muassa äärimmäisen köyhyyden poistaminen vuoteen 2030 mennessä (alatavoite 1.1), kansallisesti asianmukaisten sosiaaliturvajärjestelmien ja -toimenpiteiden toteuttaminen (alatavoite 1.3) sekä köyhien ja huono-osaisten sopeutumiskyvyn kehittäminen vähentäen kohderyhmän alttiutta ja haavoittuvuutta esimerkiksi ilmastoon liittyvien ääri-ilmiöiden varalle (alatavoite 1.5) (Valtiokonttori, 2021b).

Tutkimusaineiston 44 vastuullisuusraportista vain yhdessä (Rahoitusvakausrasto) oli tunnistettu omaan toimintaan perustuen vaikutusmahdollisuuden köyhyyden poistamisen tavoitteeseen. Rahoitusvakausrasto oli tunnistanut köyhyyden poistamisen tavoitteen oman toimintansa näkökulmasta. Tavoite tunnistettiin alatavoitteen 1.5 (Valtiokonttori, 2021b: *”Alatavoite 1.5: Kehittää köyhien ja huono-osaisten sopeutumiskykyä vuoteen 2030 mennessä ja vähentää heidän alttiuttaan ja haavoittuvuuttaan ilmastoon liittyville ääri-ilmiöille ja muille taloudellisille, sosiaalisille ja ympäristöön liittyville tuhoille sekä katastrofeille.”*) perusteella. Perusteena mainittiin tallettajien talletuksia suojaava lakisääteinen talletussuojajärjestelmä sekä kriisinratkaisumekanismi, joista Rahoitusvakausrasto vastaa Suomessa. Talletussuojajärjestelmä nähtiin keinona vähentää vähävaraisten alttiutta ja altistumista taloudellisille häiriöille ja katastrofeille. (Rahoitusvakausrasto, 2022) Huomioitavaa köyhyyden poistamisen päätavoitteen (tavoite 1) osalta lienee se, että mikään muu tutkimuksen kohderyhmän kirjanpitoyksiköistä, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan toimijoista ei ollut tunnistanut tätä tavoitetta.

Taulukossa 3 on esitetty Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tunnistetut ja valitut päätavoitteiden lukumäärät hallinnonaloittain. Tunnistettujen tavoitteiden painottumisessa eri hallinnonaloille on havaittavissa hienoista eroa. Hallinnonaloilla, joilla on enemmän substanssitoiminnoiltaan erilaisia kirjanpitoyksiköitä tunnistetut ja valitut kestävän kehityksen tavoitteet hajautuvat hieman tasaisemmin suurimmalle osalle kestävän kehityksen tavoitteista. Tähän luonnollisesti vaikuttanee sekin, että laaja-alaisemmilla hallinnonaloilla on myös organisaatioita (kirjanpitoyksiköitä) enemmän ja tällöin myös tunnistetut ja valitut tavoitteetkin jakautuvat laajemmin.

Taulukko 3. Tunnistetut Agenda2030:n tavoitteet hallinnonaloittain

Hallinnonala	Raporttien lukumäärä	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Eduskunta	1					1							1				1	
Valtioneuvoston kanslia	1					1		1					1				1	
Ulkoasiainministeriö	1				1	1								1			1	1
Oikeusministeriö	4					4		1		4			3	3			4	
Sisäministeriö	5			2	1	2		1		3			5	3	1		4	
Puolustusministeriö	1 ⁱ			1		1						1	1	1		1	1	
Valtiovarainministeriö	7	1		1	1				6	3	2	1	4			1	4	2
Opetus- ja kulttuuriministeriö	5			1	4	1			3	2	2	3	3	3	1			2
Maa- ja metsätalousministeriö	3		2	1		1			2	1		1	3	2	1	1	1	
Liikenne- ja viestintäministeriö	4			3						3		3		4				
Työ- ja elinkeinoministeriö	6					1	1	3	4	6			2	4			2	2
Sosiaali- ja terveysministeriö	3			3		2		1	1	1	2						2	
Ympäristöministeriö	3						2	1				2	3	2	2	2		

ⁱ Puolustusministeriön hallinnonalalla erilliset kirjanpitoyksiköt puolustusministeriö ja Puolustusvoimat julkaisivat yhteisen vastuullisuusraportin.

Tarkasteltaessa tunnistettuja tavoitteita hallinnonaloittain voidaan havaita jo tiettyjä yksittäisten substanssitoiminnoiltaan selkeämmin rajattujen hallinnonalojen tehtäväkokonaisuuksien ja hallinnonalan kirjanpitoyksiköiden tunnistamien tavoitteiden välisiä yhteyksiä. Laaja-alaisilla hallinnonaloilla ei tällä tarkastelutasolla ole vielä tehtävissä kovinkaan yksityiskohtaisia havaintoja mahdollisista tehtävien ja tunnistettujen tavoitteiden välisistä yhteyksistä. Varsin selkeä esimerkki tehtäväkokonaisuudeltaan mahdollisimman selkeästä hallinnonalasta on ympäristöministeriön hallinnonala, jonka kirjanpitoyksiköistä tämän tutkimuksen aineistossa olivat ympäristöministeriön, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen ja Suomen ympäristökeskuksen vastuullisuusraportit. Ympäristöministeriön hallinnonalan kirjanpitoyksiköiden tunnistamat ja raportoimat kestävä kehityksen tavoitteet painoutuivat varsin selkeästi ympäristöön ja ilmastoon liittyviin tavoitteisiin: puhdas vesi (tavoite 6), vastuullista kuluttamista (tavoite 12), ilmastotekoja (tavoite 13), vedenalainen elämä (tavoite 14) sekä maanpäällinen elämä (tavoite 15).

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan kirjanpitoyksiköiden tunnistamissa ja valitsemissa kestäväen kehityksen tavoitteissa on nähtävissä yhteneväisyyttä hallinnonalan kirjanpitoyksiköiden tehtäväympäristöön tai ydintoimintoihin. Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalan neljän raportoineen kirjanpitoyksikön tunnistamat päätavoitteet keskittyvät neljään kestäväen kehityksen päätavoitteeseen: terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3), kestävää teollisuutta, innovaatiota ja infrastruktuureja (tavoite 9), kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) sekä ilmastotekoja (tavoite 13). Ensimmäiseksi mainittu terveellisen elämän ja hyvinvoinnin takaaminen kaiken ikäisille (tavoite 3) on tunnistettu Väyläviraston sekä Liikenne- ja viestintäviraston (Traficom) tavoitteeksi liikenneonnettomuuksista johtuvien kuolemien ja vammojen määrän puolittamiseksi vuoteen 2030 mennessä liittyvän alatavoitteen 3.6 myötä. (Väylävirasto, 2022; Liikenne- ja viestintävirasto, 2022) Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalaan niin ikään kuuluva Ilmatieteen laitos oli puolestaan tunnistanut terveyteen ja hyvinvointiin liittyvän tavoitteen (tavoite 3) alatavoitteen 3.9 kautta, jolla tavoitellaan vaarallisista kemikaaleista ja ilman, veden ja maaperän saastumisesta tai pilaantumisesta aiheutuvien kuolemien ja sairauksien merkittävää vähenemistä vuoteen 2030 mennessä (Ilmatieteen laitos, 2022).

Kirjanpitoyksiköiden tunnistamien kestäväen kehityksen tavoitteiden painottumista on nähtävissä myös oikeusministeriön hallinnonalalla. Kyseisen hallinnonalan neljästä raportoineesta kirjanpitoyksiköstä jokainen oli tunnistanut sukupuolten välisen tasa-arvon (tavoite 5), eriarvoisuuden vähentämisen (tavoite 10) sekä rauhan ja oikeudenmukaisuuden (tavoite 16) tavoitteet. Esimerkiksi Syyttäjälaitos on tunnistanut sukupuolten välisen tasa-arvon (tavoite 5) ja eriarvoisuuden vähentämisen (tavoite 10) tavoitteissa yhteneväisyyksiä ja käsitellyt näitä kahta tavoitetta yhtenä asiakokonaisuutena. Syyttäjälaitos on raportoinut omassa toimintakulttuurissaan tuettavan monimuotoisuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta huolehtimalla henkilöstön kehittymismahdollisuuksista sekä edistää niin henkilöstön kuin kansalaisten (asiakkaiden) yhdenvertaisuutta. Syyttäjälaitos myös osallistuu organisaation ulkopuolisiin tasa-arvoa edistäviin hankkeisiin. (Syyttäjälaitos, 2022)

Oikeusministeriön hallinnonalalle sijoittuva Rikosseuraamuslaitos on tunnistanut niin ikään mahdollisuutensa edistää sukupuolten tasa-arvoa (tavoite 5) toiminnassaan sekä kirjanpitoyksikön ydintehtävään liittyen että henkilöstöstrategiassa. Rikosseuraamuslaitos

nostaa tavoitteen edistämiseen liittyen esille tarpeen huomioida naisasiakkaiden (naisvankien) erityistarpeet ympäristössä, joka on varsin pitkälle rakennettu miesten tarpeista käsin. Raportissa mainitaan sukupuolten tasa-arvon edistämisen osalta myös henkilöstön tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja moninaisuus sekä samapalkkaisuus. (Rikosseuraamuslaitos, 2022)

Tuomioistuinlaitos (oikeusministeriön hallinnonala) on tunnistanut tasa-arvon edistämisen tavoitteen (tavoite 5) puhtaasti sisäisestä näkökulmasta ja työnantajan roolissa. Tavoitteen edistämisen mahdollisuus raportoidaan alatavoitteen 5.5 perusteella, jolla pyritään edistämään naisten täysivaltaista ja tehokasta osallistumista sekä varmistamaan yhtäläiset johtamismahdollisuudet kaikilla päätöksenteon tasoilla. Tuomioistuinlaitos nostaa vastuullisuusraportissaan esille tämän tavoitteen kirjanpitoyksikkökohtaiseksi tavoitteeksi etenkin naisten määrän lisäämisen tuomioistuinten päällikkövirroissa. (Tuomioistuinlaitos, 2022)

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla nousee korostetusti tunnistetuksi kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja koskeva tavoite (tavoite 9), joka on tunnistettu jokaisessa hallinnonalan kuuden kirjanpitoyksikön julkaisemassa vastuullisuusraportissa. Esimerkiksi Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes on tunnistanut mahdollisuutensa edistää toiminnallaan monin eri tavoin alatavoitetta 9.1, jolla tavoitellaan luotettavaa ja turvallista infrastruktuuria sekä innovointia. Tukesin vastuullisuusraportissa todetaan turvallisuuden ja luotettavuuden edistämisen olevan kirjanpitoyksikön perustehtävä muun muassa tuotteiden ja palvelujen turvallisuuden sekä tuotteiden vaatimustenmukaisuuden edistämässä sekä teollisen toiminnan riskienhallinnan edistämässä. (Turvallisuus- ja kemikaalivirasto, 2022)

Energiavirasto on raportoinut mahdollisuutensa edistää tavoitetta laadukkaan, luotettavan ja kestävästä infrastruktuurin kehittämisen alatavoitteen (9.1) kautta. Samoin alatavoite (9.4) infrastruktuurin ja jälkiasennusalojen uudistamiseksi kestävästä kehityksen mukaisiksi sekä puhtaiden ympäristöystävällisten teknologioiden ja tuotantoprosessien käyttöönoton lisäämiseksi on tunnistettu Energiaviraston raportissa. Käytännössä tämä tarkoittaa lataus- ja tankkausasemaverkostojen ympäristöystävällisten teknologioiden käyttöönoton edistämistä investointitukea tarjoamalla. (Energiavirasto, 2022) Patentti- ja rekisterihallitus on

tunnistanut tavoitteen sekä kirjanpitoyksikön sisäisten prosessien että ydintehtävien kautta, kuten esimerkiksi edistämällä keksintöjen julkistamista patenttiprosessia kehittämällä sekä priorisoimalla vihreän teknologian patenttien käsittelyä (Patentti- ja rekisterihallitus, 2022).

Vaikka tehtäväkokonaisuuksiltaan suppeampialaisten hallinnonalojen ja niiden kirjanpitoyksiköiden tunnistamien tavoitteiden välillä on havaittavissa selkeämmin yhteyksiä, voi myös laaja-alaisemmilla hallinnonaloilla havaita tiettyjen tavoitteiden nousevan selkeämmin esille. Valtiovarainministeriön hallinnonalan seitsemästä (7) raportoineesta kirjanpitoyksiköstä kuusi (6) kirjanpitoyksikköä on tunnistanut oman toimintansa kautta mahdollisuuden edistää kaikkia koskevaa kestävästä talouskasvusta, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja (tavoite 8). Myös tämän tavoitteen alatavoitteet lähestyvät tavoitteen edistämistä hyvin erilaisista näkökulmista ja niin myös valtiovarainministeriön hallinnonalalla tavoitetta on tarkasteltu erilaisista näkökulmista. Tarkastelen tässä yhteydessä tarkemmin Tullin, Rahoitusvakausviraston ja Valtiokonttorin näkökulmia kyseisen tavoitteen tunnistamiseen.

Tulli on tunnistanut vaikutusmahdollisuuden oman henkilöstöstrategiansa kautta täystyöllisyyttä ja säällistä työtä kaikille sekä samapalkkaisuutta samanarvoisesta työstä tavoittelevaan alatavoitteeseen 8.5. Samoin Tulli on tunnistanut alatavoitteen 8.8, jolla edistetään työelämän oikeuksien suojaamista ja turvallisen työympäristön turvaamista kaikille työntekijöille. Käytännössä Tulli perustelee edellä mainitun tavoitteen ja alatavoitteiden tunnistamista käytännön toimenpiteillään vastuullisen rekrytoinnin ja monipaikkaisen työn lisäämiseksi sekä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvän tietoisuuden kasvattamiseksi henkilöstökoulutuksilla ja sukupuolineutraaleihin nimikkeisiin siirtymisellä. (Tulli, 2022)

Rahoitusvakausvirasto on tunnistanut vaikutusmahdollisuuden alatavoitteeseen 8.10, jolla pyritään tukemaan ja vahvistamaan kotimaisten rahoituslaitosten valmiuksia edistää pankki-, vakuutus- ja rahoituspalvelujen saatavuutta kaikille. Rahoitusvakausvirasto perustelee tavoitteen tunnistamista tehtävällään varmistaa ja edesauttaa kuluttajien mahdollisuutta häiriöttömään pankkiasiointiin mahdollisissa kriisitilanteissa talletussuoja- ja kriisinvastustamismekanismien käyttöönotolla. (Rahoitusvakausvirasto, 2022)

Valtiokonttori on tunnistanut omassa toiminnassaan ihmisarvoisen työn ja talouskasvun tavoitteen (tavoite 8) myös tehtäviensä kautta. Koronapandemian aikana Valtiokonttorin vastuulla oli myöntää yrityksille valtion määräaikaista tukea pandemiasta aiheutuneiden liiketoiminnan taloudellisten vaikeuksien helpottamiseksi, jolla ainakin osittain oli myönteinen vaikutus työllisyyteen ja yritysten mahdollisuuksiin luoda talouskasvua. Toinen tehtäväkokonaisuus, jolla Valtiokonttori on katsonut edistävänsä tavoitetta, liittyy Suomen valtion luottoluokitukseen. Suomen valtion suhteet kansainvälisiin luottoluokituslaitoksiin on käytännössä Valtiokonttorin vastuulla ja valtion luottoluokitus luo perustan, jolle yritysten luottoluokitukset rakentuvat. Tällä tehtävällä on tunnistettu edistettävän alatavoitetta 8.10, jonka myös Rahoitusvakausvirasto oli tunnistanut. (Valtiokonttori, 2022)

Taulukossa 4 on esitetty tutkimusaineiston jokaisen kirjanpitoyksikön tunnistamat ja raportoimat kestävän kehityksen päätavoitteet vuodelta 2021. Kuten aikaisemmin todettu, eniten tunnistetut päätavoitteet (tavoite 12: vastuullista kuluttamista, tavoite 13: ilmastotekoja sekä tavoite 16: rauhaa ja oikeudenmukaisuutta) ovat alatavoitteineen varsin helposti yhdistettävissä toimialasta tai ydintehtävästä riippumatta käytännössä kaikkien raportoivien kirjanpitoyksiköiden toimintaan. Näitä päätavoitteita voisi luonnehtia tietynlaisiksi yleis- tai perustavoitteiksi, joita voitaneen pitää nykyisellään vastuullisen toiminnan oletusarvoina ja -tavoitteina.

Jotta voidaan analysoida tarkemmin kirjanpitoyksikön tunnistamien ja raportoimien päätavoitteiden sekä kirjanpitoyksikön ydintehtävän tai toimialan välisiä mahdollisia yhteneväisyyksiä, on siis syytä lähtökohtaisesti keskittyä tarkastelemaan muita kuin eniten tunnistettuja päätavoitteita. Samalla on kuitenkin pidettävä mielessä, että myös eniten tunnistettujen päätavoitteiden tunnistamiseen ja valintaan voi liittyä kirjanpitoyksikön selkeä ydintehtävä kyseisen asiakokonaisuuden edistämiseksi osana omaa toimintaa.

Taulukko 4. Tunnistetut Agenda2030:n tavoitteet kirjanpitoyksiköittäin

Kirjanpitoyksikkö	Tunnistetut Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen päätavoitteet
Eduskunta	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Valtioneuvoston kanslia	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)

Ulkoministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvä koulutus (tavoite 4) • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16) • Yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17)
Oikeusministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Rikosseuraamuslaitos	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Syyttäjälaitos	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Tuomioistuinlaitos	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Sisäministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Rajavartiolaitos	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Vedenalainen elämä (tavoite 14) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Suojelupoliisi	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Poliisihallitus	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvä koulutus (tavoite 4) • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Hätäkeskuslaitos	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12)
Puolustusministeriö ja Puolustusvoimat	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Maanpäällinen elämä (tavoite 15) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Valtiokonttori	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Tulli	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Maanpäällinen elämä (tavoite 15) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Verohallinto	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16) • Yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17)

Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12)
Rahoitusvakausvirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Ei köyhyyttä (tavoite 1) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12)
Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12)
Tilastokeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvä koulutus (tavoite 4) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16) • Yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17)
Opetus- ja kulttuuriministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Hyvä koulutus (tavoite 4) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11)
Suomen Akatemia	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvä koulutus (tavoite 4) • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Museovirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvä koulutus (tavoite 4) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12)
Suomenlinnan hoitokunta	<ul style="list-style-type: none"> • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Vedenalainen elämä (tavoite 14) • Yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17)
Opetushallitus	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvä koulutus (tavoite 4) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17)
Maanmittauslaitos	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Luonnonvarakeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Ei nälkää (tavoite 2) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Vedenalainen elämä (tavoite 14) • Maanpäällinen elämä (tavoite 15)
Ruokavirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Ei nälkää (tavoite 2) • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12)
Liikenne- ja viestintäministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Väylävirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Liikenne- ja viestintävirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Ilmatieteen laitos	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Geologian tutkimuskeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Puhdas vesi ja sanitaatio (tavoite 6)

	<ul style="list-style-type: none"> • Edullista ja puhdasta energiaa (tavoite 7) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17)
Patentti- ja rekisterihallitus	<ul style="list-style-type: none"> • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Innovaatorahoituskeskus Business Finland	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Turvallisuus- ja kemikaalivirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16) • Yhteistyö ja kumppanuus (tavoite 17)
Energiavirasto	<ul style="list-style-type: none"> • Edullista ja puhdasta energiaa (tavoite 7) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Työ- ja elinkeinoministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Edullista ja puhdasta energiaa (tavoite 7) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Ilmastotekoja (tavoite 13)
Sosiaali- ja terveysministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10)
Säteilyturvakeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Edullista ja puhdasta energiaa (tavoite 7) • Kestävää teollisuutta, innovaatioita ja infrastruktuureja (tavoite 9) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyttä ja hyvinvointia (tavoite 3) • Sukupuolten tasa-arvo (tavoite 5) • Ihmisarvoista työtä ja talouskasvua (tavoite 8) • Eriarvoisuuden vähentäminen (tavoite 10) • Rauhaa ja oikeudenmukaisuutta (tavoite 16)
Ympäristöministeriö	<ul style="list-style-type: none"> • Puhdas vesi ja sanitaatio (tavoite 6) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Vedenalainen elämä (tavoite 14) • Maanpäällinen elämä (tavoite 15)
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Edullista ja puhdasta energiaa (tavoite 7) • Kestävät kaupungit ja yhteisöt (tavoite 11) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12)
Suomen ympäristökeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Puhdas vesi ja sanitaatio (tavoite 6) • Vastuullista kuluttamista (tavoite 12) • Ilmastotekoja (tavoite 13) • Vedenalainen elämä (tavoite 14) • Maanpäällinen elämä (tavoite 15)

Havaintojen perusteella voidaan todeta, että raportoivat kirjanpitoyksiköt ovat ainakin osittain tunnistaneet Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteita siten, että niihin on mahdollista vaikuttaa oman ydintehtävän tai toimintaympäristössä vaikuttamisen kautta. Kuten todettu, kirjanpitoyksiköiden eniten tunnistamat tavoitteet ovat sisällöltään sellaisia, että niihin on varsin helppo tunnistaa vaikutusmahdollisuuksia käytännössä jokaisen organisaation toiminnassa ydintehtävistä tai toimialasta riippumatta.

Kirjanpitoyksiköt ovat pääsääntöisesti perustelleet vastuullisuusraporteissaan kattavasti, kuinka tunnistetut tavoitteet liittyvät raportoivan kirjanpitoyksikön toimintaan ja tehtäviin. Etenkin kirjanpitoyksiköt, joilla on selkeärajainen tehtäväkokonaisuus tai joiden ydintehtävä liittyy selkeästi johonkin selkeään aiheeseen, ovat onnistuneet tunnistamaan selkeitä vaikutusmahdollisuuksia kestävän kehityksen tavoitteiden edistämässä.

Kestävän kehityksen tavoitteiden kautta muodostuva kädenjälki ja toisaalta toiminnasta aiheutuva jalanjälki ovat olleet etenkin vastuullisuusraportoinnin aloittaville kirjanpitoyksiköille hieman haasteelliset erottaa toisistaan. Samoin kädenjäljen osalta on havaittavissa ero sen suhteen, edistetäänkö kestävän kehityksen tavoitteita raportoivan kirjanpitoyksikön ulkopuolella vai kirjanpitoyksikön sisällä esimerkiksi henkilöstöön liittyvin asioin. Tähänkin vaikuttaa merkittävästi raportoivien kirjanpitoyksiköiden moninaisuus.

7.2.2 Tavoitteiden edistymisen mittarit

Valtiokonttorin ohjeistuksessa raportoivia organisaatioita neuvottiin raportoimaan myös vastuullisuustyön edistymisen seuraamisesta eli raportoivan organisaation tunnistamien ja valitsemien kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseksi omalla työllään. Mittareiden valinta ohjeistettiin aloittamaan Agenda2030 -toimintaohjelman 17 kestävän kehityksen tavoitteen alatavoitteiden pohjalta. Jokaiselle päätavoitteelle on määritetty 6–28 indikaattoria vastuullisuustyön edistymisen kuvaamiseksi. (Valtiokonttori, 2021b)

Suurin osa tutkimuksen kohteena olleista kirjanpitoyksiköistä on esittänyt mittareita valittujen tavoitteiden edistymisen mittaamiseksi. Osa kirjanpitoyksiköistä on tuonut vastuullisuusraportissaan esille erilaisia vaihtoehtoja mahdollisiksi mittareiksi, joita voitaisiin käyttää tai joita valmistellaan käyttöönottoa varten. Yksittäiset kirjanpitoyksiköt ovat tuoneet vastuullisuusraportissaan mittareina esiin organisaation omia jo aikaisemmin käytettyjä indikaattoreita ja edistymistietoja sen sijaan, että olisi määritetty uusia mittareita Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Osa kirjanpitoyksiköistä on ilmoittanut hyödyntävänsä kansainvälisen ympäristöjärjestö WWF:n Green Office -ympäristöjärjestelmän mittareita. Green Office -ympäristöjärjestelmän tavoitteena on vähentää organisaation hiilijalanjälkeä ja järkevöittää luonnonvarojen

kulutusta tarjoamalla selkeä malli sekä työkalut työyhteisön ympäristövastuullisuuden kehittämiseksi (WWF, n.d.).

Esitetyt mittarit vaihtelevat konkreettisuudeltaan ja tarkkuudeltaan. Yleisimmät tutkimuksen kohderyhmän vastuullisuusraporteissa esitettävät mittarit liittyvät kirjanpitoyksikön omasta toiminnasta aiheutuviin seurauksiin, kuten energian- ja vedenkulutukseen tai jätteiden määrän kehitykseen. Toinen yleinen aihekokonaisuus mittareiden aiheeksi on erilaiset henkilöstöön liittyvät tunnusluvut, kuten työtyytyväisyyskyselyn kautta saatavat tunnusluvut (esimerkiksi työtyytyväisyys ja johtamisindeksi) sekä sairauspoissaolot, henkilöstön koulutustaso tai henkilöstön vaihtuvuus.

Kirjanpitoyksiköiden mittareiden konkreettisuudessa on havaittavissa eroavaisuuksia esimerkiksi ministeriötasoisien kirjanpitoyksikön ja tietyn substanssitoiminnan kirjanpitoyksikön välillä: pienemmällä substanssitoiminnan kirjanpitoyksiköllä mittarit liittyvät usein tiettyyn selkeään yksittäiseen aiheeseen, kuten esimerkiksi jätteiden määrään tai sähkönkulutukseen ja puolestaan ministeriötasoisien kirjanpitoyksikön mittarit liittyvät laajempiin, ei välttämättä niin konkreettisiin ilmiöihin tai aiheisiin. Mittareiden konkreettisuuden ja tarkkuustason vaihtelu saattavat omalta osaltaan kuvastaa ministeriöiden ja yksittäisten toimialtojen sekä tehtäväkokonaisuudeltaan konkreettisesti rajattujen virastojen tehtävien luonne-eroa.

Vastuullisuustyön ja tavoitteiden edistymistä kuvaavat mittarit ovat selkeästi tutkimuksen kohderyhmän vastuullisuusraporttien yksi haasteellisimmista aiheista. Yksi merkittävä tekijä tavoitteiden edistymisen mittareiden osittaiselle epämääräisyydelle on todennäköisesti se, että vastuullisuustyö ja vastuullisuusraportointi on huomattavalle osalle valtionhallinnon organisaatioista ja tämän tutkimuksen kohderyhmän kirjanpitoyksiköistä uusi asia. Tällöin myös vastuullisuusraportoinnin käytänteet ja esimerkiksi raportoinnissa esiintyvät työkalut eivät ole vielä kaikissa organisaatioissa vakiintuneita tai niiden käyttötarkoitus ei ole kaikilta osin selvää.

On myös selvää, että vuodelta 2021 julkaistun vastuullisuusraportin ollessa usealle kirjanpitoyksikölle ensimmäinen julkaistu vastuullisuusraportti, tavoitteiden edistymisen

mittarit eivät ensivaiheessa ole etenkään raporttia lukevan näkökulmasta kovinkaan informatiivisia. Kirjanpitoyksikön oman vastuullisuustyön edistymisen seurannan kannalta toimivat mittarit ovat sen sijaan mahdollisimman varhaisesta hetkestä alkaen keskeinen työväline. Voitaneen siis olettaa, että tutkimuksen kohderyhmän vastuullisuusraporteissa käytettävät mittarit, niiden tarkkuus sekä etenkin vertailtava tieto tulevat kehittymään seuraavien vuosien aikana.

7.2.3 Toiminnan jalanjäljet

Valtiokonttorin ohjeistuksessa raportoivia organisaatioita ohjeistettiin raportoimaan kunkin raportoivan organisaation jalanjäljestä eli organisaation toimintaympäristöön kohdistuvista suorista vaikutuksista, joita organisaation olemassaolo ja käytännön toiminta aiheuttavat. Ohjeistuksessa neuvottiin hyödyntämään toiminnan aiheuttamien vaikutusten jakoa ekologisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin. (Valtiokonttori, 2021b)

Vastuullisuusraporteista noin 80 prosentissa (35 raporttia) on tuotu selkeästi omana osionaan esille toiminnan jalanjälkiä eli kirjanpitoyksikön toiminnasta ja olemassaolosta muodostuvia suoria vaikutuksia toimintaympäristöön. Lopuissa raporteissa toiminnasta aiheutuvia jalanjälkiä ei ole esitelty oman osionaan tai ne on esitetty hieman epäselvästi kädenjälkiin liittyviin tavoitteisiin sekoittuen. Kirjanpitoyksikön jalanjäljestä selvityksen sisältävissä raporteissa on pääsääntöisesti noudatettu ohjeistusta jaotella jalanjälki ekologisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin vaikutuksiin. Yksittäisissä raporteissa on ilmoitettu, että tietoja jalanjälkien raportoimiseksi on saatavilla vasta valtionhallinnon yhteisen datapankin valmistuttua. Taulukossa 5 on esitetty koonti kirjanpitoyksiköiden raportoimista jalanjäljistä vuodelta 2021.

Taulukko 5. Esimerkkejä raportoiduista jalanjäljistä

Ekologiset vaikutukset (jalanjälki)	Sosiaaliset vaikutukset (jalanjälki)	Taloudelliset vaikutukset (jalanjälki)
<ul style="list-style-type: none"> • energian kulutus (sähkö, lämmitys, jäähdytys) • vedenkulutus • toimitilat • matkustaminen (virkamatkat ja työmatkat työpaikalle) • virka-autojen päästöt • paperinkulutus • hankinnat • jätteiden määrä 	<ul style="list-style-type: none"> • tasa-arvo • yhdenvertaisuus • ikäjohtaminen • työelämän monimuotoisuus • työhyvinvointi (esim. ergonomia) • häirintä ja epäasiallinen käytös • työtyytyväisyys • johtamisindeksi (johtamiskulttuuri) • henkilöstön osaamisen kehittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • taloudellinen toiminta / vastuullinen ja suunnitelmallinen taloudenpito • tuottavuuskehitys • verojalanjälki • hankintojen tehostaminen • palvelujen tehokas tuotanto

Vastuullisuusraporteissa on tuotu esille etenkin ekologisen jalanjäljen osalta valtionhallinnon keskitetty toimitilahallinto. Käytännössä tämä tarkoittaa valtion toimitila- ja kiinteistötoimija Senaatti-kiinteistöjä, jonka vuokralaisena on suurin osa valtionhallinnon organisaatioista ja kirjanpitoyksiköistä. Käytännössä Senaatti-kiinteistöt vastaa sähköenergian, lämmityksen ja jäähdytyksen sekä muiden kiinteistöteknisten palvelujen hankinnasta. Tällöin yksittäisellä kirjanpitoyksiköllä on varsin vähäiset mahdollisuudet vaikuttaa esimerkiksi energiahankintoihin.

Myös hankintojen osalta on useassa vastuullisuusraportissa mainittu, että valtionhallinnon hankintatoimi on pitkälle keskitetty valtiovarainministeriön ja Suomen Kuntaliitto ry:n omistaman yhteishankintayhtiö Hansel Oy:n toiminnaksi. Tällöin yksittäisten kirjanpitoyksiköiden suorat vaikutusmahdollisuudet hankintoihin liittyviin kysymyksiin eivät ole niin hyvät kuin mahdollisissa suoraankinnoissa. Toisaalta joissakin raporteissa tuotiin esille niin keskitettyjen kuin suoraankinnojen osalta esimerkiksi pyrkimys varmistaa toimittajan tai tuottajan vastuullinen tapa toimia niin ekologisesti kuin sosiaalisesti.

Useassa vastuullisuusraportissa on mainittu, että Valtiokonttori valmistelee (tilanne vuoden 2021 vastuullisuusraporttien mukaan) valtionhallinnon yhteisen hiilijalanjälkiarvion tuottamista yhteistyössä valtionhallinnon yhteisiä palveluja tuottavien konsernitoimijoiden kanssa (mm. Oikeusministeriö, 2022; Patentti- ja rekisterihallitus, 2022). Tähän perustuen

osalla vuoden 2021 vastuullisuusraporteista ei ole käsitelty yksityiskohtaisemmin kirjanpitoyksikön hiilijalanjälkeä.

7.2.4 Raportointiprosessin kuvaus

Valtiokonttorin vuoden 2021 raportointiohjeistuksessa suositeltiin, että organisaatiot ja kirjanpitoyksiköt ottaisivat osalliseksi raportoinnin toteutukseen henkilöstöä laajasti koko organisaatiosta. Kunkin raportoivan yksikön ylintä johtoa puolestaan suositeltiin sitoutumaan vastuullisuustyöhön ja tuovan sitä selkeästi esille. Raportoivan yksikön johdon ohjeistettiin vahvistavan omalla osuudellaan julkaistavan vastuullisuusraportin, jotta myös vastuullisuusraportin lukijalle välittyvä viesti johdon sitoutumisesta vastuullisuustyöhön. (Valtiokonttori, 2021b)

Tutkimusaineiston vastuullisuusraporteista noin 80 prosentissa oli tuotu esille raportin laadintatapa selkeästi. Pääsääntöisesti vastuullisuusraportoinnista ja raportin laadinnasta oli kirjanpitoyksiköissä vastannut joko raportointia varten erikseen muodostettu työryhmä tai jokin kirjanpitoyksikössä jo valmiiksi ollut työskentelyryhmä. Osa vastuullisuusraporteista perustui esimerkiksi tulossopimuksessa, strategiassa ja muissa mahdollisissa toimintasuunnitelmissa määritettyihin tavoitteisiin. Suurin osa raportin laadintatavasta raportoineista kirjanpitoyksiköistä ilmoitti raportointiprosessiin osallistuneen edustajia mahdollisimman laajasti eri puolilta raportoivaa kirjanpitoyksikköä.

Raportoivan kirjanpitoyksikön johdon vahvistus oli yhteensä 33 raportissa ja 11 raportista kyseinen osuus puuttui. Pääasiallisesti johdon vahvistuksen tai esipuheen oli allekirjoittanut kirjanpitoyksikön päällikkö, yli- tai pääjohtaja. Pienessä osassa raporteissa johdon vahvistukseksi nimetty osuus oli anonymi eli vahvistuksen kirjoittaja tai allekirjoittaja ei ollut pääteltävissä raportin perusteella.

8 Yhteenveto

Vastuullisuus ja vastuullisesti toimiminen ovat olleet osa yritystoimintaa jo useamman vuosisadan ajan. Näkökulma ja odotukset eli vastuullisuuden määritelmä ja mittarit ovat

muuttuneet sekä kehittyneet ajan kuluessa. Muutokseen on pääsääntöisesti vaikuttanut niin tekninen kehitys, hyvinvointiyhteiskunnan kehitys kuin myös ihmisten tietämyksen kehitys. Nykyisellään vastuullisuudesta on muodostunut keskeinen osa yritystoimintaa.

Vastuullisuusajattelu on levinnyt sittemmin myös julkiselle sektorille, jossa vastuullisuustyö on pitkälti kestävän kehityksen ja siihen liittyvien tavoitteiden edistämistä.

Julkisen sektorin rooli vastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyvässä työssä on usein mielletty muiden vastuullisuuden valvojaksi esimerkiksi lainsäädäntö- tai valvontatehtävien muodossa. Vaatimukset julkisen sektorin oman vastuullisuuden ja esimerkiksi kestävän kehityksen hyväksi tehtävän työn suhteen ovat kuitenkin lisääntyneet merkittävästi. Tähän on vaikuttanut varmasti useat syyt. Nopeutunut ilmastonmuutos ja pyrkimykset sen vaikutusten minimoimiseksi edellyttävät toimia kaikilta tahoilta, joilla on omassa toiminnassaan mahdollisuus toimia asian hyväksi.

Toisaalta julkisen sektorin rooli lainsäädännöllisessä työssä on omalta osaltaan avainasemassa kestävän kehityksen monipuolisten tavoitteiden edistämisessä. Niin ikään on selvää, että julkista valtaa käyttäviltä tahoilta ja organisaatioilta on nykyisellään täysin perusteltua odottaa myös itseltään selkeää ja avointa roolia esimerkiksi kestävyden eri ulottuvuuksien (ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen) edistämisessä. Julkisella sektorilla voidaan myös katsoa olevan toiminnan verorahoitteisuutensa perusteella korkeammat eettiset ja moraaliset odotukset kuin yrityssektorilla.

Valtiokonttori ohjeisti vuonna 2020 ministeriöitä, virastoja ja laitoksia laatimaan omasta toiminnastaan vastuullisuusraportin ensimmäistä kertaa vuodelta 2021. Yhtenäiseen ohjeistukseen perustuvan viitekehityksen tavoitteena oli mahdollistaa valtionhallinnon eri toimijoiden vastuullisuustyön selkeämpi vertailu sekä toisaalta myös valtionhallinnon vastuullisuuden kokonaiskuvan helpompi muodostaminen.

Valtionhallinnon vastuullisuusraportoinnin viitekehityksessä hyödynnetään Yhdistyneiden kansakuntien (YK) Agenda2030 -toimintaohjelmaa ja sen 17 kestävän kehityksen tavoitetta. Jokaista raportoivaa tahoja ohjeistettiin tunnistamaan, valitsemaan ja raportoimaan Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteista kolmesta viiteen tavoitetta, joita omassa

toiminnassa on mahdollista edistää. Valtiokonttorin (2022) tiedon perusteella yhteensä 53 valtionhallinnon organisaatiota julkaisi vastuullisuusraportin vuodelta 2021.

8.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli löytää vastaukset seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Millä tavalla valtionhallinnon organisaatiot ovat raportoineet vastuullisuudestaan? Mitkä Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteista ovat keskeisimpiä tutkimuksen kohdeorganisaatioissa? Onko organisaatioiden valituilla Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteilla havaittavissa selkeää yhtymää raportoivan organisaation substanssitoimintaan tai -toimialaan?

Vastauksia tutkimuskysymyksiin haettiin tutkimusaineistosta, joka muodostui valtionhallinnon kirjanpitoyksiköiden 44 vastuullisuusraportista vuodelta 2021. Raporttien julkaisumuoto, visuaalinen ilme ja laajuus vaihtelivat merkittävästi: suurin osa tutkimusaineiston raporteista oli toteutettu raporttimuotoisena (pdf) ja niiden laajuus vaihteli kolmesta sivusta 77 sivuun. Verkkosivutoteutuksena oli toteutettu 16 prosenttia tutkimusaineiston vastuullisuusraporteista.

Tutkimustulosten perusteella voitiin todeta valtionhallinnon vastuullisuusraportoinnin käynnistyneen hyvin ja lähes kaikilla hallinnonaloilla oli julkaistu vastuullisuusraportteja. Tutkimusaineiston vastuullisuusraporteista 38 oli raportoivan kirjanpitoyksikön ensimmäinen raportti, neljässä tuotiin esiin aikaisempi kokemus vastuullisuusraportoinnista ja kahdesta vastuullisuusraportista ei ollut pääteltävissä, oliko raportoiva kirjanpitoyksikkö julkaissut vastuullisuusraporttia aikaisemmin.

Osa kirjanpitoyksiköistä tai muista organisaatioista on tehnyt suunnitelmallista työtä kestäväen kehityksen tavoitteiden edistämiseksi jo ennen Valtiokonttorin yhteistä ohjeistusta. Esimerkiksi Maanmittauslaitos on julkaissut vastuullisuusraportin vuodesta 2014 alkaen ja muutama muu kirjanpitoyksikkö tai organisaatio on raportoinut vastuullisuudesta tai kestäväen kehityksen mukaisesta työstä osana vuosikertomusta. Suurin osa niin tutkimusaineiston kuin koko valtionhallinnon kirjanpitoyksiköistä ja muista organisaatioista kuitenkin aloitti vastuullisuustyönsä kestäväen kehityksen edistämiseksi vuonna 2021. Tämä

on hyvä pitää mielessä suurinta osaa valtionhallinnon vuoden 2021 vastuullisuusraporteista tarkastellessa ja analysoidessa.

Tutkimusaineiston vastuullisuusraporteissa oli noudatettu Valtiokonttorin ohjeistusta raportin sisällöstä ja raportointikehyksestä pääsääntöisesti hyvin. Kirjanpitoyksiköt olivat tunnistanee Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteita, joiden edistämisen oman toimintansa kautta he näkivät mahdolliseksi. Näistä muodostui raportoivan toimijan kädenjälki. Vastaavasti suurin osa kirjanpitoyksiköistä oli myös tunnistanut ja raportoinut omasta toiminnasta aiheutuvia ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia toimintaympäristöönsä. Näistä muodostui puolestaan raportoivan toimijan jalanjälki. Enimmäkseen raportoidut jalanjäljet painottuivat ekologisiin vaikutuksiin ja hiilijalanjälkeen.

Tutkimuksen perusteella voitiin todeta, että kaikki 17 Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitetta tuli tutkimusaineiston vastuullisuusraporteissa tunnistetuksi ja raportoiduksi. Yli puolet kirjanpitoyksiköistä oli tunnistanut kulutus- ja tuotantotapojen kestävyden varmistamiseen (tavoite 12) sekä ilmastonmuutoksen ja sen vaikutusten estämiseen (tavoite 13) liittyvät tavoitteet. Vähiten kirjanpitoyksiköt olivat tunnistanee köyhyyden poistamisen (tavoite 1) sekä nälän poistamisen, ruokaturvan ja ravitsemuksen edistämisen (tavoite 2) tavoitteita.

Tarkasteltaessa tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköiden tunnistamia kestävän kehityksen tavoitteita hallinnonala- ja kirjanpitoyksikkötasoisesti oli mahdollista havaita yhteneväisyyksiä raportoitujen tavoitteiden ja raportoivan kirjanpitoyksikön ydintoiminnan ja -tehtävän välillä. Käytännönläheisimmin tunnistettujen tavoitteiden ja kirjanpitoyksikön ydintehtävien välinen yhteys oli havaittavissa tehtäviltään ja toimintaympäristöltään selkeästi rajattujen kirjanpitoyksiköiden kohdalla. Laaja-alaisemman ja enemmän ohjaavan roolin omaavat kirjanpitoyksiköt olivat niin ikään tunnistanee vaikutusmahdollisuuksia kestävän kehityksen tavoitteisiin omassa toiminnassaan, mutta perusteet eivät välttämättä olleet yhtä konkreettisia ja käytännönläheisiä kuin tietyn substanssitoimialan kirjanpitoyksiköillä. Toisaalta osa Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteista on etenkin niiden alatavoitteiden kautta varsin helposti tunnistettavissa

riippumatta raportoivan toimijan ydintehtävästä tai toimialasta. Tämä selittää pitkälti tiettyjen tavoitteiden nousua eniten tunnistetuiksi ja raportoiduiksi. Voidaan siis todeta, että raportoineiden kirjanpitoyksiköiden tunnistamien kestävän kehityksen tavoitteiden ja kirjanpitoyksiköiden ydintehtävien välillä on havaittavissa ainakin osittaista yhteneväisyyttä.

Tutkimusaineiston perusteella kirjanpitoyksiköt olivat tunnistaneet laajasti mahdollisuuksia edistää kestävän kehityksen ulottuvuuksia niin ekologisen, taloudellisen kuin sosiaalisen kestävyuden osalta. Ekologiseen kestävyteen (tai ekologinen vastuu) vaikuttaminen ja sen edistäminen on ollut ajallisesti esillä pitkään ja siihen perustuen myös tutkimusaineiston kirjanpitoyksiköiden kestävyys- tai vastuullisuustyö painottui vuoden 2021 raporttien perusteella ekologisen kestävyden edistämiseen.

8.2 Pohdinta

Vuonna 2021 laajemmassa mittakaavassa aloitettu vastuullisuusraportointi on näkyvin ja pitkälti myös ainoa mahdollisuus tutustua valtionhallinnon vastuullisuustyöhön. Raporttien kautta kaikilla asiasta kiinnostuneilla on mahdollisuus saada tietoa aiheesta ilman suurempaa vaivannäköä. Valtionhallinnon yhtenäistetty raportointikehys helpottaa omalta osaltaan niin yksittäisten raportoivien toimijoiden välistä vertailua kuin kokonaiskuvan muodostamista valtionhallinnon vastuullisuustyöstä. On myös mahdollista, että yhtenäinen raportointikehys lisää mielenkiintoa aihetta kohtaan ja mataloittaa kynnystä perehtyä useampaankin raporttiin.

Miksi valtionhallinnon vastuullisuudesta ja vastuullisuusraporteista pitäisi olla kiinnostunut? Kuten todettua, valtionhallinto ja julkinen sektori ylipäättään toimii suurimmaksi osaksi meidän yhteisesti rahoittamana. Enemmistölle sinänsä riittänee, että julkinen sektori tuottaisi mahdollisimman vähällä mahdollisimman paljon ja mahdollisimman laadukkaita julkisia palveluja kansalaisille ja myös muille yhteiskunnan toimijoille. Lisääntyneen yhteiskunnallisen ja eettisen valvetumisen myötä julkisin varoin toimivilta organisaatioilta on perusteltua odottaa myös muuta kuin perinteisestä julkisten palvelujen tuottamista. Yhä useampien ja vakavampien haasteiden sekä uhkien vaikuttaessa merkittävästi meidän kaikkien elinympäristöömme, voidaan julkisen sektorin toimijoidenkin olettaa osallistuvan

näiden haasteiden ja uhkien ehkäisemiseen tai vaikutusten minimoimiseen. Kasvaneet odotukset julkishallinnon avoimuudelle liittyvät kiinteästi myös vastuullisuuteen sekä sen edistämiseksi tehtyihin toimenpiteisiin.

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelma on sinänsä itsestään selvä toimintakehys julkisen sektorin toimijoille. Agenda2030:n tavoitteissa on huomioitu monipuolisesti niin ekologiset, sosiaaliset kuin taloudelliset haasteet ja ongelmat, joiden eteen ihmiskunnan on tehtävä työtä. Toimintaohjelman 17 kestävän kehityksen tavoitetta ja niiden lukuisat alatavoitteet mahdollistavat sen, että käytännössä jokainen organisaatio tehtävistä tai resursseista riippumatta löytää oman toimintansa kautta edistettävät tavoitteet.

Suurin osa valtionhallinnon kirjanpitoyksiköistä ja muista organisaatioista aloitti vastuullisuustyönsä vuonna 2021 Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteiden edistämiseksi. Kokonaiskuvan perusteella vastuullisuustyöhön ja -raportointiin on kiinnitetty raportoineissa yksiköissä huomiota ja asian työstämiseen on annettu resurssien puolesta hyvä mahdollisuus. Keskeinen kysymys kunkin raportoineen yksikön työssä kestävän kehityksen edistämiseksi liittyy kuitenkin siihen, miten asia on järjestetty yksikön sisällä. Pelkän vastuullisuusraportin koostaminen kerran vuodessa Valtiokonttorin ohjeistuksen täyttämiseksi ei ole riittävää työtä kestävän kehityksen edistämiseksi.

Vastuullisuustyö on jalkautettava koko organisaation läpi siten, että se on kaikkien tuntema ja toteuttama ajattelu- ja toimintatapa. Vastuullisuuden ja kestävän kehityksen eteen tehtävän työn tulee olla aitoa. Jokaisessa yksikössä olisikin varmistettava sisäisesti se, että Agenda2030 -tavoitteiden edistämiseksi tiedetään ja tunnetaan sekä edistetään henkilöstön sitoutumista kestävän kehityksen eteen tehtävään työhön. On kuitenkin hyvä muistaa, että vastuullisuustyön ja siitä raportoimisen ollessa uusi tehtäväkokonaisuus, tehtäväkokonaisuus vaatii ensi alkuun perehtymistä, aloittamista ja ehkäpä hieman harjoitteluakin.

Henkilöstön sitouttamisen lisäksi kestävän kehityksen edistämiseksi tehtävälle työlle on varmistettava riittävät resurssit, mikä tulee olemaan eittämättä haastava kysymys jatkossa. Vastuullisuustyön näkökulmasta olisi tuloksellisinta, että työ olisi kussakin organisaatiossa

(kirjanpitoyksikössä) nimetyn henkilön vastuulla ja vastuullisuustyö olisi tällöin selkeästi johdettua sekä organisoitua. Tällöin olisi mahdollista varmistaa riittävä osaaminen, kun nimetyt vastuullisuudesta vastaavat henkilöt voitaisiin perehdyttää ja kouluttaa aiheeseen sekä huolehtia osaamisen ylläpidosta.

Tutkimuksen havaintojen perusteella valtionhallinnon kirjanpitoyksiköillä ja organisaatioilla on erinomaiset mahdollisuudet toimia kestävän kehityksen edistämiseksi. Merkittävä valtionhallinnon toimijoita yhdistävä asia on yhteiskunnallinen vaikuttavuus, joka on keskeinen tekijä niin vastuullisuuden kuin kestävän kehityksen edistämisessä. Julkisen hallinnon lainsäädäntö-, ohjaus- ja valvontatehtävien lisäksi jokaisella yksiköllä ydintehtävistä huolimatta on mahdollisuus edistää kestävä kehitystä. Toimenpiteet voi suhteuttaa tehtävistä ja resursseista riippumatta pitäen mielessä, että pienikin edistys on tyhjää parempi. Tässä valossa tiettyjen Agenda2030 -toimintaohjelman kestävän kehityksen tavoitteiden (tavoite 12; vastuullista kuluttamista, tavoite 13; ilmastotekoja) nousu kirjanpitoyksiköiden suosimiksi kenties niiden helpon tunnistettavuuden takia voidaan nähdä hyvänä alkuna tai perustyna kestävän kehityksen edistämiseksi.

Silmiinpistävästä ilmiönä, kenties jopa haasteena valtionhallinnon vastuullisuusraportoinnissa on termistö ja rinnakkaisten termien käyttö. Esimerkiksi Juutinen (2016, s. 25) on korostanut, että vastuullisuudestaan raportoivien organisaatioiden on tietoisesti päätettävä osana vastuullisuustyötään, mitä termiä organisaation vastuullisuustyöstä käytetään ja olemaan johdonmukainen termin käytössä. Valtiokonttorin ohjeistus perustuu Agenda2030 -toimintaohjelmaan, joka on kestävän kehityksen edistämistä tavoitteleva ohjelma. Samaisessa ohjeessa toki puhutaan myös vastuullisuudesta ja vastuullisuusraportoinnista, jonka mukaisesti raportoivia organisaatioita on myös ohjeistettu raporttinsa muodostamaan ja nimeämään.

Raportit on enimmäkseen nimetty vastuullisuusraporteiksi, mutta yksittäistapauksessa on käytetty myös yhteiskuntavastuuraportti -nimeä ja raportoitu yhteiskuntavastuusta. Sinänsä tärkeintä on luonnollisesti tekeminen ja toiminta, mutta tietyissä asiayhteyksissä vastuullisuuden ja kestävän kehityksen termeillä sekä niiden asiayhteyteen sopivalla käytöllä on kuitenkin merkityksensä. Tutkimusaineiston vastuullisuusraporttien kirjavalla termistöllä

on ollut vaikutus myös tämän tutkimuksen toteutuksessa ja se heijastunee myös tässä raportissa.

Selkeä kehittämisen tarve tutkimusaineiston vastuullisuusraporttien perusteella liittyy kädenjälkien ja jalanjälkien tietynlaiseen sekoittumiseen. Osassa vastuullisuusraportteja esimerkiksi henkilöstön hyvinvointiin tai työtyytyväisyyteen liittyviä asioita ja tunnuslukuja on käsitelty kestävän kehityksen tavoitteeseen liittyen kädenjälkenä, kun taas osassa raportteja sama asia on tuotu esiin toiminnasta aiheutuvana jalanjälkenä. Samalla tavalla myös ympäristövaikutuksiin liittyviä asioita on osassa raportteja esitetty tavoitteiden yhteydessä kädenjälkenä ja osassa puolestaan jalanjälkenä ekologisena vaikuttamisena toiminnasta aiheutuvien seurausten perusteella. Sinänsä näitäkin asioita voidaan lähestyä sekä toiminnan kädenjäljen että jalanjäljen kautta, mutta vastuullisuusraporttien vertailtavuuden kannalta lähestymis- ja käsittelynäkökulmien yhtenäistäminen lisääisi entisestään vertailtavuutta.

8.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tämä opinnäytetyö perustui 44 valtionhallinnon kirjanpitoyksikön vuoden 2021 vastuullisuusraporteista. Suurin osa tuolloin vastuullisuusraportin julkaisseista valtionhallinnon kirjanpitoyksiköistä ja muista organisaatioista aloitti samalla suunnitelmallisen sekä ohjeistetun työn Agenda2030 -toimintaohjelman tavoitteiden edistämiseksi sekä vastuullisuusraportoinnin.

Tulevien vuosien aikana kertyvä tieto vastuullisuustyön edistymisestä ja toivottavasti myös aiheeseen liittyvän osaamisen sekä kokemuksen karttuminen kirjanpitoyksiköissä luovat hyvän perustan jatkotutkimuksille valtionhallinnon vastuullisuuden kehittymisestä. Tämä nostettiin esiin myös useassa vuoden 2021 vastuullisuusraportissa tulevaisuuden ja tulevien vuosien raporttien sisällön näkökulmasta. Pidemmällä aikavälillä on myös mahdollista tutkia esimerkiksi eduskunta- tai hallituskausien mahdollisia vaikutuksia valtionhallinnon vastuullisuustyöhön.

Julkaistavien vastuullisuusraporttien sisältämän tiedon ja sen vuosien mittaan kehittyessä vertailtavuudeltaan aihetta voisi tutkia myös haastattelu- tai kyselytutkimuksella, jonka kohteena olisi valikoidun kirjanpitoyksikköotannan henkilöstöä. Haastattelemalla tai kyselyllä voisi kartoittaa henkilöstön tietämystä ja kokemusta kunkin yksikön vastuullisuustyöstä. Tällä tavalla saataisiin näkemys, kuinka hyvin vastuullisuustyö on jalkautettu organisaatioihin ja kuinka tietoisia henkilöstö on vastuullisuustyöstä sekä miten vastuullisuustyö näkyy organisaation eri tasoilla.

Lähteet

Aaltio, I. & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa A. Puusa & P. Juuti (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.

Anttiroiko, A. (2004). Yhteiskuntavastuu ja sen määrittelyprosessi. Teoksessa R. Järvinen (toim.), *Yhteiskuntavastuu. Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen*. (ss. 17–60). Tampere University Press.

Avoin hallinto. (2019). *Avoin hallinto. Toimintaohjelma 2019–2023*. Valtioneuvosto.
https://avoinhallinto.fi/assets/files/2019/09/Avoin-hallinto_IV_toimintaohjelma_LOPULLINEN_240919.pdf

Beal, B. (2013). *Corporate Social Responsibility: Definition, Core Issues, and Recent Developments*. SAGE Publications.

Berg, A., Lähteenoja, S., Ylönen, M., Korhonen-Kurki, K., Linko, T., Lonkila, K-M., Lyytimäki, J., Salmivaara, A., Salo, A., Schönach, P. & Suutarinen, I. (2019). *POLKU2030 – Suomen kestävän kehityksen politiikan arviointi*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 23/2019. Valtioneuvoston kanslia.

Bärlund, A. & Perko, S. (2013). *Kestävä johtajuus: bisneksen uusi elinehto*. Alma Talent Oy.

Bärlund, A. & Sipilä, K. (2023). *Vastuullinen hallituksen jäsen*. Helsingin seudun kauppakamari / Helsingin Kamari Oy.

Caradonna, J. L. (2014). *Sustainability: A History*. Oxford University Press.

CDP. (n.d.). *What we do?* Disclosure insight action. Haettu 18.04.2023 osoitteesta
<https://www.cdp.net/en/info/about-us/what-we-do>

Cheney, G., Roper, J. & May, S. (2007). Overview. Teoksessa S. May, G. Cheney & J. Roper (toim.), *The Debate over Corporate Social Responsibility* (ss. 3–14). Oxford University Press.

Climate Disclosure Standards Board. (2022). *Framework for reporting environmental and social information*. Haettu 18.04.2023 osoitteesta <https://www.cdsb.net/what-we-do/reporting-frameworks/environmental-information-natural-capital>

Collin, J. & Saarelainen, A. (2016). *Teollinen internet*. Alma Talent Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Osuuskunta Vastapaino.

Halme, M. & Joutsenvirta, M. (2011). Yritysten vastuuviestintä. Teoksessa M. Joutsenvirta, M. Halme, M. Jalas & J. Mäkinen (toim.), *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. (ss. 251–266). Gaudeamus Helsinki University PressOy

Harmaala, M-M. & Jallinoja, N. (2012). *Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta*. Alma Talent Oy.

Heikkinen, H. (2016). *Neljäs teollinen vallankumous mullistaa koulutuksen*.

Keskisuomalainen. <https://www.ksml.fi/paikalliset/2557579>

Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022). *Vastuullisuuden tulevaisuus: Miten vastuullisuus kohtaa kestävyden ja vaikuttavuuden?* Sitran selvityksiä 214. Sitra.

Hellström, E., Nieminen, K. & Parkkonen, P. (2020). *Polkuja tavoitteelliseen kestävyysraportointiin. Sitran opit Agenda 2030 -tavoitteiston hyödyntämisestä*. Sitran selvityksiä 163. Sitra.

Hyrskke, A., Lönnroth, M., Savilaakso, A. & Sievänen, R. (2020). *Vastuullinen sijoittaja*. Helsingin Kamari Oy / Helsingin seudun kauppakamari.

- Joutsenvirta, M., Halme, M., Jalas, M. & Mäkinen, J. (2011). Johdanto. Teoksessa M. Joutsenvirta, M. Halme, M. Jalas & J. Mäkinen (toim.), *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. (ss. 9–30). Gaudeamus Helsinki University Press Oy
- Juholin, E. (2004). *Cosmopolis – Yhteiskuntavastuusta yrityskansalaisuuteen*. Inforviestintä Oy.
- Jussila, M. (2010). *Yhteiskuntavastuu*. Nyt. Infor Oy.
- Juuti, P. & Pusa, A. (2020). Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa P. Juuti & A. Pusa (toim.), *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.
- Juutinen, S. (2016). *Strategisen yritysvastuun käsikirja*. Alma Talent Oy.
- Järvinen, R. (2004). Yhteiskuntavastuu ja etiikka. Teoksessa R. Järvinen (toim.), *Yhteiskuntavastuu – Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen* (ss. 139–156). Tampere University Press.
- Kallunki, J-P. (2022). *Tilinpäätösanalyysi*. Alma Talent Oy.
- Kestäväkehitys.fi. (n.d.a). *Kestävän kehityksen toimikunta*. Haettu 06.05.2023 osoitteesta <https://kestavakehitys.fi/toimikunta>
- Kestäväkehitys.fi. (n.d.b). Mitä on kestävä kehitys? Haettu 02.08.2023 osoitteesta <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>
- Knuutinen, R. (2014). *Verotus ja yrityksen yhteiskuntavastuu*. Helsingin Kamari Oy.
- Koipijärvi, T. & Kuvaja, S. (2020). *Yritysvastuu 2.0 – johtamisen uusi normaali*. 2., uudistettu painos. Helsingin seudun kauppakamari / Helsingin Kamari Oy.
- Koshy, K. C. (2018). *Sustainability models for a better world*. Wageningen Academic Publisher The Netherlands.

Kuisma, M. & Temmes, A. (2011). Yritysten vastuurausraportointi. Teoksessa M. Joutsenvirta, M. Halme, M. Jalas & J. Mäkinen (toim.), *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa* (ss. 267–282). Gaudeamus Helsinki University Press.

Kuntaliitto. (2015). *Kunnan toiminnan johtaminen ja hallinta sekä omistaja- ja konserniohjaus. Kuntaliiton suositusten perustelut*. Sini Sallinen (toim.). Haettu 13.06.2023 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2015/1704-kunnan-toiminnan-johtaminen-ja-hallinta-seka-omistaja-ja-konserniohjaus>

Kuntaliitto. (2021). *Kestävä kehitys*. Haettu 13.06.2023 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/kehittaminen-ja-digitalisaatio/kestava-kehitys>

Kuntaliitto. (2022). *Kestävän kehityksen strateginen johtaminen*. Haettu 01.05.2023 osoitteesta <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/kestavan-kehityksen-strateginen-johtaminen>

Kyngäs, H., Elo, S., Pölkki, T., Kääriäinen, M. & Kanste, O. (2011). Sisällönanalyysi suomalaisessa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. *Hoitotiede*, 23/2011, 138–148.

Lahti, I-P. & Meretniemi, T. (2022). *Muuta maailmaa somessa. Hyväntekijän käsikirja*. Alma Talent Oy.

Lautjärvi, K. (2022). Yhtiön johto ja yritysvastuun oikeudellinen ulottuvuus. Teoksessa A. Vanhala & M. Ristaniemi (toim.), *Yritysvastuu & oikeus* (ss. 98–124). Helsingin Kamari Oy.

Lehtipuu, P. & Monni, S. (2007). *Synergia – vastuullisen yritystoiminnan menestysmalli*. Talentum.

Marjamäki, P. & Vuorio, J. (2021). *Viestinnän johtaminen: strategiasta tuloksiin*. Alma Talent Oy.

Mähönen, J. (2022). Kestävyysraportointi. Teoksessa A. Vanhala & M. Ristaniemi (toim.), *Yritysvastuu & oikeus* (ss. 125–156). Helsingin Kamari Oy.

Niskala, M. (23.11.2020). Askelmerkkejä määrätietoiseen vastuullisuusraportointiin.

<https://stakatemia.fi/blogit/askelmerkkeja-maaratietoiseen-vastuullisuusraportointiin/>

Niskala, M. & Tarna, K. (2003). *Yhteiskuntavastuuraportointi*. KHT-Media Oy.

Niskala, M., Pajunen, T. & Tarna-Mani, K. (2013). *Yritysvastuu: raportointi- ja laskentaperiaatteet*. KHT-Media.

Pellinen, J. (2017). *Talousjohtaminen*. Alma Talent Oy.

Penttilä, V. & Eräranta, K. (2021). Vastuullisuusviestintä – vastuullista viestintää? Teoksessa K. Eräranta & V. Penttilä (toim.), *Vastuullinen viestintä* (ss. 12–27). ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry.

Puurunen, T. (11.4.2023). *Kasvuyritykset eivät tahdo löytää rahoitusta – paitsi jos ne torjuvat ilmastonmuutosta*. Yle Uutiset. <https://yle.fi/a/74-20025541>

Ratsula, N. (2016). *Compliance: eettinen ja vastuullinen liiketoiminta*. Alma Talent Oy.

Ristaniemi, M. (2022a). Mitä on yritysvastuuoikeus? Teoksessa A. Vanhala & M. Ristaniemi (toim.), *Yritysvastuu & oikeus* (ss. 21–39). Helsingin Kamari Oy.

Ristaniemi, M. (2022b). Yritysvastuun oikeudellisia normeja ja normilähteitä. Teoksessa A. Vanhala & M. Ristaniemi (toim.), *Yritysvastuu & oikeus* (ss. 40–83). Helsingin Kamari Oy.

SASB. (n.d.). SASB Standards connect business and investors on the financial impacts of sustainability. Haettu 18.04.2023 osoitteesta <https://www.sasb.org/about/>

Savitz, A. (2013). *The Triple Bottom Line: How Today's Best-Run Companies Are Achieving Economic, Social and Environmental Success – and How You Can Too*. John Wiley & Sons.

Shift Project Ltd. (2022). *Embedding the UN Guiding Principles in Finland's State Financing of Private Sector Activity Abroad*. Final Program report. Haettu 12.06.2023 osoitteesta <https://um.fi/documents/35732/0/Embedding+the+UN+Guiding+Principles+in+Finland%E2>

[%80%99s+State+Financing+of+Private+Sector+Activity+Abroad_V10.pdf/f6ace08a-469f-3884-54bb-dc03cc06cfee?t=1671611282541](#)

Silvola, H. & Landau, T. (2019). *Vastuullisuudesta ylituottoa sijoituksiin*. Alma Talent Oy.

Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura. (2012). *Kulttuurisesti kestävä kehityksen käsitteiden koonti. Kulttuurisesti kestävä kehitys -hankkeen väliraportti 2012*. Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura ry. <https://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/01/KULTTUURISESTI-KESTV-KEHITYS-KSITTEIDEN-KOONTI.pdf>

Suomen Taloushallintoliitto. (n.d.). ESG- eli vastuullisuusraportointi. Suomen Taloushallintoliitto ry. Haettu 17.04.2023 osoitteesta <https://taloushallintoliitto.fi/tietopankki/esg-eli-vastuullisuusraportointi/>

Tienari, J. & Meriläinen, S. (2021). *Johtaminen ja globaali talous*. (5., uudistettu painos). Alma Talent Oy.

Tietosuojavaltuutetun toimisto. (n.d.). *Usein kysyttyä EU:n tietosuojasetuksesta*. Haettu 25.3.2023 osoitteesta <https://tietosuoja.fi/gdpr>

Tilastokeskus. (2023). *Työ, palkat, toimeentulo*. Haettu 14.07.2023 osoitteesta https://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_palkat.html#Ty%C3%B6lliset%20toimialoittain,%2015%E2%80%9374-vuotiaat

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2017). *Opas sosiaalisesti vastuullisiin julkisiin hankintoihin*. TEM oppaat ja muut julkaisut 3/2017. Haettu 12.06.2023 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-264-4>

Törnroos, L. (2011). *Kestävä kehityksen ja yhteiskuntavastuun standardit ja normit*. Tekniikan Akateemisten Liitto TEK ry.

Valtiokonttori. (2020). *Valmistautuminen valtionhallinnon yhtenäiseen vastuullisuusraportointiin*. Ohje VK/43766/00.00.01.06.01/2020. Valtiokonttori. <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/valmistautuminen-valuationhallinnon-yhtenaiseen-vastuullisuusraportointiin/>

Valtiokonttori. (2021a). *Valtion kirjanpitoyksiköt, virastot ja laitokset sekä talousarvion ulkopuolella olevat valtion rahastot 1.1.2021*. Ohje VK/6128/04.00.00/2021. Valtiokonttori. <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/valuation-kirjanpitoyksikot-virastot-ja-laitokset-seka-talousarvion-ulkopuolella-olevat-valuation-rahastot-1-1-2021/>

Valtiokonttori. (2021b). *Vastuullisuusraportointi valtionhallinnossa*. Ohje VK/69429/00.00.00.01/2021. Valtiokonttori. <https://www.valtiokonttori.fi/maaraykset-ja-ohjeet/vastuullisuusraportointi-valuationhallinnossa-2/>

Valtiokonttori. (16.05.2022). *Valtionhallinnon vastuullisuusraportteja vuodelta 2021*. Valtiokonttori. <https://www.valtiokonttori.fi/uutinen/valuationhallinnon-vastuullisuusraportteja-vuodelta-2021/>

Valtioneuvosto. (2020). *Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta – Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2020:7. Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-942-4>

Valtioneuvosto. (2022). *Kestävän kehityksen toimikunnan strategia 2022–2030. Luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:6. Valtioneuvoston kanslia. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-496-5>

Valtiovarainministeriö. (n.d.). *Arvot ja virkamiesetiikka*. Haettu 04.05.2023 osoitteesta <https://vm.fi/valtio-tyonantajana/arvot-ja-virkamiesetiikka>

Valtiovarainministeriö. (2019). *Avoimuus ja luottamus keskeisiksi osiksi julkishallintoa ja sen kehittämistä – ota uusi toimintaohjelma käyttöön*. Tiedote 24.9.2019. Valtiovarainministeriö.

Haettu 18.05.2023 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/-//10623/avoimuus-ja-luottamus-keskeisiksi-osiksi-julkishallintoa-ja-sen-kehittamista-ota-uusi-toimintaohjelma-kayttoon>

Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä*. PS-Kustannus.

Wilska, T-A. (2011). Vastuullisuus yksityisen kuluttajan näkökulmasta. Teoksessa M. Joutsenvirta, M. Halme, M. Jalas & J. Mäkinen (toim.), *Vastuullinen liiketoiminta kansainvälisessä maailmassa*. (ss. 189–209). Gaudeamus Helsinki University Press Oy.

WWF. (n.d.). *Mikä Green Office?* World Wildlife Fund. Haettu 27.7.2023 osoitteesta <https://wwf.fi/greenoffice/mika-green-office/>

Tutkimuksen aineisto

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. (2022). *Vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <https://www.ara.fi/download/noname/%7B8ADEC4D3-1E0A-4B30-9695-7FECE66732D3%7D/174655>

Eduskunta. (2022). *Eduskunnan kanslian vastuullisuusraportti 2021*. Dnro 3/21/2022. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/Eduskunnan%20kanslian%20vastuullisuusraportti%202021.pdf>

Energiavirasto. (n.d.). Energiaviraston vastuullisuusraportti 2021. Verkkosivu. Haettu 31.01.2023 osoitteesta <https://energiavirasto.fi/vastuullisuus-2021>

Geologian tutkimuskeskus. (2022). *Ratkaisuja vauhdittamaan siirtymää kestävään, hiilineutraaliin maailmaan*. Geologian tutkimuskeskuksen vastuullisuusraportti 2021. Haettu 26.04.2023 osoitteesta https://www.gtk.fi/wp-content/uploads/2022/04/GTK_vastuullisuusraportti_2021.pdf

Hätäkeskuslaitos. (2022). *Hätäkeskuslaitoksen vastuullisuusraportti 2022*. Verkkosivu. Haettu 31.01.2023 osoitteesta <https://112.fi/vastuullisuusraportti>

Ilmatieteen laitos. (2022). *Ilmatieteen laitoksen vastuullisuusraportti*. Haettu 13.3.2023 osoitteesta <https://www.ilmatieteenlaitos.fi/vastuullisuus-ilmatieteen-laitoksessa>

Innovaatorahoituskeskus Business Finland. (2022). *Yhteiskuntavastuuraportti 2021*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://www.businessfinland.fi/498eec/globalassets/julkaisut/business-finland-yhteiskuntavastuuraportti-2021.pdf>

Liikenne- ja viestintäministeriö. (2022). *Liikenne- ja viestintäministeriön vastuullisuusraportti 2021: Kuvaus ministeriön toimista vuonna 2021 kestävän kehityksen Agenda 2030 - tavoitteiden saavuttamiseksi*. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 2022:7. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-762-4>

Liikenne- ja viestintävirasto. (2022). *Vastuullisia tekoja toimivien ja turvallisten yhteyksien eteen. Vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 13.03.2023 osoitteesta https://www.traficom.fi/sites/default/files/media/publication/Traficomin_vastuullisuusraportti_2021.pdf

Luonnonvarakeskus. (2022). *Luken vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://www.luke.fi/fi/documents/luken-vastuullisuusraportti-2021>

Maanmittauslaitos. (2022). *Maanmittauslaitoksen vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <https://www.maanmittauslaitos.fi/sites/maanmittauslaitos.fi/files/attachments/2022/05/ml-vastuullisuusraportti-2021.pdf>

Museovirasto. (n.d.). *Kestävän kehityksen toimintaohjelma 2025*. Verkkosivu. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <https://museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kestavakehitys>

Oikeusministeriö. (2022). *Oikeusministeriön vastuullisuusraportti vuodesta 2021*. Oikeusministeriön julkaisuja, Toiminta ja hallinto 2022:6. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-522-7>

Opetushallitus. (2022). *Vaikuttavaa vastuullisuutta oppimisen ja kansainvälistymisen kentällä. Opetushallituksen vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Opetushallituksen%20vastuullisuusraportti%202021.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2022). *Vastuullisuusraportointi valtiolla: Opetus- ja kulttuuriministeriön vastuullisuusraportti koskien vuotta 2021*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:19. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-803-8>

Patentti- ja rekisterihallitus. (2022). *Vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 31.01.2023 osoitteesta https://www.prh.fi/fi/tietoa_prhsta/vastuullisuus/vastuullisuusraportti_2021.html

Poliisihallitus. (2022). *Poliisin vastuullisuusraportti vuodelta 2021*. ISSN 2814-6549. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://poliisi.fi/documents/25235045/28127375/Poliisin-vastuullisuusraportti-2021-su.pdf/4f6b9f7d-51c3-a22f-6f55-8781ee46badd/Poliisin-vastuullisuusraportti-2021-su.pdf?t=1665576637873>

Puolustusministeriö. (2022). *Puolustushallinnon vastuullisuusraportti 2021*. Verkko-ISBN 978-951-663-142-7. Haettu 26.04.2023 osoitteesta https://www.defmin.fi/files/5487/Puolustushallinnon_vastuullisuusraportti_2021.pdf

Rahoitusvakausvirasto. (2022). *Rahoitusvakausviraston vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://rvv.fi/documents/44601309/152514389/RVV+vastuullisuusraportti+2021.pdf/4c62d389-4faf-f940-9591-95b81b80dcb5/RVV+vastuullisuusraportti+2021.pdf?t=1678353720828>

Rajavartiolaitos. (2022). *Rajavartiolaitoksen vastuullisuusraportti vuodesta 2021*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://raja.fi/documents/44957406/76502803/Rajavartiolaitoksen-vastuullisuusraportti-vuodesta-2021.pdf/dfb41420-0450-5838-cf25-bfa10523e50c/Rajavartiolaitoksen-vastuullisuusraportti-vuodesta-2021.pdf?t=1663667975232>

Rikosseuraamuslaitos. (2022). *Vastuullisuus Rikosseuraamuslaitoksessa. Vuosi 2021*.

Diaarinumero 4/201/2022. Haettu 13.03.2023 osoitteesta

https://www rikosseuraamus.fi/material/collections/20220516113444/7ZIXDTp8z/Rikosseuraamuslaitos_Vastuullisuusraportti_2021.pdf

Ruokavirasto. (2022). Ruokaviraston vastuullisuusraportti vuodelta 2021. Asianumero

2760/00.20.10/2022. Haettu 13.03.2023 osoitteesta

https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/tietoa-meista/mika-on-ruokavirasto/suunnittelu-ja-seuranta/muut/ruokaviraston_vastuullisuusraportti.pdf

Sisäministeriö. (2022). *Sisäministeriön vastuullisuusraportti 2022*. Sisäministeriön julkaisuja

2022:30. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-324-546-4>

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022). *STM:n vastuullisuusraportti vuodelta 2021*. Haettu

13.03.2023 osoitteesta

[https://stm.fi/documents/1271139/8821146/STM+vastuullisuusraportti+2021+\(1\).pdf/96cf5cb9-7a5e-f884-3d49-bc699fd030b1/STM+vastuullisuusraportti+2021+\(1\).pdf?t=1655715336892](https://stm.fi/documents/1271139/8821146/STM+vastuullisuusraportti+2021+(1).pdf/96cf5cb9-7a5e-f884-3d49-bc699fd030b1/STM+vastuullisuusraportti+2021+(1).pdf?t=1655715336892)

Suojelupoliisi. (2022). Suojelupoliisin vastuullisuusraportti 2021. Haettu 26.04.2023

osoitteesta <https://supo.fi/vastuullisuus>

Suomen Akatemia. (2022). *Vastuullisuusraportti 2022*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta

https://www.aka.fi/globalassets/2-suomen-akatemian-toiminta/4-julkaisut/julkaisut/suomen_akatemia_vastuullisuusraportti-2022.pdf

Suomen Ympäristökeskus. (n.d.). Vastuullisuusraportti 2021. Verkkosivu. Haettu 13.03.2023

osoitteesta <https://storymaps.arcgis.com/collections/144857c6d01742c5ad3c9f77a5d6bca1>

Suomenlinnan hoitokunta. (2022). Vastuullisuusraportti 2021. Dnro 37/2.5/1. Haettu

13.03.2023 osoitteesta <https://www.slhk.fi/virasto/asiakirjat/>

Syyttäjälaitos. (2022). *Syyttäjälaitoksen vastuullisuusraportti 2021*. Dnro SY/647/2022.

Haettu 26.04.2023 osoitteesta

<https://syyttajalaitos.fi/documents/11121156/13629294/Syytt%C3%A4j%C3%A4laitoksen+vastuullisuusraportti+2021.pdf/07dca491-24ce-012e-7619-f43b899586ff/Syytt%C3%A4j%C3%A4laitoksen+vastuullisuusraportti+2021.pdf?t=1651137531845>

Säteilyturvakeskus. (2022). *Säteilyturvakeskus Vastuullisuusraportti 2021*. ISBN (pdf): 978-952-309-529-8. Haettu 26.04.2023 osoitteesta

<https://stuk.fi/documents/150192312/154500071/stuk-vastuullisuusraportti-2021.pdf/76995987-b165-9657-99f7-82f946490fcf/stuk-vastuullisuusraportti-2021.pdf?t=1681283077622>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. (2022). *Vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022050533188>

Tilastokeskus. (n.d.). *Tilastokeskuksen vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 13.03.2023 osoitteesta

https://stat.fi/static/media/uploads/org/tilastokeskus/vastuullisuusraportti_2021_saavutettava.pdf

Tulli. (2022). *Tullin vastuullisuusraportti 2021*. Haettu 13.03.2023 osoitteesta

https://tulli.fi/documents/2912305/120284718/Tullin+vastuullisuusraportti+2021_fi.pdf/b54d0cea-167c-2977-031a-47b037b8f78b/Tullin+vastuullisuusraportti+2021_fi.pdf?t=1653636981829

Tuomioistuinvirasto. (2022). *Tuomioistuinlaitoksen vastuullisuusraportti 2021 (KPY 155)*.

Verkkosivu. Haettu 13.03.2023 osoitteesta

<https://www.tuomioistuinvirasto.fi/fi/index/tuomioistuinvirasto/vastuullisuus/tuomioistuinlaitoksen160vastuullisuusraportti2021kpy155.html>

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto. (2022). *Tukesin vastuullisuusraportti 2021*. Verkkosivu.

Haettu 13.03.2023 osoitteesta <https://tukes.fi/vastuullisuusraportti-2021>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2022). *Työ- ja elinkeinoministeriön vuoden 2021 vastuullisuusraportti*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:34. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-760-1>

Ulkoministeriö. (2022). *Ulkoministeriön vastuullisuusraportti 2022*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta https://um.fi/documents/35732/0/UM_Vastuullisuusraportti_2022_FI.pdf/080368a4-3913-3f54-fa16-fac87d0d3509?t=1651147088121

Valtiokonttori. (2022). *Valtiokonttorin vastuullisuusraportti 2021*. ISBN: 978-951-53-3809-9. Haettu 13.03.2023 osoitteesta <https://vkazprodwordpressstacc01.blob.core.windows.net/wordpress/2022/04/Valtiokonttorin-vastuullisuusraportti-2021.pdf>

Valtioneuvoston kanslia. (2022). *Valtioneuvoston kanslian vastuullisuusraportti 2021*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:10. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-020-2>

Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus. (2022). *Vastuullisuusraportti*. Dnro Palkeet_D/442/00.01.03.00/2021. Haettu 26.04.2023 osoitteesta https://www.palkeet.fi/media/sivujen-liitetiedostot/palkeet_vastuullisuusraportti_2021.pdf

Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori. (n.d.). *Valtorin vastuullinen toiminta vuonna 2021*. Verkkosivu. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://valtori.fi/vastuullisuusraportti-2021>

Verohallinto. (2022). *Verohallinnon vastuullisuusraportti vuodelta 2021*. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://vero.fi/globalassets/tietoa-verohallinnosta/vastuullisuusraportti/verohallinnon-vastuullisuusraportti-vuodelta-2021.pdf>

Väylävirasto. (2022). *Väyläviraston vastuullisuusraportti 2021*. Väyläviraston julkaisuja 31/2022. Haettu 26.04.2023 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-317-968-4>

Ympäristöministeriö. (2022). *Ympäristöministeriön vastuullisuusraportti 2021*. Haettu

26.04.2023 osoitteesta

[https://ym.fi/documents/1410903/40810204/Ymp%C3%A4rist%C3%B6ministeri%C3%B6n+vastuullisuusraportti+2021+\(2\).pdf/62685a7c-325d-f954-0fb9-97883cd26d3b/Ymp%C3%A4rist%C3%B6ministeri%C3%B6n+vastuullisuusraportti+2021+\(2\).pdf?t=1672665588799](https://ym.fi/documents/1410903/40810204/Ymp%C3%A4rist%C3%B6ministeri%C3%B6n+vastuullisuusraportti+2021+(2).pdf/62685a7c-325d-f954-0fb9-97883cd26d3b/Ymp%C3%A4rist%C3%B6ministeri%C3%B6n+vastuullisuusraportti+2021+(2).pdf?t=1672665588799)

Liite 1: Kestävän kehityksen Agenda2030 -toimintaohjelman päätavoitteet ja alatavoitteet

KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEET

17 TAVOITETTA MAAILMAN MUUTTAMISEKSI

Tavoite 1. Poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta.

1.1 Poistaa vuoteen 2030 mennessä äärimmäinen köyhyys (nykymittarien mukaan ihmiset, jotka elävät alle 1,25 dollarilla päivässä).

1.2 Vähentää vuoteen 2030 mennessä ainakin puolella niiden kaikenikäisten ihmisten määrää, jotka kansallisten määritelmien mukaan elävät köyhyydessä.

1.3 Toteuttaa kansallisesti asianmukaiset sosiaaliturvajärjestelmät ja -toimenpiteet, sosiaaliturvan vähimmäistasot mukaan lukien, sekä saavuttaa merkittävä vakuutusuoja köyhille ja huono-osaisille vuoteen 2030 mennessä.

1.4 Taata vuoteen 2030 mennessä, että kaikilla, erityisesti köyhillä ja huono-osaisilla, on yhtäläiset oikeudet taloudellisiin resursseihin sekä mahdollisuus peruspalveluihin, maan ja muunlaisen omaisuuden omistukseen sekä hallintaan, perintöön, luonnonvaroihin, uuteen teknologiaan ja rahoituspalveluihin, esimerkiksi mikrorahoitukseen.

1.5 Kehittää köyhien ja huono-osaisten sopeutumiskykyä vuoteen 2030 mennessä ja vähentää heidän alttiuttaan ja haavoittuvuuttaan ilmastoon liittyville ääri-ilmiöille ja muille taloudellisille, sosiaalisille ja ympäristöön liittyville tuhoille sekä katastrofeille.

1.a Taata merkittävä resurssien mobilisointi eri lähteistä, esimerkiksi tehostetun kehitysyhteistyön kautta, jotta kehitysmailla, erityisesti vähiten kehittyneillä maille, voidaan tarjota riittävät ja ennakoitavissa olevat keinot toimeenpanna ohjelmia ja politiikkoja, jotka tähtäävät köyhyyden poistamiseen kaikissa muodoissaan.

1.b Luoda kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla järkevät, köyhien asemaa edistäviin ja sukupuolten tasa-arvon huomioiviin kehitysstrategioihin perustuvat toimintakehykset, jotka tukevat tehostettuja investointeja köyhyyden poistamiseen.

Tavoite 2. Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävää maataloutta

- 2.1 Poistaa vuoteen 2030 mennessä nälkä ja varmistaa, että kaikki, erityisesti köyhät ja huono-osaiset, mukaan lukien pikkulapset, saavat riittävästi turvallista ja ravinteikasta ruokaa ympäri vuoden.
- 2.2 Poistaa vuoteen 2030 mennessä kaikki aliravitsemuksen muodot esimerkiksi saavuttamalla vuoteen 2025 mennessä alle 5-vuotiaiden lasten kasvun hidastumista ja kuihtumista koskevat kansainvälisesti sovitut tavoitteet, sekä vastata murrosikäisten tyttöjen, raskaiden ja imettävien naisten sekä ikääntyneiden ihmisten ravitsemuksellisiin tarpeisiin.
- 2.3 Tuplata vuoteen 2030 mennessä maatalouden tuottavuus ja pienruoantuottajien, erityisesti naisten, alkuperäiskansojen, perheviljelijöiden, paimentolaisten ja kalastajien, tulot esimerkiksi takaamalla yhtäläinen oikeus maahan, muihin tuotantoresursseihin ja -panoksiin, tietoon, rahoituspalveluihin, markkinoihin ja arvonluontimahdollisuuksiin sekä työllistymiseen maatalouden ulkopuolella.
- 2.4 Taata vuoteen 2030 mennessä kestävät ruoantuotantojärjestelmät ja toteuttaa sopeutuvia maanviljelykäytäntöjä, jotka lisäävät tuottavuutta ja tuotantoa, auttavat ekosysteemien suojelussa, vahvistavat kykyä sopeutua ilmastonmuutokseen, äärimmäisiin sääoloihin, kuivuuteen, tulviin ja muihin tuhoihin ja parantavat asteittain maaperän laatua.
- 2.5 Säilyttää vuoteen 2020 mennessä siementen, viljelykasvien ja tuotantoeläinten sekä niiden sukuisten villien lajien geneettinen monimuotoisuus esimerkiksi järkevästi hallinnoitujen ja hajautettujen kansallisen, alueellisen ja kansainvälisen tason siemen- ja kasvipankkien avulla sekä edistää geeniresurssien ja niihin liittyvien perinnetietojen saantia ja niiden käytöstä aiheutuvien hyötyjen oikeudenmukaista sekä yhtäläistä jakamista kansainvälisesti sovitulla tavalla.
- 2.a Lisätä muun muassa tehostetun kansainvälisen yhteistyön avulla panostuksia maaseudun infrastruktuuriin, maatalouden tutkimus- ja laajennuspalveluihin, teknologian kehitykseen ja kasvien sekä tuotantoeläinten geenipankkeihin, jotta kehitysmaiden, erityisesti vähiten kehittyneiden maiden, maatalouden tuotantokapasiteettia voidaan kasvattaa.
- 2.b Oikaista ja estää kaupan rajoituksia ja vääristymiä maailman maatalousmarkkinoilla esimerkiksi poistamalla samanaikaisesti kaikki maatalouden vientitukien muodot ja vaikutukseltaan vastaavanlaiset vientitoimet Dohan kehityskierroksen mandaatin mukaisesti.
- 2.c Ottaa käyttöön menetelmiä, joilla voidaan taata elintarvikkeiden raaka-ainemarkkinoiden ja niiden johdannaisten toimivuus ja mahdollistaa ajantasaisten markkinatietojen saanti muun muassa elintarvikevarastoista, jotta elintarvikehintojen voimakasta heilahtelua voitaisiin rajoittaa.

Tavoite 3. Taata terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille

- 3.1 Vähentää vuoteen 2030 mennessä maailmanlaajuisia äitiyskuolleisuutta niin, että alle 70 äitiä kuolee 100 000 elävänä syntynyttä lasta kohden.
- 3.2 Lopettaa vuoteen 2030 mennessä vastasyntyneiden ja alle 5-vuotiaiden lasten ehkäistävissä olevat kuolemat; tavoitteena on, että jokaisessa maassa tuhannesta elävänä syntyneestä lapsesta enintään 12 kuolee vastasyntyneinä ja enintään 25 kuolee ennen 5 vuoden ikää.
- 3.3 Lopettaa vuoteen 2030 mennessä AIDS-, tuberkuloosi- ja malariaepidemiat sekä hoitamattomien trooppisten tautien epidemiat ja estää hepatiitin, veden välityksellä tarttuvien tautien ja muiden tarttuvien tautien leviäminen.
- 3.4 Vähentää vuoteen 2030 mennessä kolmanneksella tarttumattomien tautien aiheuttamia ennenaikaisia kuolemia ennaltaehkäisyn ja hoidon avulla sekä edistää henkistä terveyttä ja hyvinvointia.
- 3.5 Tehostaa päihteiden, mukaan lukien huumeiden ja alkoholin, väärinkäytön ehkäisemistä ja hoitoa.
- 3.6 Puolittaa vuoteen 2020 mennessä maailmanlaajuisen liikenneonnettomuuksista johtuvien kuolemien ja vammojen määrää.
- 3.7 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille pääsy seksuaali- ja lisääntymisterveyden hoitopalvelujen, kuten perhesuunnittelun, tiedottamisen ja koulutuksen, piiriin sekä varmistaa lisääntymisterveyden ottaminen mukaan kansallisiin strategioihin ja ohjelmiin.
- 3.8 Saavuttaa yleiskattava terveydenhuolto, mukaan lukien turva taloudellisilta riskeiltä, pääsy laadukkaiden ja olennaisten terveydenhoitopalvelujen piiriin sekä turvalliset, tehokkaat, laadukkaat ja edulliset välttämättömät lääkkeet ja rokotukset kaikille.
- 3.9 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi vaarallisista kemikaaleista ja ilman, veden ja maaperän

saastumisesta sekä pilaantumisesta johtuvia kuolemia ja sairauksia.

3.a Tukea tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön (WHO) puitesopimuksen täytäntöönpanoa kaikissa maissa tarpeen mukaan.

3.b Tukea pääasiassa kehitysmaihin vaikuttaviin tarttuviin ja tarttumattomiin tauteihin tarkoitettujen rokotteiden sekä lääkkeiden tutkimusta ja kehitystä, taata edullisten ja välttämättömien lääkkeiden ja rokotteiden saanti TRIPS-sopimusta ja kansanterveyttä koskevan Dohan julistuksen mukaisesti, joka vahvistaa kehitysmaiden oikeuden hyödyntää täysimääräisesti teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehtyyn sopimukseen sisältyviä määräyksiä, jotka koskevat kansanterveyden turvaamiseen liittyviä joustoja, ja erityisesti varmistaa lääkkeiden saanti kaikille.

3.c Lisätä merkittävästi terveyden kohdennettavaa rahoitusta ja terveydenhuollon työvoiman rekrytointia, kehittämistä, kouluttamista ja säilyttämistä kehitysmaissa, erityisesti vähiten kehittyneissä maissa ja pienissä kehittyneissä saarivaltioissa.

3.d Vahvistaa kaikkien maiden, erityisesti kehitysmaiden, valmiuksia kansallisten ja maailmanlaajuisten terveysriskien ennakkoarvoitukseen, minimointiin ja hallintaan.

Tavoite 4. Taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet

4.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki saavat päätökseen ilmaisen, tasa-arvoisen ja laadukkaan perus- ja keskiasteen koulutuksen, joka johtaa olennaisiin ja tehokkaisiin oppimistuloksiin.

4.2 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä kaikille mahdollisuus laadukkaaseen varhaislapsuuden kehitykseen ja hoitoon sekä perusasteen koulutukseen valmistavaan esiopetukseen.

4.3 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä kaikille mahdollisuus edulliseen ja laadukkaaseen tekniseen, ammatilliseen ja kolmannen asteen koulutukseen korkea-asteen koulutus mukaan lukien.

4.4 Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi niiden nuorten ja aikuisten määrää, joilla on työllistymiseen, säällisiin työpaikkoihin ja yrittäjyyteen tarvittavat taidot, kuten tekninen ja ammatillinen osaaminen.

4.5 Poistaa vuoteen 2030 mennessä sukupuolten eriarvoisuus koulutuksessa ja varmistaa heikossa asemassa oleville, kuten vammaisille, alkuperäiskansoille ja huono-osaisille lapsille, yhtäläinen mahdollisuus kaiken tasoiseen koulutukseen ja ammatilliseen valmennukseen.

4.6 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki nuoret ja merkittävä osa aikuisista ovat luku- ja laskutaitoisia.

4.7 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kaikki oppijat saavat kestäväen kehityksen edistämiseen tarvittavat tiedot ja taidot esimerkiksi kestävää kehitystä ja kestäviä elämäntapoja, ihmisoikeuksia, sukupuolten tasa-arvoa, rauhan ja väkivallattomuuden kulttuurin edistämistä, maailmankansalaisuutta, kulttuurin monimuotoisuuden sekä kulttuurin osuutta kestävässä kehityksessä arvostavan koulutuksen kautta.

4.a Rakentaa ja uudistaa lapset, vammaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon huomioon ottavia koululaitoksia sekä tarjota turvallisia, väkivallattomia, osallistavia ja tehokkaita oppimisympäristöjä kaikille.

4.b Lisätä vuoteen 2020 mennessä merkittävästi kehitysmaiden, erityisesti vähiten kehittyneiden maiden, pienten kehittyvien saarivaltioiden ja Afrikan maiden saatavilla olevia stipendejä, joiden turvin voidaan hakeutua korkeamman asteen koulutukseen, esimerkiksi ammatilliseen koulutukseen sekä tieto- ja viestintäteknologian, tekniikan, konerakennuksen ja tieteen koulutusohjelmiin kehittyneissä maissa ja muissa kehittyneissä maissa.

4.c Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi pätevien opettajien tarjontaa kehitysmaissa, erityisesti vähiten kehittyneissä maissa ja pienissä kehittyneissä saarivaltioissa, esimerkiksi kansainvälisen opettajankoulutusta koskevan yhteistyön avulla.

Tavoite 5. Saavuttaa sukupuolten välinen tasa-arvo sekä vahvistaa naisten ja tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia

5.1 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva syrjintä kaikkialla.

5.2 Lopettaa kaikenlainen naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta julkisissa ja yksityisissä yhteyksissä, kuten ihmiskauppa ja seksuaalinen tai muu hyväksikäyttö.

5.3 Lopettaa kaikki haitalliset käytännöt, kuten lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen.

5.4 Tunnustaa palkaton hoito- ja kotityö sekä antaa sille arvo tarjoamalla julkisia palveluja, infrastruktuuri ja

sosiaaliturvaan liittyviä käytäntöjä sekä edistämällä jaettua vastuuta kodista ja perheestä kansallisten erityispiirteiden mukaisesti.

5.5 Taata naisille täysivaltainen ja tehokas osallistuminen sekä yhtäläiset johtamismahdollisuudet kaikilla päätöksenteon tasoilla politiikassa, taloudessa ja julkisessa elämässä.

5.6 Taata yhtäläiset mahdollisuudet seksuaali- ja lisääntymisterveyteen sekä lisääntymisoikeudet kansainvälisen väestö- ja kehityskonferenssin toimintaohjelman ja Pekingin toimintaohjelman sekä niiden arviointikonferenssien päätösasiakirjojen mukaisesti sovitulla tavalla.

5.a Toteuttaa uudistuksia, joilla naiset saavat yhtäläiset oikeudet taloudellisiin resursseihin, maan ja muunlaisen omaisuuden omistajuuteen sekä hallintaan, rahoituspalveluihin, perintöön ja luonnonvaroihin kansallisten lakien mukaisesti.

5.b Tehostaa mahdollistavan teknologian, erityisesti tieto- ja viestintäteknologian, käyttöä naisten oikeuksien ja mahdollisuuksien vahvistamiseksi.

5.c Kehittää ja vahvistaa järkeviä käytäntöjä ja täytäntöönpanokelpoista lainsäädäntöä, joilla edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja naisen sekä tyttöjen oikeuksia ja mahdollisuuksia kaikilla tasoilla.

Tavoite 6. Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille.

6.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä turvallisen ja edullisen juomaveden saatavuus kaikille.

6.2 Taata vuoteen 2030 mennessä riittävä ja yhtäläinen sanitaatio ja hygienia kaikille ja lopettaa avokäymälät kiinnittäen erityistä huomiota naisten ja tyttöjen sekä huono-osaisten tarpeisiin.

6.3 Parantaa vuoteen 2030 mennessä veden laatua vähentämällä saastumista, lopettamalla kaatopaikat ja minimoimalla vaarallisten kemikaalien ja materiaalien päästöt, puolittamalla käsittelemättömän jäteveden määrä ja lisäämällä merkittävästi maailmanlaajuisista kierrätystä ja turvallista uudelleenkäyttöä.

6.4 Lisätä vuoteen 2030 mennessä merkittävästi vedenkäytön tehokkuutta kaikilla sektoreilla, varmistaa kestävä vedenotto ja makean veden riittävyys vesipulan ehkäisemiseksi sekä vähentää merkittävästi vesipulasta kärsivien määrää.

6.5 Toteuttaa vuoteen 2030 mennessä integroitu vesivarojen hallinta kaikilla tasoilla esimerkiksi valtioiden välisellä yhteistyöllä tarpeen mukaan.

6.6 Suojella ja ennallistaa vuoteen 2020 mennessä vesistöihin liittyviä ekosysteemejä, kuten vuoria, metsiä, kosteikkoja, jokia, pohjavesiä ja järviä.

6.a Laajentaa vuoteen 2030 mennessä kansainvälistä yhteistyötä ja valmiuksien kehittämiseen liittyvää tukea kehitysmaille veteen ja sanitaatioon liittyvissä toimenpiteissä ja ohjelmissa, jotka koskevat esimerkiksi veden talteenottoa, suolanpoistoa, vedenkulutuksen tehostamista, jätevesien käsittelyä sekä kierrätys- ja uudelleenkäyttöteknologioita.

6.b Tukea ja vahvistaa paikallisyhteisöjen osallistumista vesistöjen ja sanitaation hallinnan kehittämiseen.

Tavoite 7. Varmistaa edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille

7.1 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä edulliset, luotettavat ja uudenaikaiset energiapalvelut kaikille.

7.2 Lisätä vuoteen 2030 mennessä uusiutuvan energian osuutta merkittävästi maailmanlaajuisessa energialähteiden yhdistelmässä.

7.3 Tuplata vuoteen 2030 mennessä energiatehokkuuden maailmanlaajuinen parantumisvauhti.

7.a Tehostaa vuoteen 2030 mennessä kansainvälistä yhteistyötä, joka tarjoaa mahdollisuuksia puhtaan energian tutkimukseen ja teknologiaan, uusiutuvan energian käyttö, energiatehokkuus ja edistynyt sekä entistä puhtaampi fossiilisten polttoaineiden käyttöteknologia mukaan lukien, sekä edistää investointeja energiainfrastruktuuriin ja puhtaan energian teknologiaan.

7.b Laajentaa vuoteen 2030 mennessä infrastruktuuria ja uudistaa teknologioita uudenaikaisten ja kestävien energiapalvelujen tarjoamiseksi kaikille kehitysmaissa, erityisesti vähiten kehittyneissä maissa, pienissä kehittyvissä saarivaltioissa ja kehittyvissä sisämaavaltioissa niiden omien tukiohjelmien mukaisesti.

Tavoite 8. Edistää kaikkia koskevaa kestäväää talouskasvua, täyttä ja tuottavaa työllisyyttä sekä säällisiä työpaikkoja.

- 8.1 Ylläpitää kaikkia koskevaa talouskasvua kansallisten olosuhteiden mukaisesti ja erityisesti vähintään 7 % BKT:n vuosittaista kasvua vähiten kehittyneissä maissa.
- 8.2 Saavuttaa korkeampi taloudellisen tuottavuuden taso monipuolistamisen, teknologian uudistamisen ja innovaatioiden avulla, esimerkiksi panostamalla lisäarvoa luoviin ja työvoimavaltaisiin aloihin.
- 8.3 Edistää kehityslähtöisiä käytäntöjä, jotka tukevat tuottavaa toimintaa, säällisten työpaikkojen luontia, yrittäjyyttä, luovuutta ja innovointia sekä kannustavat mikro- ja pienyritysten sekä keskiurten yritysten perustamiseen ja kasvattamiseen, esimerkiksi takaamalla rahoituspalvelujen saanti.
- 8.4 Parantaa vuoteen 2030 saakka asteittain maailmanlaajuisista resurssitehokkuutta kulutuksessa ja tuotannossa ja pyrkiä erottamaan talouskasvu ja ympäristön pilaantuminen toisistaan kestäväää kulutusta ja tuotantoa koskevan kymmenvuotisen ohjelmakehityksen mukaisesti, kehittyneet valtiot eturintamassa.
- 8.5 Saavuttaa vuoteen 2030 mennessä täysi ja tuottava työllisyys ja säällinen työ kaikille, mukaan lukien nuorille ja vammaisille, sekä sama palkka samanarvoisesta työstä.
- 8.6 Vähentää vuoteen 2020 mennessä merkittävästi niiden nuorten määrää, jotka eivät käy työssä tai opiskele.
- 8.7 Ryhtyä välittömiin ja tehokkaiisiin toimiin pakkotyön, modernin orjuuden ja ihmiskaupan poistamiseksi, varmistaa lapsityön pahimpien muotojen, kuten lapsisotilaiden värväämisen ja käytön, kieltäminen ja poistaminen sekä lopettaa lapsityö kaikissa muodoissaan vuoteen 2025 mennessä.
- 8.8 Suojata työelämän oikeuksia ja taata turvallinen työympäristö kaikille työntekijöille, mukaan lukien siirtotyöläisille, erityisesti naisille ja epävarmassa työsuhteessa oleville.
- 8.9 Laatia ja toimeenpanna vuoteen 2030 mennessä käytäntöjä työpaikkoja luovan ja paikallista kulttuuria sekä tuotteita edistävän kestävään matkailun edistämiseksi.
- 8.10 Tukea kotimaisten rahoituslaitosten kykyä tarjota pankki-, vakuutus- ja rahoituspalveluja kaikille.
- 8.a Lisätä kauppaa tukevaa kehitysapua kehitysmailla, erityisesti vähiten kehittyneille maille, esimerkiksi vähiten kehittyneille maille suunnattua kauppaaan liittyvää teknistä apua koskevan laajennetun integroidun toimintakehityksen kautta.
- 8.b Kehittää ja ottaa vuoteen 2020 mennessä käyttöön maailmanlaajuinen strategia nuorten työllistämiseksi ja panna ILO:n kansainvälinen työllisyys sopimus täytäntöön.

Tavoite 9. Rakentaa kestäväää infrastruktuuria sekä edistää kestäväää teollisuutta ja innovaatioita

- 9.1 Kehittää laadukasta, luotettavaa ja kestäväää infrastruktuuria, kuten alueellista ja rajat ylittävää infrastruktuuria, taloudellisen kehityksen ja ihmisten hyvinvoinnin tueksi panostamalla sen edulliseen ja yhtäläiseen saantiin kaikille.
- 9.2 Edistää laajamittaista ja kestäväää teollistumista ja nostaa vuoteen 2030 mennessä merkittävästi teollisuuden osuutta työllistäjänä ja bruttokansantuotteessa kansallisten olosuhteiden mukaisesti sekä tuplat sen osuus vähiten kehittyneissä maissa.
- 9.3 Lisätä pienimuotoisten teollisuus- ja muiden yritysten pääsyä rahoituspalvelujen, kuten edullisten luottojen, piiriin erityisesti kehitysmaissa ja niiden integroitumista arvoketjuihin sekä markkinoille.
- 9.4 Uudistaa vuoteen 2030 mennessä infrastruktuuria ja jälkiasennusaloja kestävään kehityksen mukaisiksi, tehostaa resurssien käyttöä ja lisätä puhtaiden sekä ympäristöystävällisten teknologioiden ja tuotantoprosessien käyttöönottoa jokaisen maan omien valmiuksien mukaisesti.
- 9.5 Lisätä tieteellistä tutkimusta, uudistaa teollisuudenalojen teknologisia valmiuksia kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa, esimerkiksi kannustamalla innovointiin ja lisäämällä merkittävästi tutkimus- ja kehityshenkilöstön määrää miljoonaa ihmistä kohti sekä julkista ja yksityistä rahoitusta tutkimus- ja kehitystoimintaan vuoteen 2030 mennessä.
- 9.a Mahdollistaa kestävä ja joustava infrastruktuurin kehittäminen kehitysmaissa Afrikan maille, vähiten kehittyneille maille, kehittyville sisämaavaltioille ja pienille kehittyville saarivaltioille tarjottavan tehostetun rahoituksellisen, teknologisen ja teknisen tuen avulla.
- 9.b Tukea kehitysmaiden omaa teknologista kehitystä, tutkimusta ja innovaatioita esimerkiksi varmistamalla suotuista toimintaympäristö teollisuuden monipuolistamiseksi ja hyödykkeiden jalostusarvon lisäämiseksi.
- 9.c Lisätä merkittävästi tieto- ja viestintäteknologian saatavuutta ja pyrkiä tarjoamaan yhtäläinen ja edullinen Internetin käyttömahdollisuus vähiten kehittyneissä maissa vuoteen 2020 mennessä.

Tavoite 10. Vähentää eriarvoisuutta maiden sisällä ja niiden välillä.

- 10.1 Nostaa vuoteen 2030 mennessä väestön köyhimmän 40 %:n tulojen kasvu asteittain korkeammalle tasolle kuin kansallinen keskiarvo ja pitää se siellä.
- 10.2 Edistää vuoteen 2030 mennessä kaikkien sosiaalista, taloudellista ja poliittista osallistumista ja kannustaa siihen iästä, sukupuolesta, vammaisuudesta, rodusta, etnisyydestä, alkuperästä, uskonnosta tai taloudellisesta tai muusta asemasta riippumatta.
- 10.3 Taata yhtäläiset mahdollisuudet ja vähentää eriarvoista kohtelua muun muassa poistamalla syrjinnän mahdollistavat lait, politiikat ja käytännöt sekä edistämällä asianmukaista lainsäädäntöä, politiikkoja ja toimenpiteitä.
- 10.4 Toteuttaa erityisesti finanssipoliittisia, palkkaan ja sosiaaliturvaan liittyviä käytäntöjä ja edistää tasa-arvoa asteittain.
- 10.5 Parantaa globaalien rahoitusmarkkinoiden ja -instituutioiden sääntelyä ja valvontaa sekä tukea tällaisen sääntelyn käyttöönottoa.
- 10.6 Turvata kehitysmaiden parempi edustus ja ääni kansainvälisten talous- ja rahoitusinstituutioiden päätöksenteossa entistä tehokkaampien, uskottavampien, vastuullisempien ja legitiimiempien instituutioiden kehittämiseksi.
- 10.7 Mahdollistaa ihmisten turvallinen, järjestelmällinen ja vastuullinen siirtolaisuus sekä liikkuvuus esimerkiksi suunnitelmallisten ja hyvin hallintoitujen siirtolaispolitiikkojen avulla.
- 10.a Ottaa kehitysmaita, erityisesti vähiten kehittyneitä maita, varten käyttöön erityisen ja eriytetyn kohtelun periaate Maailman kauppajärjestön sopimusten mukaisesti.
- 10.b Kannustaa viralliseen kehitysapuun ja rahansiirtoihin, kuten ulkomaisiin suoriin sijoituksiin valtioille, joissa tarve on suurin, erityisesti vähiten kehittyneille maille, Afrikan maille, pieniin kehittyviin saarivaltioihin ja kehittyviin sisämaavaltioihin niiden kansallisten suunnitelmien ja ohjelmien mukaisesti.
- 10.c Pienentää vuoteen 2030 mennessä maahanmuuttajien tekemien rahalähetysten käsittelykuluja alle 3 prosenttiin ja poistaa rahalähetyskanavat, joiden kulut ovat yli 5 prosenttia.

Tavoite 11. Taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat

- 11.1 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille riittävä, turvallinen ja edullinen asunto ja peruspalvelut sekä parantaa slummialueita.
- 11.2 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille turvallinen, edullinen, luotettava ja kestävä liikennejärjestelmä, parantaa liikenneturvallisuutta erityisesti lisäämällä julkista liikennettä ja kiinnittämällä erityistä huomiota huono-osaisten, naisten, lasten, vammaisten ja ikääntyneiden tarpeisiin.
- 11.3 Lisätä vuoteen 2030 mennessä laajamittaista ja kestävästä kaupungistumisesta ja mahdollisuuksia osallistavaan, integroituun ja kestäväan asuinyhdyskuntien suunnitteluun sekä hallinnointiin kaikissa maissa.
- 11.4 Tehostaa hankkeita maailman kulttuuri- ja luontoperinnön suojelemiseksi.
- 11.5 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi katastrofien, kuten vesistöjen pilaantumisen, aiheuttamia kuolemantapauksia ja niille altistuvien ihmisten määrää sekä niihin liittyviä suoria taloudellisia tappioita suhteessa maailmanlaajuiseen bruttokansantuotteeseen panostaen erityisesti köyhien ja huono-osaisten suojelemiseen.
- 11.6 Vähentää vuoteen 2030 mennessä kaupunkien haitallisia ympäristövaikutuksia kiinnittämällä erityistä huomiota esimerkiksi ilmanlaatuun sekä yhdyskunta- ja muiden jätteiden käsittelyyn.
- 11.7 Taata vuoteen 2030 mennessä yhtäläinen pääsy turvallisiin, osallistaviin, vihreisiin ja julkisiin tiloihin erityisesti naisille ja lapsille, ikääntyneille sekä vammaisille.
- 11.a Tukea kaupunkialueiden, niiden lähialueiden ja maaseudun välisiä positiivisia taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristöön liittyviä yhteyksiä tukemalla kansallisia ja alueellisia kehitysuunnitelmia.
- 11.b Lisätä vuoteen 2020 mennessä merkittävästi kaupunkien ja asuinyhdyskuntien määrää laatimalla ja toteuttamalla osallistamiseen, resurssitehokkuuteen, ilmastonmuutoksen vaikutusten lievittämiseen ja niihin sopeutumiseen sekä katastrofeista selviytymiseen tähtääviä yhtenäisiä politiikkoja ja suunnitelmia, sekä kehittää ja toteuttaa kokonaisvaltaisia katastrofiriskien hallintatoimia kaikilla tasoilla katastrofiriskien vähentämistä koskevan Sendain toimintakehyksen 2015–2030 puitteissa.
- 11.c Tukea vähiten kehittyneitä maita kestävien ja joustavien, paikallisista materiaaleista tehtyjen rakennusten pystyttämisessä esimerkiksi rahoituksen ja teknisen avun keinoin.

Tavoite 12. Varmistaa kulutus- ja tuotantotapojen kestävyys

12.1 Panna täytäntöön kestävää kulutusta ja tuotantoa koskeva kymmenvuotinen ohjelmakehys kaikissa maissa kehittyneiden maiden johdolla kehitysmaiden kehitystaso ja valmiudet huomioiden.

12.2 Saavuttaa vuoteen 2030 mennessä luonnonvarojen kestävä ja tehokas käyttö.

12.3 Puolittaa vuoteen 2030 mennessä maailmanlaajuinen ruokajätteen määrä jälleenmyyjä- ja kuluttajatasolla sekä vähentää ruokahävikkiä tuotanto- ja jakeluketjuissa sadonkorjuun jälkeinen hävikki mukaan lukien.

12.4 Varmistaa vuoteen 2020 mennessä ympäristön kannalta kestävä kemikaalien ja jätteiden käsittely niiden koko elinkaaren ajan sovittujen kansainvälisten toimintakehysten mukaisesti ja vähentää merkittävästi niiden vapautumista ilmaan, veteen tai maahan, jotta haitalliset vaikutukset terveyteen ja ympäristöön voidaan minimoida.

12.5 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi jätteiden syntymistä ennaltaehkäisyn, kierrätyksen ja uudelleenkäytön keinoin.

12.6 Kannustaa erityisesti suuria ja kansainvälisiä yhtiöitä ottamaan käyttöön kestävä käytännöt ja sisällyttämään kestävä kehitystä koskevat yritys vastuutiedot raportointiinsa.

12.7 Edistää kestäviä julkisia hankintakäytäntöjä kansallisten lakien ja prioriteettien mukaisesti.

12.8 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä, että kestävästä kehityksestä ja luontoa suosivista elämäntavoista ollaan tietoisia kaikkialla.

12.a Tukea kehitysmaita tieteellisten ja teknologisten valmiuksiensa vahvistamisessa, jotta ne voivat siirtyä kestävämpiin kulutus- ja tuotantotapoihin.

12.b Kehittää ja ottaa käyttöön työkaluja, joilla voidaan valvoa kestävä kehityksen vaikutusta työpaikkoja luovan ja paikallista kulttuuria ja tuotteita edistävän kestävä matkailun kannalta.

12.c Järkeistää tehottomia ja tuhlailevaan kulutukseen kannustavia fossiilisten polttoaineiden tukia poistamalla markkinoiden vääristymiä paikallisten olosuhteiden mukaisesti, esimerkiksi uudistamalla verotusta ja karsimalla haitallisia tukia niiden ympäristövaikutusten perusteella ottaen kuitenkin huomioon kehitysmaiden erityistarpeet ja tilanne sekä minimoiden niiden kehitykselle mahdollisesti aiheutuvat haitat siten, että köyhien ja toimenpiteille altistuvien yhteisöjen asema voidaan turvata.

Tavoite 13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan. *)

13.1 Parantaa kaikkien maiden kykyä sopeutua ilmastoon liittyviin riskitekijöihin ja luonnonkatastrofeihin.

13.2 Integroida ilmastonmuutosta koskevat toimenpiteet kansalliseen politiikkaan, strategiaihin ja suunnitteluun.

13.3 Parantaa ilmastonmuutoksen hidastamiseen, sopeutumiseen, vaikutusten lievittämiseen ja ennakkovaroitukseen liittyvää koulutusta, tietämyksen lisäämistä sekä kansalaisten ja instituutioiden valmiuksia.

13.a Panna täytäntöön YK:n ilmastonmuutosta koskevaan puitesopimukseen osallistuvien kehittyneiden maiden lupaus mobilisoida vuoteen 2020 mennessä vuosittain 100 miljardia dollaria kehitysmaiden ilmastotoimiin ja varmistaa vihreän ilmastorahaston läpinäkyvä täytäntöönpano ja toiminnan aloittaminen pääomittamisen kautta mahdollisimman pian.

13.b Edistää mekanismeja, joilla lisätään tietoisuutta tehokkaasta ilmastonmuutokseen liittyvästä suunnittelusta ja hallinnasta vähiten kehittyneissä maissa ja pienissä kehittyvissä saarivaltiossa, painopisteinä erityisesti naiset, nuoret ja paikalliset sekä marginalisoituneet yhteisöt.

*) Ottaen huomioon, että YK:n ilmastonmuutoksen puitesopimus on pääasiallinen kansainvälinen ja hallitusten välinen foorumi ilmastonmuutoksen vastaisista maailmanlaajuisista toimista neuvoteltaessa.

Tavoite 14. Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävä käyttöä.

14.1 Ehkäistä ja vähentää vuoteen 2025 mennessä merkittävästi merten saastumista erityisesti maalla tapahtuvien toimintojen vaikutuksesta, kuten meriin päätyvien jätteiden ja ravinnekuormituksen kautta.

14.2 Suojella ja hallita vuoteen 2020 mennessä kestävästi merten ja rannikkoalueiden ekosysteemejä merkittävien haittavaikutusten ehkäisemiseksi esimerkiksi vahvistamalla niiden kestokykyä sekä ryhtyä

ennallistamistoimiin terveiden ja tuottavien merialueiden turvaamiseksi.

14.3 Minimoida ja torjua merten happamoitumisen vaikutuksia esimerkiksi tehostamalla tieteellistä yhteistyötä kaikilla tasoilla.

14.4 Säännellä kalastusta tehokkaasti vuoteen 2020 mennessä ja lopettaa liikakalastus, laitton, raportoimaton ja sääntelemätön kalastus sekä tuhoisat kalastuskäytänteet ja toteuttaa tiedepohjaisia hallintasuunnitelmia, jotta kalakannat voidaan palauttaa mahdollisimman lyhyessä ajassa vähintään tasolle, joilla voidaan taata suurin mahdollinen kestävä tuotto kalakantojen biologisten ominaisuuksien mukaisesti.

14.5 Suojella vuoteen 2020 mennessä vähintään 10 % rannikko- ja merialueista kansallisten ja kansainvälisten lakien sekä parhaan käytettävissä olevan tutkimustiedon mukaisesti.

14.6 Kieltää vuoteen 2020 mennessä tietyt kalastustukien muodot, jotka edistävät liikkaparasiteettia ja -kalastusta, poistaa tuet, jotka edistävät laitonta, raportoimatonta ja sääntelemätöntä kalastusta ja pidättyä uusista vastaavanlaisista tuista ottaen huomioon, että kehitysmaita ja vähiten kehittyneitä maita koskevan asianmukaisen ja tehokkaan erityisen ja eriytetyn kohtelun tulisi olla kiinteä osa Maailman kauppajärjestön kalastusalan tukia koskevia neuvotteluja. *)

14.7 Kasvattaa vuoteen 2030 mennessä pienille kehittyville saarivaltioille ja vähiten kehittyneille maille kertyviä taloudellisia hyötyjä kestävästä meriresurssien käytöstä esimerkiksi kalastuksen, vesiviljelyn ja matkailun kestävä hallinnoinnin keinoin.

14.a Lisätä tutkimustietoa, kehittää tutkimuskapasiteettia ja siirtää meriteknologiaa ottaen huomioon Hallitustenvälisen meriteollisuuden komission meriteknologian siirtämistä koskevat ehdot ja ohjeet, jotta merten tilaa voidaan parantaa ja merten biologisen monimuotoisuuden positiivista vaikutusta kehitysmaiden, erityisesti pienten kehittyvien saarivaltioiden ja vähiten kehittyneiden maiden, kehitykseen voidaan lisätä.

14.b Tarjota pienimuotoisen kalastuksen harjoittajille mahdollisuus käyttää merten tarjoamia luonnonvaroja ja pääsy merimarkkinoille.

14.c Tehostaa merten ja niiden tarjoamien luonnonvarojen suojelua ja kestävä käyttöä panemalla täytäntöön YK:n merioikeusyleissopimuksessa kuvattu kansainvälinen lainsäädäntö, joka tarjoaa oikeudellisen kehyksen merten ja niiden tarjoamien luonnonvarojen suojelulle ja kestävälle käytölle, kuten "The future we want" -loppuasiakirjan 158 kappaleessa palautetaan mieliin.

*) Ottaen huomioon Maailman kauppajärjestelyn meneillään olevat neuvottelut, Dohan kehitysohjelma ja Hongkongin ministerikokouksen mandaatti.

Tavoite 15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävä käyttöä; edistää metsien kestävä käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen.

15.1 Suojella ja palauttaa vuoteen 2020 mennessä ennalleen maanpäällisiä ja sisämaassa sijaitsevia makean veden ekosysteemejä ja niiden tarjoamia palveluja, erityisesti metsiä, kosteikkoja, vuoria ja kuivan maan alueita, sekä turvata niiden kestävä käyttö kansainvälisiin sopimuksiin sisältyvien veloitteiden mukaisesti.

15.2 Edistää vuoteen 2020 mennessä kaiken tyyppisten metsien kestävien hoitomenetelmien käyttöönottoa, pysäyttää metsäkato, ennallistaa turmeltuneita metsäalueita ja lisätä maailmanlaajuisista metsitystä merkittävästi.

15.3 Taistella vuoteen 2030 mennessä aavikoitumista vastaan, ennallistaa pilaantunut maaperä esimerkiksi aavikoitumiselle, kuivuudelle ja tulville altistuneilla alueilla ja pyrkiä saavuttamaan nollassa maaperän pilaantumisessa.

15.4 Varmistaa vuoteen 2030 mennessä vuoriekosysteemien ja niiden biologisen monimuotoisuuden suojelu, jotta voidaan tukea niiden kykyä tarjota kestävä kehityksen kannalta olennaisia hyötyjä.

15.5 Ryhtyä kiireellisiin ja merkittäviin toimenpiteisiin luontaisten elinympäristöjen turmeltumisen vähentämiseksi, luonnon monimuotoisuuden katoamisen pysäyttämiseksi ja uhanalaisten lajien suojelemiseksi sekä niiden sukupuuttoon kuoleminen estämiseksi vuoteen 2020 mennessä.

15.6 Edistää geeniresurssien hyödyntämisestä saatavien hyötyjen oikeudenmukaista ja tasavertaista jakautumista sekä edistää tällaisten resurssien asianmukaisia käyttömahdollisuuksia kansainvälisesti sovitulla tavoilla.

15.7 Ryhtyä kiireellisiin toimenpiteisiin suojeltujen kasvien ja eläinten salametsästyksen ja -kaupan pysäyttämiseksi sekä puuttua laittomien villieläinperäisten tuotteiden kysyntään ja tarjontaan.

15.8 Ottaa vuoteen 2020 mennessä käyttöön menetelmiä, joilla voidaan estää ja merkittävästi vähentää haitallisten vierasperäisten lajien vaikutuksia maa- ja vesiekosysteemeihin sekä pitää ensisijaisten lajien määrä

kurissa tai karsia niitä.

15.9 Integroida vuoteen 2020 mennessä ekosysteemiin ja luonnon monimuotoisuuden liittyvät arvot kansalliseen ja paikalliseen suunnitteluun, kehitysprosesseihin ja köyhyyden vähentämisstrategioihin sekä toimenpiteisiin.

15.a Mobilisoida ja merkittävästi lisätä rahoitusta kaikista lähteistä luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemien suojeluun sekä kestäväan käyttöön.

15.b Mobilisoida merkittävästi resursseja kaikista lähteistä ja kaikilla tasoilla kestäväan metsänhoidon rahoittamiseen sekä tarjota riittäviä kannustimia kehitysmaille tällaisen metsänhoidon sekä suojelu- ja metsitystoimien edistämiseksi.

15.c Lisätä maailmanlaajuisista tukea suojeltujen lajien salametsästyksen ja -kaupan vastaiseen taisteluun esimerkiksi parantamalla paikallisten yhteisöjen valmiuksia hankkia elantonsa kestäväillä tavoilla.

Tavoite 16. Edistää rauhanomaisia yhteiskuntia ja taata kaikille pääsy oikeuspalveluiden pariin; rakentaa tehokkaita ja vastuullisia instituutioita kaikilla tasoilla.

16.1 Vähentää merkittävästi kaikkia väkivallan muotoja ja niihin liittyviä kuolemantapauksia kaikkialla.

16.2 Lopettaa kaikki lapsiin kohdistuva pahoinpitely, hyväksikäyttö, ihmiskauppa ja kaikki väkivallan muodot sekä lasten kiduttaminen.

16.3 Edistää oikeusturvaa kansallisilla ja kansainvälisillä tasoilla sekä varmistaa kaikille yhtäläinen pääsy oikeuspalveluiden piiriin.

16.4 Vähentää vuoteen 2030 mennessä merkittävästi rahan sekä aseiden laittomia siirtoja, tehostaa varastetun omaisuuden palauttamista ja taistella kaikkea järjestäytyneen rikollisuuden muotoja vastaan.

16.5 Vähentää merkittävästi korruptiota ja lahjontaa kaikissa muodoissaan.

16.6 Kehittää tehokkaita, vastuullisia ja läpinäkyviä instituutioita kaikilla tasoilla.

16.7 Varmistaa joustava, kaikkia koskeva, osallistava ja edustava päätöksenteko kaikilla tasoilla.

16.8 Laajentaa ja vahvistaa kehitysmaiden osallistumista maailmanlaajuisiin hallinnointijärjestelmiin.

16.9 Taata vuoteen 2030 mennessä kaikille laillinen henkilöllisyys, kuten rekisteröinti syntymässä.

16.10 Taata julkinen tietojen saanti ja turvata perusvapaudet kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

16.a Vahvistaa tärkeimpiä kansallisia instituutioita esimerkiksi kansainvälisen yhteistyön avulla, jotta väkivallan ehkäisemiseen ja terrorismin sekä rikollisuuden torjumiseen tarvittavia valmiuksia voidaan kehittää kaikilla tasoilla, erityisesti kehitysmaissa.

16.b Edistää ja panna täytäntöön syrjinnän vastaisia lakeja ja kestäväan kehityksen käytäntöjä.

Tavoite 17. Tukea vahvemmin kestäväan kehityksen toimeenpanoa ja globaalia kumppanuutta.

Rahoitus

17.1 Vahvistaa kotimaisten resurssien mobilisointia esimerkiksi kehitysmaille kohdistettavan kansainvälisen tuen kautta, jotta ne voivat kehittää valmiuksiaan verojen ja muiden tuottojen keräämiseen.

17.2 Kannustaa kehittyneitä maita toteuttamaan täysimääräisesti sitoutumisensa viralliseen kehitysapuun, esimerkiksi monien kehittyneiden maiden sitoutuminen tavoitteeseen siitä, että 0,7 prosentin osuus BKT:stä käytetään viralliseen kehitysapuun (ODA/GNI) kehitysmaille ja 0,15–0,2 prosenttia viralliseen kehitysapuun (ODA/GNI) vähiten kehittyneille maille.

17.3 Mobilisoida lisää rahoitusresursseja kehitysmaihin useista lähteistä.

17.4 Auttaa kehitysmaita saavuttamaan pitkän aikavälin velanhoitokyky koordinoituilla käytännöillä, joiden tavoitteena on edistää velkarahoitusta, velkahelpotuksia ja velkojen uudelleenjärjestelyä tarpeen mukaan sekä puuttua erittäin velkaantuneiden köyhien maiden ulkoiseen velkaan velkakierrerriskin pienentämiseksi.

17.5 Ottaa vähiten kehittyneitä maita varten käyttöön investointien edistämiseen tähtäviä ohjelmia.

Teknologia

17.6 Tehostaa pohjois-etelä- ja etelä-etelä-akselilla tapahtuvaa sekä kolmenvälistä alueellista ja kansainvälistä tieteeseen, teknologiaan ja innovaatioihin liittyvää yhteistyötä ja valmiuksia sekä kehittää tietojen jakamista keskinäisesti sovituihin ehdoin, esimerkiksi parantamalla nykyisten mekanismien keskinäistä koordinoitua erityisesti YK:n tasolla sekä maailmanlaajuisen teknologiansiirtoa helpottavan mekanismin avulla.

17.7 Edistää ympäristöystävällisten teknologioiden kehittämistä, siirtoa ja levittämistä kehitysmaihin suotuisin

ehdoin, myös ilman täyttä vastiketta ja etuoikeutetusti, jos näin keskinäisesti sovitaan.

17.8 Ottaa täysimääräisesti käyttöön teknologiapankki sekä tutkimus-, teknologia- ja innovaatiovalmiuksia kehittävä mekanismi vähiten kehittyneille maille vuoteen 2017 mennessä ja lisätä mahdollistavan teknologian, erityisesti tieto- ja viestintäteknologian, käyttöä.

Valmiuksien kehittäminen

17.9 Tarjota kehitysmailla vahvistettua kansainvälistä apua tehokkaaseen ja kohdistettuun valmiuksien kehittämiseen, jotta kansallisia suunnitelmia kestäväen kehityksen tavoitteiden toimeenpanemiseksi voidaan tukea esimerkiksi pohjois-etelä- ja etelä-etelä-akselilla tapahtuvan sekä kolmenvälisen yhteistyön kautta.

Kauppa

17.10 Edistää yleismaailmallista, sääntöihin perustuvaa, avointa, syrjimätöntä ja yhdenvertaista monenvälistä Maailman kauppajärjestön alaisuudessa toimivaa kauppaa muun muassa viemällä päätökseen Dohan kehitysohjelman alaiset neuvottelut.

17.11 Lisätä merkittävästi kehitysmaiden vieniä siten, että erityisesti vähiten kehittyneiden maiden osuus maailmanlaajuisesta viennistä voidaan kaksinkertaistaa vuoteen 2020 mennessä.

17.12 Taata vähiten kehittyneille maille viipymättä tulliton ja kiintiötön, pysyvä pääsy markkinoille Maailman kauppajärjestön päätösten mukaisesti esimerkiksi varmistamalla, että vähiten kehittyneistä maista tapahtuvaa tuontia koskevat etuuskohteluun oikeuttavat alkuperäsäännöt ovat läpinäkyviä ja yksinkertaisia sekä markkinoille pääsyä edistäviä.

Järjestelmän ongelmat

Poliittinen ja institutionaalinen yhtenäisyys

17.13 Parantaa maailmanlaajuisia makrotalouden vakautta muun muassa poliittisen koordinoinnin ja johdonmukaisuuden avulla.

17.14 Parantaa kestävää kehitystä koskevan politiikan johdonmukaisuutta.

17.15 Kunnioittaa kunkin maan poliittista liikkumisvaraa ja johtoa köyhyyden poistamiseen ja kestäväen kehitykseen tähtäävän politiikan laatimisessa ja toteuttamisessa.

Useiden sidosryhmien kumppanuudet

17.16 Tehostaa kestäväen kehityksen globaalia kumppanuutta ja täydentää sitä useiden sidosryhmien kumppanuuksilla, jotka jalkauttavat ja jakavat tietoja, asiantuntemusta, teknologiaa ja rahoitusresursseja kestäväen kehityksen tavoitteiden tueksi kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa.

17.17 Kannustaa ja edistää tehokkaita julkisia, julkisen ja yksityisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan välisiä kumppanuuksia niiden oman asiantuntemuksen ja resursointistrategioiden pohjalta.

Tiedot, valvonta ja vastuut

17.18 Tehostaa vuoteen 2020 mennessä tukea kehitysmaiden, mukaan lukien vähiten kehittyneiden maiden ja pienten kehittyvien saarivaltioiden, valmiuksien kehittämiseksi siten, että laadukkaiden, ajantasaisten ja luotettavien, tulotason, sukupuolen, iän, rodun, etnisyyden, maahanmuuttaja-aseman, vammaisuuden, maantieteellisen sijainnin ja muiden kansallisissa konteksteissa merkittävien ominaisuuksien perusteella eriytettyjen tietojen saatavuutta voidaan merkittävästi parantaa.

17.19 Kehittää vuoteen 2030 mennessä kestäväen kehityksen etenemistä koskevia mittareita bruttokansantuotteen täydennykseksi nykyisten hankkeiden pohjalta sekä tukea tilastointivalmiuksien kehittämistä kehitysmaissa.

(Valtioneuvosto, 2020, ss. 115–123)